

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı

**MASKELERİN FARKLI MATERYALLERLE SERAMİK SANATINA
UYGULANMASI**

Sevgi KİLİNÇ

Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBEKAN

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2011

**MASKELERİN FARKLI MATERYALLERLE SERAMİK SANATINA
UYGULANMASI**

Sevgi KİLİNÇ

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı

Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2011

KABUL VE ONAY

Sevgi KİLİNÇ tarafından hazırlanan ‘‘Maskelerin Farklı Materyallerle Seramik Sanatına Uygulanması’’ başlıklı bu çalışma, 14/10/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN (Danışman)

Yrd. Doç. Serdar MUTLU (Üye)

Yrd. Doç. Metin YERLİ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Çetin DOĞAN

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

“Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN’ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **MASKELERİN FARKLI MATERYALLERLE SERAMİK SANATINA UYGULANMASI** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.”

Sevgi KİLİNÇ

ÖNSÖZ

Maske gizemli yapısı ve takanın kimliğini gizlemesi ile tarihöncesi çağlardan beri tiyatro gösterilerinde, dinsel törenlerde ya da eğlence amaçlı şenliklerde kullanılmaktadır. Maske, aynı zamanda kullanıldığı toplumun kültürel özelliklerini de üzerinde taşımaktadır. Yapımında kullanılan malzemeler, kullanım amaçlarına ve kültürlere göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni genellikle o toplumun kültürel kurallarıdır. Günümüz maskelerine baktığımızda, ticaretin gelişmesi ile birlikte maskeler, yapıldıkları kültürlerden dünyaya yayılmaktadır ve asıl amaçlarından çok görsellik ve dekor için kullanılmaktadır. Ülkemizde ise inanç yapısı nedeni ile maskeler yeteri kadar kullanılmadığı için, maske tarihi ile ilgili fazla bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Maske yapımında malzeme olarak genellikle deri, ahşap, metal, pişmiş toprak, bez, lif, boynuz ve tüy kullanıldığı görülmektedir. Seramikten yapılan maskeler ağırlıkları nedeni ile yüze takılmak amacı ile yapılmamaktadır. Bu tür maskeler her kültürde farklı bir amaca hizmet için yapılmaktadır. Bunlara örnek olarak Mısırlıların ölen atalarının mumyalanmış bedenlerinin yüz kısmını örtmek amacıyla yaptıkları maskeler verilebilir. Ağırlıkları nedeniyle kullanıldıkları yerler sınırlı olduğu için çok fazla seramik maske örneği görülmemektedir. Maske yapımındaki malzemelere baktığımızda ya sadece deri veya ahşap, ya da sadece pişmiş toprak kullanıldığı görülmektedir. Birkaç malzemenin bir arada kullanıldığı örnekler oldukça sınırlıdır denilebilir.

Türk- İslam kültüründe maskenin özel bir anlamının olmaması ve bu sanatla ilgilenen sanatçı sayısının az olması maske örneklerinin sınırlı olmasının başlıca nedeni olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada bu nedenle maskeler, özellikle de seramik maskeler üzerine bir çalışma yapmak amaçlanmaktadır. Gizemli maske sanatına, seramikle birlikte farklı materyallerin bir arada kullanılması ile bambaşka bir yorum kazandırılacağı düşünülmektedir.

Çalışmalarım esnasında, yapılan uygulamaların belirlenmesi, düzenlenmesi ve sergilenmesi aşamalarında benden desteğini esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN'a, değerli hocam Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU'ya, kıymetli arkadaşım Hülya AK'a ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Sevgi KİLİNÇ

ÖZET

KİLİNÇ, Sevgi. Maskelerin Farklı Materyallerle Seramik Sanatına Uygulanması, Yüksek Lisans, Malatya, 2011.

Bu çalışmanın temelini, tarih öncesi çağlardan günümüze kadar kullanılan muhtemelen ileride de kullanılacak olan maskeler oluşturmaktadır. Kullanıldığı toplumlarda büyük bir kutsallığa sahip olan bu nesne, tanrı ile insanlar arasında bir çeşit köprü vazifesi görmüştür. İnsanlar tanrılarına dileklerini, şikayetlerini maskeler ve danslar yardımıyla sunmaya çalışmışlardır. Maskeler her toplumda din, büyü, savaş, bereket, hastalık, şifa vb. gibi farklı amaçlara hizmet etmek için kullanılmışlardır. Bununla birlikte kullanılan bölgelere göre, maskenin yüklendiği görev ve yapımında kullanılan malzemeler de değişiklik göstermektedir. Birçok kültürde kullanılan maskelerin en çok kullanıldığı ve kutsandığı bölge Afrika olmuştur. Afrika coğrafyasında farklı amaçlar için kullanılan maskelerin özellikleri, kullanılan malzemeler ve biçimleri genellikle birbirlerinden farklılıklar gösterirler.

Günümüzde de maskelerin farklı alanlarda ve farklı amaçlara hizmet etmek için kullanıldığı görülmektedir. Tiyatroda farklı bir kişiliğe bürünmek, sanayide ve sporda yüzü tehlikelere karşı korumak, sağlık sektöründe oksijen ve anestezi gibi gazların vücuda verilmesini sağlamak vb. gibi amaçlarla kullanılmaktadır. İlkel toplumlardan bize gelen örneklerin ise, günümüzde daha çok aksesuar amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Maske gizemli yapısı nedeniyle bugün birçok sanatçının çalışmalarına esin kaynağı olmayı sürdürmektedir.

Seramik ağırlığı nedeniyle maske yapımında genellikle pek kullanılmayan bir malzemedir. Şekillendirilmesi kolay, fakat taşınması zor olduğundan pek tercih edilmediği bilinmektedir. Fakat günümüz seramik sanatçılarının maske objesi ve seramiği birleştiren birçok çalışma yaptığı görülmektedir. Bu çalışmalar sonucunda üretilmesi zevkli olan maske ile şekillendirilmesi kolay kilin birleştiği çok başarılı çalışmalar ortaya çıkmaktadır. Kilin kolay işlenebilir dokusu nedeniyle ahşap, cam ve metal gibi farklı materyallerle kullanıldığında başarılı sonuçlar ortaya çıktığı

bilinmektedir. Buna bir de maskenin gizemli havası eklenince, ortaya çıkan ürünler seramik maskeleri bambaşka bir boyuta taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Maske, Seramik, Ahşap, Cam, Metal.

ABSTRACT

KİLİNÇ, Sevgi. The Masks Application Different Materials Ceramic Art, Master, Malatya, 2011.

The masks which is used from prehistoric to these days and probably will be used in the future constitute substructure of this work. This object which was used in the societies has a big holy has a duty like a bridge between people and god. People try to present their wishes, complaints to their god with masks and their dances. Masks are used to serve for a goal in every society. Together with the duty according to regions, which the mask carries and the ingredients being used for the mask differs. The district where the masks are much used and are deified in many cultures is Africa. Here, the features of the mask which is used for the different goals, the ingredients which are used and the shapes of ingredients are different from each other.

In our daytime, it is seen that the masks are used in different areas and to serve for different goals. In these areas, it is mostly used from the masks feature of safety. It is seen that the examples which comes from primitive societies to our daytime are used as only an accessory many artists inspire from the mask because of its secret form and they will go on inspiring.

The ceramics which is not much used because of its heaviness is an ingredient. It is known that it is not chosen because it is difficult to carry despite of being easy to be shaped. But it is seen that new ceramic artist make many works which make the mask and the ceramic become together. Many successful works which are came together the mask that it is enjoyable to be worked and clay that it is easy to be shaped come out. It is known that the successful results come out. When the clay because of its form results is used with different materials like wooden, glass and ceramic mask to a so different aspects when it is added the mystical atmosphere of the mask.

Keywords: Mask, Ceramic, Wood, Glass, Metal.

MASKELERİN FARKLI MATERYALLERLE SERAMİK SANATINA UYGULANMASI

SEVGİ KİLİNÇ

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
RESİM DİZİN LİSTESİ.....	xI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MASKE VE MASKE SANATI	2
1.1. Maske.....	2
1.2. İlk Maskeler.....	4
1.3. Maske Yapımında Kullanılan Malzemeler.....	5
1.4. Maske Yapımı.....	5
1.4.1. Maskenin Korunması ve Saklanması.....	7
1.4.2. Maskenin Biçim ve İşlevleri	7
1.4.3. Maskenin Öğretisi	8
1.5. Maske Sanatı	9
1.5.1. Afrika Maske Sanatı	9
1.5.1.1. Maskenin Kullanımı	11
1.5.1.2. Maskenin Çeşitleri	12
1.5.1.3. Maske Yapımı.....	13
1.5.1.4. Maske Yapımında Kullanılan Malzemeler.....	15
1.5.2. Kuzey Amerika Maske Sanatı.....	15
1.5.3. Kızılderili Maske Sanatı	18
1.5.4. Meksika Maske Sanatı	22
1.5.5. Mısır Maske Sanatı.....	26
1.5.6. Avrupa'da Maske Sanatı	30
1.6. Tiyatro Sanatında Maske.....	34
1.6.1. Doğuda Tiyatro Maskeleri	35
1.6.1.1. Hint Tiyatrosunda Maske	37
1.6.1.2. Çin Tiyatrosunda Maske	38
1.6.1.3. Japon Tiyatrosunda Maske	41
1.6.1.4. İslam Tiyatrosunda Maske	45
1.6.2. Batıda Tiyatro Maskeleri	46
1.6.2.1. Roma Tiyatrosunda Maske.....	47
1.6.2.2. Antik Yunan Tiyatrosunda Maske	48
1.6.2.3. Türk Tiyatrosunda Maske.....	50
1.7. Günümüzde Maske	53

İKİNCİ BÖLÜM

2. UYGULAMALARIN OLUŞUMUNU BELİRLEYEN YARDIMCI MALZEMELER VE RESİMSSEL ÖĞELER	60
2.1. Ahşap	60
2.2. Metal	61
2.3. Cam	62
2.4. Resimsel Öğeler	65
2.4.1. Çizgi	65
2.4.2. Biçim	66
2.4.3. Ölçü Oran	66
2.4.4. Yön	67
2.4.5. Aralık	67
2.4.6. Renk	67
2.4.7. Ton (Değer)	68
2.4.8. Doku	68
2.4.9. Işık Gölge	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SERAMİK MASKELER	70
3.1. Maske Sanatında Seramiğin Kullanımı	70
3.1.1. Seramik Sanatında Maskeyi Kullanan Sanatçılar	71
3.1.1.1. Gülistan ERTİK	71
3.1.1.2. Orçun İLTER	72
3.1.1.3. Gamze AKTAN	73
3.1.1.4. İlgi ADALAN	74
3.1.1.5. Özgür KAPTAN	75
3.1.1.6. İbrahim GÖĞER	76
3.1.1.7. Babek SOBHI	77
3.1.1.8. Renette	78
3.1.1.9. Beckie KRAVETZ	79
3.1.1.10. Pablo PICASSO	80
3.1.1.11. Maurice de VLAMINCK	81
3.1.1.12. Cindy Co	82
3.2. Maske Sanatında Tasarım, İşlev, Teknik	83
3.2.1. Maske Sanatında Tasarım	83
3.2.2. Maske Sanatında İşlev	83
3.2.3. Maske Sanatında Teknik	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MASKELERİN FARKLI MATERYALLERLE SERAMİK SANATINA UYGULANMASI	86
4.1. Maskelerin Farklı Materyallerle Seramik Sanatına Uygulanmasının Ele Alınış Süreci	86
4.1.1. Maskelerin Farklı Materyallerle Seramik Sanatına Uygulanmasının Ele Alınış Sürecinin Temeli	86
4.1.2. Araştırma, Tasarım ve Uygulama Süreçleri	86
4.1.3. Seramik Çalışmaların Oluşum Aşamaları ve Kullanılan Yöntemler	87
4.1.3.1. Tasarım Aşaması	87

4.1.3.2. Elle Şekillendirme Yöntemi	89
4.1.3.3. Plaka İle Şekillendirme Yöntemi	90
4.1.3.4. Sırlama Aşaması	92
4.1.3.5. Pişirme Aşaması.....	93
4.2. Yapılan Seramik Çalışmalar Ve İlgili Açıklamalar	94
4.2.1. Birinci Grup Afrika Maskeleri Temel Alınmış Çalışmalar	95
4.2.1.1. Çalışma 1	95
4.2.1.2. Çalışma 2	97
4.2.1.3. Çalışma 3	99
4.2.1.4. Çalışma 4	101
4.2.2. İkinci Grup Kızılderili Maskeleri Temel Alınmış Çalışmalar	103
4.2.2.1. Çalışma 5	103
4.2.2.2. Çalışma 6	105
4.2.2.3. Çalışma 7	107
4.2.3. Üçüncü Grup Meksika Maskeleri Temel Alınmış Çalışmalar	109
4.2.3.1. Çalışma 8	109
4.2.3.2. Çalışma 9	111
4.2.3.3. Çalışma 10	113
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA	117

RESİM DİZİN LİSTESİ

Fotoğraf 1: Örgü Maske	3
Fotoğraf 2: Nepal Maskesi	3
Fotoğraf 3: Tikar Maskesi (Kamerun)	6
Fotoğraf 4: İnsan Biçimli Maske (Meksika)	8
Fotoğraf 5: Çocuk Maskesi (Afrika).....	10
Fotoğraf 6: Royal Maske (Kamerun).....	12
Fotoğraf 7: Yürek Biçimli Maske.....	13
Fotoğraf 8: Gelede Maske (Nijerya).....	14
Fotoğraf 9: Altı Gözler Maskesi.....	14
Fotoğraf 10: Yupik Maskesi, Balık.....	16
Fotoğraf 11: Yupik Maskesi.....	17
Fotoğraf 12: Iroquois Maskesi.....	18
Fotoğraf 13: Deniz Canavarı Maskesi	18
Fotoğraf 14: Kızılderili Adam	19
Fotoğraf 15: Tsimshian Maskesi	21
Fotoğraf 16: Hastaları İyileştiren Maske.....	22
Fotoğraf 17: Deri Maske (Navajo ve Apache)	22
Fotoğraf 18: Turkuaz Maske	23
Fotoğraf 19: Mermer Maske.....	23
Fotoğraf 20: Duman Amblemli Maske	25
Fotoğraf 21: Mozaik Maske (Aztek Uygarlığı).....	25
Fotoğraf 22: Tabut Maske	27
Fotoğraf 23: İnsan Biçimli Maske	28
Fotoğraf 24: Tutankhamon'un Maskesi.....	29
Fotoğraf 25: Agamemnon'un Altın Maskesi.....	31
Fotoğraf 26: Buata Maskeleri (Venedik)	32
Fotoğraf 27: Dukduk Maskesi.....	33
Fotoğraf 28: Dukduk Maskesi	33
Fotoğraf 29: Ku Klux Klan Üyeleri Maskeleri İle Birlikte.....	33
Fotoğraf 30: Mardi Gras Maskesi.....	34
Fotoğraf 31: Buddha Maskesi	36
Fotoğraf 32: Tanrıça Maske	36
Fotoğraf 33: Nuo Xi Oyuncuları	39

Fotoğraf 34: Nuo Maskesi.....	40
Fotoğraf 35: Nuo Maskesi.....	40
Fotoğraf 36: Kyogen Maskesi	43
Fotoğraf 37: No Maskesi, Okina	44
Fotoğraf 38: No Maskesi, Kadın	44
Fotoğraf 39: No Maskelerinde Duruşa Bağlı Değişen İfade.....	45
Fotoğraf 40: Le Theatre du Soleil.....	47
Fotoğraf 41: Antik Yunan Maskesi	49
Fotoğraf 42: Antik Yunan Maskesi	50
Fotoğraf 43: Antik Yunan Maskesi	50
Fotoğraf 44: Kaplan ve Aslan Oyunu Maskesi	52
Fotoğraf 45: Sersemler Evi	52
Fotoğraf 46: Rio Karnaval Maskesi.....	54
Fotoğraf 47: Rio Karnaval Maskesi.....	54
Fotoğraf 48: Venedik Karnavalı'ndan Bir Görüntü.....	54
Fotoğraf 49: Venedik Maskesi	55
Fotoğraf 50: Venedik Maskesi	55
Fotoğraf 51: Anestezi Maskesi.....	55
Fotoğraf 52: Arııcı Maskesi	56
Fotoğraf 53: Sanayi Maskesi.....	56
Fotoğraf 54: Oksijen Maskesi	57
Fotoğraf 55: Kaynak Maskesi	57
Fotoğraf 56: Gaz Maskesi	58
Fotoğraf 57: Eskrim Maskesi	58
Fotoğraf 58: Gülistan ERTİK, Seramik Maske.....	71
Fotoğraf 59: Orçun İLTER, Seramik Maske.....	72
Fotoğraf 60: Gamze AKTAN, Seramik Maske.....	73
Fotoğraf 61: İlgi ADALAN, Seramik Maske Kullanılmış Form	74
Fotoğraf 62: Özgür KAPTAN, Seramik Maske	75

Fotoğraf 63: İbrahim GÖĞER, Seramik Maske	76
Fotoğraf 64: Babek SOBHI, Seramik Maske.....	77
Fotoğraf 65: Renette, Seramik Maske	78
Fotoğraf 66: Beckie KRAVETZ, Seramik Maske.....	79
Fotoğraf 67: Pablo PICASSO, Seramik Maske.....	80
Fotoğraf 68: Pablo PICASSO, Avignonlu Kızlar.....	81
Fotoğraf 69: Maurice de Vlaminck, Seramik Maske.....	81
Fotoğraf 70: Cindy Co	82
Fotoğraf 71: Çalışma 2, Tasarım	88
Fotoğraf 72: Çalışma 2, Renklendirme	88
Fotoğraf 73: Çalışma 3, Tasarım	88
Fotoğraf 74: Çalışma 3, Renklendirme	88
Fotoğraf 75: Çalışma 6, Tasarım	89
Fotoğraf 76: Çalışma 6, Renklendirme	89
Fotoğraf 77: Çalışma 8, Tasarım	89
Fotoğraf 78: Çalışma 8, Renklendirme	89
Fotoğraf 79: Elle Şekillendirme Yöntemi.....	90
Fotoğraf 80: Plaka İle Şekillendirme Yöntemi.....	91
Fotoğraf 81: Plaka Yöntemi İle Şekillendirilmiş Çalışmalar	91
Fotoğraf 82: Kompresör İle Sırlama Yöntemi	92
Fotoğraf 83: Fırça İle Sırlama Yöntemi.....	92
Fotoğraf 84: Bisküi Pişirim Aşaması.....	93
Fotoğraf 85: Sırlı Pişirim Aşaması	93
Fotoğraf 86: Pişirim Aşaması Tamamlanmış Çalışmalar	94
Fotoğraf 87: Çalışma 1 (23 x 27 cm).....	95
Fotoğraf 88: Çalışma 1 (Yan Görünüş).....	95
Fotoğraf 89: Çalışma 2 (40 x 40 cm).....	97
Fotoğraf 90: Çalışma 2 (Yan Görünüş).....	97
Fotoğraf 91: Çalışma 3 (33 x 35 cm).....	99
Fotoğraf 92: Çalışma 3 (Yan Görünüş).....	99
Fotoğraf 93: Çalışma 4 (33 x 44 cm).....	101
Fotoğraf 94: Çalışma 4 (Yan Görünüş Detay)	101
Fotoğraf 95: Çalışma 5 (25 x 42 cm).....	103
Fotoğraf 96: Çalışma 5 (Yan Görünüş).....	103

Fotoğraf 97: Çalışma 6 (26 x 43 cm)	105
Fotoğraf 98: Çalışma 6 (Yan Görünüş).....	105
Fotoğraf 100: Çalışma 7 (Yan Görünüş).....	107
Fotoğraf 101: Çalışma 8 (20 x 30 cm)	109
Fotoğraf 102: Çalışma 8 (Yan Görünüş).....	109
Fotoğraf 103: Çalışma 9 (20 x 30 cm)	111
Fotoğraf 104: Çalışma 9 (Yan Görünüş).....	111
Fotoğraf 105: Çalışma 10 (36 x 45 cm)	113
Fotoğraf 116: Çalışma 10 (Detay)	113

GİRİŞ

İnsanların gizemli, korkutucu, büyüleyici olmayı istedikleri günden beri maskeler tarihteki yerini almaya başlamıştır. İlk ne zaman kullanıldığına dair bilgileri henüz tam olarak bilinmeyen bu aksesuar, farklı amaçlarla değişik şekillere girerek günümüze kadar ulaşmış ve her kültürde farklı amaçlara hizmet etmek için yapılmıştır. Dini bir tören, yağmur yağdırmak, festival ya da düğün gibi toplumlar için özel olan bu gibi günlerde maskeler kullanılmıştır. Maskeler yapılırken kullanılan malzemeler, yapıldığı kültürün özelliklerine göre değişir. Bazen bir deri, bazen bir kumaş, bazen de pişmiş topraktan yapılmış bu maskeler o kültürlerin birer aynası niteliğindedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MASKE VE MASKE SANATI

1.1. Maske

Maske, “Kişilik değıştirme ya da kullananın kişiliğini gizleme aracı” dır (Ana Britannica 1992: 407). Yüzü kısmen ve tamamen örten maske ilk görüşte insanı etkileyen gizlilik hissi uyandıran bir nesne olmasıyla yüzyıllardır insanların ilgisini çekmektedir. Ardında yüzün gizlendiğı yapay bir yüz şeklinden çok, kılık değıştirmeye yol açan bir çeşit süslemedir. Dünyanın her yerinde maskelere farklı farklı işlevler yüklendiğı görülmektedir. “Her maskeyi içinde bulunduğu kültürel koşullara göre değerlendirmek gerekir. İnsanlar maskeler karşısında yerine göre zevk, hayranlık, şaşkınlık, korku hatta dehşet duyabilirler”(Ana Britannica,1992: 408).

“Maskeler işlevleri açısından farklılıklar gösterir. İlkel inançların büyüsel törenlerinden, Şaman tedavi dansına zaman içinde stilize olup tiyatro ögesi haline gelişine kadar çok farklı amaçlarla kullanılmışlardır ”(Güner, 2006: 2). Maskeler kullanım amaçlarına göre aşağıdaki gibi gruplandırılmaktadır.

- Törenlerde, ayinlerde dinsel işlevi olan, insan, hayvan ya da düşsel yaratık suratı biçiminde yüze takılan nesnelere. Bu tür bir maskeyi taşıyan kimse temsil ettiği kutsal güçle özdeşleşir ve maskeyi taktığı sürece kendi öz benliğinden uzaklaşır.
- Tanınmamak ya da kimliğini gizlemek amacıyla yüzün tümünü ya da bir bölümünü örtecek biçimde takılan yeni yüz. Buradaki amaç takan kişinin gerçek kimliğini gizlemektir. Bu tür maskelere örnek olarak soyguncuların kullandıkları maskeler verilebilir.
- Yüzün tamamını ya da bir bölümünü koruma amaçlı örtmek için kullanılan maskeler. Bu amaçla kullanılan maskelere örnek olarak; kaynak maskesi, gaz maskesi, oksijen maskesi verilebilir.
- Korkutmak amaçlı kullanılan maskeler.
- Ölümlerin bedenleri çürüdüktan sonra yüzlerin kalıcılığını sağlamak amacıyla kullanılan maskeler.
- Yüzlerini kısmen ya da tümüyle kapatmak üzere oyuncuların ve dansçıların taktıkları, belli bir kişiliği simgeleyen maskeler (Büyük Larousse, 1986: 7845).

Fotoğraf 1: Örgü Maske

Fotoğraf 2: Nepal Maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 5)

Kaynak: <http://www.masksoftheworld.com/India/India%20Himalaya%20mask%20group.htm>

(Erişim Tarihi: 20.07.2011)

1.2. İlk Maskeler

Maskelerin kökeni tarih öncesine dayanmaktadır. Hayvan derisi giyinmek ve maskelerini takmak; bereket, avlanma, tedavi, lanet salma amaçlı büyüsel ayinlerle işlevsellik kazanmıştır. Maskelerin belki en eski kullanımı avlanmakla ilgilidir. Tarihin ilk dönemlerinde kullanılan maskeler, avcıyı hayvana dönüştürmüştür. Hayvan postları ile hayvan sürüleri içersine karışan avcı maskelenmiştir. Bazı mağara resimleri örneklerinde, maskeli dansçıları, avlanma ritüelleri sırasında tarihin ilk aktörleri olarak görmek mümkündür. Bu resimlerdeki figürler; hayvan maskeleri, boynuz vb. aksesuarlar takmış ya da bedenleri tıpkı maske gibi boyanmış haldedir (Güner, 2006: 9).

Ayrıca maske kullanımı ile ilgili bir başka bilgiye göre ise, çok eskiden Afrika'da yaşayan yerli kadınlardan biri bir gün su almak için ormana gidecekti. Evde yalnız bıraktığı küçük çocuğunun kendisiyle gelmesini istememişti. Çocuk da ısrarla annesi ile beraber ormandaki kuyunun olduğu yere gitmek istiyordu. Annesi, çocuğu korkutarak buna engel olmak için su kovanın dibine renk renk boyalarla korkunç bir yüz resmi yapmış ve böylece çocuğun bir daha su almak üzere ormandaki kuyunun yanına yaklaşmamasını sağlamış. Bu ve benzeri mitolojik söylenceler nedeniyle, maskelerin ilk olarak Afrika'da çocukları korkutmak için kullanıldığı söylenir (Hayat Ansiklopedisi, 1961: 2244).

Maske, zaman içinde çok farklı anlamlar ve işlevler kazanmıştır. Toplumla ait olma, statü, doğüstü güç simgelemeyi ve büyüsel anlamlarını zamanla geride bırakarak, gösteri sanatlarının bir parçası haline gelmiştir. Maskeli gösteriler içinde, varlığını sürdüren en eski örnekler Şamanizm kültüründe görülmektedir. Bu kültürdeki ritüel maskeleri takan kişiyi farklı bir kişiliğe dönüştürür. Diğer insanlardan farklı güçlere sahip olduğuna inanıldığı için toplumda saygın bir yeri olan şaman, maskesi ile kötülükleri kovar, düşmanları uzaklaştırır, iklimi kontrol eder, hastalıkları iyileştirir (Güner, 2006: 9).

1.3. Maske Yapımında Kullanılan Malzemeler

Akla gelebilecek her türlü malzemeden maske yapılabilir. Yapımında kullanılan malzemeler buldukları coğrafyanın şartlarına, kullandıkları yere ve sanatçının hayal gücüne göre çeşitlilik göstermektedir. Maske yapımında kullanılan bilinen en eski malzeme alçı olup, alçıdan yapılan bu maske Solotreyen¹ devrinden kalmadır. Maske yapımında kullanılan malzemeler arasında; ahşap, metal, kabuk, fildişi, lif, kil, boynuz, taş, tüy, deri, post, kağıt, bez ve bunların yanı sıra mısır yaprakları ve püsküller de yer alır. Malzemenin en karmaşık kullanımına genellikle Okyanus adalarının kültürlerinde rastlanmaktadır.

¹ Mısırdaki yaşanan bir dönem <http://www.dunyadinleri.com/misir.html> (Erişim Tarihi: 22.07.2011).

Maskelerin yüzü, dümdüz bırakılmaktan en karmaşık süslemelerle donatılmaya kadar çok çeşitli biçimlerde işlenir. Buna rnek olarak: Kötü ruhların veya kızdırılan ruhların kabileyi cezalandırmak amacıyla neden olduklarına inanılan hastalık veya kıtlıktan kurtulmak için yapılan ayinlerde kullanılan türleri ciddiyyet gerektirdiğinden çok yalın bir şekilde yapılmaktadır. Bunun dışında evlilik, yağmur yağdırmak, zafer kutlamak veya hasadı bereketli kılmak için yapılanlar ise; parlak boyalarla boyanmış, uzun renkli tüylerle kaplı, bazen değeri taşılarla bezenmiş olarak hazırlanmışlardır. l gömme törenlerinde bazı kabileler süsleme kullanırken bazılarının hiç süsleme kullanmadığı görülür. Bu nedendir ki, bu kültürlerde maskeler genellikle ölüm inançlarına göre çeşitlendirilmiştir denilebilir (Ana Britannica, 1992: 407).

1.4. Maske Yapımı

Geleneksel maskeler, bu işte ustalaşmış zanaatkarlar ve heykeltıraşlar tarafından şekillendirilmiş olup, genellikle alışılmış klasik biçimlere sahipti. Sanatçılar, doğüstü güçleri canlandıran maskeleri yontarken bu glerin etkisi altında olduklarına inanmaktadırlar. Hatta bazen sanatçıların, doğüstü glerin bir kısmını kendilerine de aktararak, insanlara zarar verme yetilerine sahip oldukları düőünülmüştür. Ayrıca geleneksel yapıya sadık kalmak gerekliliğı, maske sanatçısı için zaman zaman kısıtlayıcı olabilmıştır.

Fotoğraf 3: Tikar Maskesi (Kamerun)

Kaynak: <http://blogdecalagehoraire.blogspot.com/2010/03/afrika-notlari-i.html> (Erişim Tarihi:28.06.2011)

Sanatçı maske üzerinde ekleme ve çıkartma gibi değişiklikler yapabilmekteyse de, çok büyük değişiklikler yapma yoluna pek başvurmaz. Yapım aşamasında maske ile birlikte genellikle giyilecek kostümün özellikleri de dikkate alınarak şekillendirilme yapıldı. Dolayısıyla maske ve kostümün uyum içinde olmasına büyük özen gösterilirdi.

Bazı kabilelerde maskeyi yapan kişi hayal gücü ve kendi yaratıcılığı ile baş başa bırakılırken, bazı üretim ve uygulamalarda sanatçı, kabilenin başındaki kişi tarafından onun istekleri doğrultusunda yönlendirilirdi. Maskenin kullanıldığı ayinler sonrasında maske istenilen sonucu vermemişse, örneğin yağmur yağdırmamışsa, maskede bir rengin ya da malzemenin yanlış kullanıldığı düşünülürdü. Her şeye rağmen ortaya çıkan eserler sanatsal yaratıcılığın ve zengin hayal gücünün izlerini taşımaktaydılar (Güner, 2006: 7).

1.4.1. Maskelerin Korunması ve Saklanması

Her kültür maskelerin korunması ya da saklanması konusunda kendine özgü yöntemler geliştirmiştir. Çoğu kültürlerde maskenin hem işlevsel hem de biçimsel olarak korunması ailelere, özel topluluklara ya da bireylere verilmiştir. Koruma görevini üstlenenler, maskenin özelliklerini bozmadan bakım ve onarımını yapmaya çalışırlardı. Maskelerin bazıları sadece bir törende kullanılmakta ve tören bittikten sonra yakılarak imha edilmekteydi (Ana Britannica 1992: 408).

1.4.2. Maskelerin Biçim ve İşlevleri

“Maskeler, birer yapma yüz olarak doğa çıkışıdır. En gerçekçi olanından en soyutuna kadar amaç bir hayali canlandırmak, ona görünüm, yüz kazandırmaktır. Bu nedenle maskeler iki ana grupta incelenir: *Anthropomorfic* (insan biçimli) ve *theriomorfic* (hayvan biçimli)” (Güner, 2006: 4).

İlk kullanıldığı günden bugüne iki temel işlevi vardır maskenin; kullanıldığı yere göre işlevleri ağırlık kazanır. İlkel insanlar için çıkış noktası değişmez, maske bir şeye benzemek için yüze geçirilmektedir. Burada sadece maskeli kişi değil, izleyiciler de o kişinin imlediği kişinin yerine geçtiği inancını paylaşmaktadırlar. Belli bir ayin kapsamında kah kötü ruh, kah bereket tanrısı vb. olarak ele alınması, maskeyi bir sembole dönüştürmektedir (Ergüven, 1995: 123). Maskeler toplum kurallarının savunuculuğunu yapmakta ve bu kurallara uymayanlara cezalar vermektedir. Maskelerin büyük bir bölümü törenler için yapılmaktadır. Tören maskeleri genellikle din konulu yapılmakta ve toplumu ilgilendiren törenlerde kullanılmaktadır. Bu törenler; bereketliliği sağlama, ölü gömme ya da hastalıklıyı iyileştirme gibi törenler olabileceği gibi eğlenceler ya da eğitim amaçlı gösteri sanatları da olabilmektedir. Kötü ruhları simgeleyen maske çeşitleri de bulunmaktadır ve bunların işlevi toplumu denetim altında tutmaktır. Bazı çeşitleri ise suçlulara, kadınlara ve çocuklara öğüt vermekte kullanılmaktadır. Ölü maskeleri, ölü gömme törenlerinin önem taşıdığı toplumlarda ölüyü simgelemek amacıyla

kullanılmaktadır. Tedavi amaçlı maskelerin işlevi ise insanları hastalıklardan korumak ve hasta olanları iyileştirmektir (Ana Britannica, 1992: 408).

Fotoğraf 4: İnsan Biçimli Maske (Meksika)

Kaynak: (Güner, 2006: 4)

Diğer yandan ise bir gizlenme aracıdır maske; bir şeye benziyor olmanın amacı, özünde gerçek kimliğin saklanmasına yöneliktir. Bu ikinci işleviyle maske, insanlık tarihinin belli bir aşamasında ortaya çıkmıştır doğal olarak; günümüzde terör eylemlerinin simgesi haline gelen maskeli yüz, bu yöndeki gelişimin doruk noktasıdır hiç şüphesiz (Ergüven, 1995: 124).

1.4.3. Maskenin Öğretisi

Maskeler ve maskeli olaylar bütün dünyada mitolojiye ışık tutmakta ve tarihi aydınlatmaktadır. Tanrılar ve kötü ruhlar çok sıkı kurallarla ve mutlaka gerçekçi bir şekilde görülmemektedir. “Bir tanrı aynı anda bir melodi gibi ya da geleneksel bir maske biçiminde- iki veya daha fazla yerde bulunabilir. Ama her bulunduğu yerde etkisi aynıdır; çoğalmayla azalmaz” (Champell çev. E. Kudret, 1992: 29).

1.5. Maske Sanatı

Maskeler temelde aynı gibi görünseler de, bölgelere, kültürlere hatta kabilelere göre çeşitlilik göstermektedirler. Özellikle Afrika, Kuzey Amerika, Kızılderili, Meksika ve Mısır maske sanatları zengin örnekleri ve farklılıklarıyla dikkat çekmektedir. Bu kültürler arasındaki Afrika maske sanatını detaylı bir şekilde incelemekte maske sanatı adına yarar vardır.

1.5.1. Afrika'da Maske Sanatı

Afrika'nın geleneksel sanatı, öncelikle maskelerden ve gerek büyü, gerekse din açısından önem taşıyan figürlerden, kişilerin süslenmek için kullandıkları süs eşyalarından ve rütbe saygınlık gösteren nişanlardan oluşmaktadır. Afrika sanatı dinsel inançların bir anlatım aracıdır. Sanatla en çok ilişkisi olan ata kültürüdür. Toplum henüz doğmamışların, yaşayanların ve ölmüşlerin (ataların) tümünü birden kapsar. İnanca göre, kişi bu üç dönemin her birinden geçer. Atalar maske ve heykellerle yaşayanların dünyasına katılırlar, onları korur, yardımcı olurlar (Ana Britannica, 2004: 156). Afrikalılar maskelerin öbür dünya ile iletişimi sağladığına inanmaktadırlar. Bunun nedeni ise Animizm² dinine inanmalarındır. Afrika dünya üzerinde maskenin en çok kullanıldığı kıta olarak bilinir. Güney Afrika'nın dağlık bölgesinin olan Drakensberg³ dağlarında, San şehrinde kaya üzerinde tarih öncesi dönemden kalma maske resimleri görüldüğü bilinmektedir. Güney ve Kuzey Afrika'daki maskelerin çoğu organik malzemelerden yapılmakta ve bu maskelerde genellikle din konusunun işlendiği görülmektedir (Grolier, 1993: 146).

16. yüzyıldan başlayarak, Avrupalı gezginler, sömürge görevlileri ve baharat tüccarlarının buradan ilginç bulup aldıkları maskeleri Belçika, Fransa ve İngiltere'ye götürmeleri bu sanatın Avrupa'da keşfedilmesine katkı sağladığı bilinmektedir.

² Tanrılara, yüce ruhlara inanan bütün varlıkların birer ruh taşıdığını savunan ve öldükten sonra da çok uzun süre ruhların yaşadıklarını iyilik ve kötülük yapacaklarını varsayan bir inanç düzenidir <http://www.karahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=7175.0> (Erişim Tarihi: 22.07.2011)

³ Güney Afrika Cumhuriyetindeki bir şehir <http://www.zoover.com.tr/guney-afrika-cumhuriyeti/kwazulu-natal/drakensberg/harita> (Erişim Tarihi: 22.07.2011)

Zamanla sanatçılar ve yazarlar Avrupa'ya gelmiş olan bu ilginç sanat hakkında çalışmalar yapmışlardır. 19. yüzyılda Avrupa'da, Afrika sanatı koleksiyonlarında gördükleri estetik değerlerin çekiciliğine kapılan Picasso, Georges Braque, Henri Matisse ve Amedeo Modigliani gibi sanatçıların, bu sanatı eserlerine yansıttıkları görülmektedir. Çünkü Afrikalı sanatçı, yeryüzündeki insanları taklit ederek sanat yapmamaktadır. Sanatında atalarının yüce ruhlarını yaşatmaktadır (Grolier, 1993: 149).

Fotoğraf 5: Çocuk Maskesi (Afrika)

Kaynak: (Kaptan, 1997: 5)

“Afrika toplumlarında gizli dernek komiteler ya da köylerin yaşlılar kurulları vardır. Bunlar topluluk şefinin yönetimi altında o topluluğun düzenini sağlamayı üstlenmişlerdir” (Topuz, 1992: 23). Bu komitede yer alan üyeler inandıkları güçlerin, tanrıların, ruhların etkisi altındadırlar. Maskeler bu ruh ve güçlerin temsilcileridir. Aldıkları kararları yüce ruhların kararları gibi maskeleri kullanarak anlatmakta ve duyurmaktadırlar. Yönetim ve yargılamada maskeler aracılığı ile yapılmaktadır. Her etnik topluluk kendi maskesini yapmakta ve kullanmaktadır, bu nedenle Afrika'da çok fazla sayıda maske bulunmaktadır. Toplulukların maskeleri kendi aralarında farklılık göstermekte biri diğerine benzememektedir. Taşıyıcısı olmadan maske kullanılmamakta ve maske kendisini

taşıyan kişi ile birlikte kutsallaşmaktadır. Maskeyi takan ya da taşıyan kişi, maskenin taşıdığı ruhla özdeşleştiği için kendi kişiliğinden bir süre uzaklaşır. Maske taşıyıcısı olmak için teknik bakımdan eğitilmiş olmak gerekir. Bu eğitimlerde adım atmadan sıçramaya kadar çeşitli dersler verilir. Ayrıca taşıyıcının ruhsal eğitimi de yapılmaktadır. Maske taşıyıcısı zamanla kafasında kutsal güçlerle ilişki kurar ve onlardan mesaj aldığına inanır. Böylece bir süre sonra trans haline geçerek coşkuyla birlikte kendinden geçer. Bu konumdayken kutsal güçlerden aldığı inandığı mesajları çevresindeki insanlara aktarmaya başlar. Aynı anda tören alanında ateşler yakılır ve tamamlar çalınır. Orada bulunanlarda bu durumdan etkilenerek olayın ritmine kapılıp trans haline geçerler. Afrika geleneklerine göre maskeden sorumlu olmak o kişiye saygınlık ve üstünlük sağlamaktadır (Ana Britannica, 1992: 407-408).

1.5.1.1. Maskenin Kullanımı

Maskeler ekin ve hasat dönemi, yeni tapınağın açılması, topluma katılma törenleri, evlenme ya da cenaze törenleri gibi zamanlarda köyün meydanında kullanılmaktadır. Bazı bölgelerde ise maskenin ortaya çıkışı güldürü amaçlıdır ve bu maskeler kutsal değildir. Güldürü maskelerine Fildişi kıyısı ve Dan bölgesi civarında rastlanmaktadır. Ayrıca Fildişi kıyısında yaşayan insanlarda ölen atalarının maske biçimindeki portresini yapmak gelenek haline gelmiştir. Her aile atalarına ait bu maskeleri saklar. Bu tür maskelere Waka Sona adı verilmekte ve bu yalnızca ailenin atası değil aileyi simgeleyen bir hayvan heykeli de olabilmektedir. Bu maskeler törenlerde kullanılır ve daha sonra evlerin duvarlarına ya da bir köşesine yerleştirilirler. Bu tür maskeler ölü yüzünü andırmakta gözleri kapalı ve deliksiz yapılmaktadır. Geleneksel olan saç biçimleri ve yanak biçimleri maskeye işlenmekte, arkasına sazların tutturulması için delikler bırakılmaktadır (Ana Britannica, 1992: 408).

Fotoğraf 6: Royal Maske (Kamerun), Übersee Museum Bremen, Almanya
Kaynak: <http://www.museum.com/jb/showdia?id=681> (Erişim Tarihi: 12.08.2011)

1.5.1.2. Maske Çeşitleri

Afrika maskelerinin biçimlerini genel olarak altı sınıfta toplayabiliriz.

Yürek Biçimli Maskeler: Bu tür maskeler cezalandırıcı maskelerdir. Afrika'da en çok korkulan maskelerden biridir.

Yuvarlak Biçimli Maskeler: Genellikle büyü ve sihir için kullanılır. Bunlar, Afrika'nın politik bakımdan en güçlü kabilelerinin maskeleridir

Deforme Maskeler: Terör ve başkaldırı duygusu hissettiren korkunç yüzlerdir. Genellikle tahtadan yapılır ve deri püsküllerle süslenirler.

Hayvan Maskeleri: Afrika sanatının en şaşırtıcı ve seyredenlere heyecan veren maskeleridir. Renkli olarak hazırlanan bu maskelerde çeşitli süslemeler yer alır.

Kübist Maskeler: Şekil olarak köşeli yapılmış maskelerdir. Sık kullanılmayan bir maske türüdür.

İkiz Başlı Maskeler: Bu tür maskelerde hayvan-insan, kadın-erkek, iyi-kötü birlikte ya da sırt sırta yontulur.

Diğer çeşitler arasında; konik maskeler, deri kaplı maskeler ve beyaz suratlı maskeleri sayabiliriz (Altındal, 1974: 12).

Fotoğraf 7: Yürek Biçimli Maske (Afrika)

Kaynak: (Kaptan, 1997: 8)

1.5.1.3. Maske Yapımı

Afrika'da iki çeşit maske yapımı görülür. Birincisi kutsal amaçla yapılanlar diğeri ise tamamen turistik amaçla yapılanlardır. Kutsal maskeleri yapan kişiler toplumda saygın bir yere sahiptirler. Bunlar babadan öğrendikleri mesleklerinde bazen sadece 8-10 yapıt yaparak hayatlarının sonuna gelirler. Sanatçının yaptığı yapıt sayesinde doğaüstü güçlerle ilişki kuracağına inanması onun coşku içinde maske yapmasını sağlar, fakat yaratırken geleneklere bağlı olarak üretmek zorunda kalır. Sanatçı emeğinin karşılığını para olarak almaz, ısmarlayanın hediyelerini kabul eder.

Turistik maske yapımında ise kutsallık söz konusu değildir. Bu maskeleri yapan insanlar genelde yoksulluk içinde yaşarlar. Maske yapımında taklitçilik ya da kopyalamak çok gelişmiştir. Afrikalılara göre, maskeleri görenler kadar, maskeleri

hayata geçirip canlandıranlarda her zaman maskenin gizli sihirli enerjisine sahip olurlar ve bu enerjiyi üzerlerinde taşıdıklarını düşünürler.

Kuşaktan kuşağa geçen maskeler, yaşam sürelerini doldurduklarında ya da yıprandıklarında bir kenara atılmazlar. Barındırdıkları gizli güçleri bir başka maskeye aktarmaları için törenler düzenlenir, geleneklere göre ya yakılır ya gömülür ya da mağaralarda özel yapılmış sığınaklara konulurlar (Kaptan, 1997: 8-9).

Fotoğraf 8: Gelede Maske (Nijerya), Übersee Museum Bremen, Almanya

Kaynak: <http://www.museum.com/jb/showdia?id=671> (Erişim Tarihi: 14.06.2011)

Fotoğraf 9: Altı Gözler Maskesi (Kongo Bölgesi)

Kaynak: <http://www.untoldlondon.org.uk/community/african-and-caribbean/article/explore-magic-sacrifice-and-divination-congo-paris> (Erişim Tarihi: 14.06.2011)

1.5.1.4. Maske Yapımında Kullanılan Malzemeler

Maskenin malzemesi genellikle ağaç olmakla birlikte; “Her ağaçtan maske yapılmaz. Her bölgede maske yapımında kullanılacak ağaçlar vardır. Bölgeye göre kimi abanoz ağacıdır. Kimi de Türkçe adı olmayan kırmızı, kahverengi, beyaz ağaçlardır” (Topuz, 1992: 48). Maskeyi yapan kimse bu ağaçlardan elde ettiği kütükleri baltayla parçalara ayırır. Sonra keser yardımıyla yontarak yapıtını belirginleştirir, keskin bir bıçak yardımıyla maskenin ayrıntılarını oluşturur. Daha sonra maskeyi parlatır ve cilalar. Maskenin yüzü kaolin⁴ yardımıyla boyanır. Eğer maske çok renkli ise yapımcı beyaz kaolin, ölümün sembolik rengi siyah için kömür, kırmızı veya sarı renkli bir çeşit demir cevheri ile boyandığında ise yaşam simgelenirdi. Bazen de sarı ya da mavi kül suyu kullanılırdı. Otlardan, topraktan, çalılardan, yapraklardan yapılan maskeler zamanla yok olmuşlardır. Ahşap, taş ve pişmiş topraktan yapılan maskeler ise günümüze kadar ulaşabilmişlerdir.

1.5.2. Kuzey Amerika Maske Sanatı

Kuzey yerlilerinin maskeleri diğer maske örneklerinde olduğu gibi inanışların bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Alaska Eskimolarının bir kolu olan Yupik halkı Kuzey Amerika bölgesinde maskeyi en çok kullanan halktır. Bu maskelere Yupik maskeleri adı verilmekte ve bunlar ayinlerde yer yer hala yaşatılmaktadır. Maskeli törenler Alaska kışlarında, kutup ikliminde onlara hayat veren karmaşık ruhlar dünyasının varlıklarını onurlandırmak için düzenlenir. Alaska yerlilerinin, inançlarına ve maskelerine verdikleri isim *Agayu*'dur. Maskeler hakkında bilgiler yaşlıların gençlere anlattıkları hikayelerle kuşaktan kuşağa aktarılır. Hristiyanların kıtada yayılması ile birlikte maskeli gelenekler, eski önemini yitirmektedir ve bugün genç kuşaklar yalnızca müzelerde atalarına ait bu eserleri görebilmektedir (Güner, 2006: 80).

⁴ Deniz böceklerinin kabuklarının dövüldükten sonra yumurta akı ile karıştırılmasıyla oluşturulan bir çeşit boya <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yupikler> (Erişim Tarihi: 06.02.2011)

Fotoğraf 10: Yupik maskesi, Balık

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yupikler> (Erişim Tarihi: 06.02.2011)

“Kuzey Amerika’da, maskelerin kökenlerine ait efsaneler çeşitli ve ilgi çekicidir. Bunlardan bazılarında göre maskeler gökten düşen ataların ruhlarını simgeler ve depremlerle ilişkilidir. Bazılarında göre ise balık avlarken bulunan maskeler köye şifa dağıtmıştır. Maskeler, hayatın ve doğanın güçlerini temsil ederler. Mitlerde yer alan bu güçler, çoğunlukla insan veya hayvan olarak biçimlendirilirler. Ritüel amaçlı tüm maskelerde olduğu gibi Kuzey Amerika maskeleri de giyeni dönüştürür. Bireylerin ya da sınıfların hayat döngülerinde önemli rol oynayan bu “geçiş törenleri” toplumsal yaşamda önemli bir role sahiptir. Yetişkinliğe ve gizli derneklere kabul, evlilik, sosyal statüde yükselme, cenaze törenleri çoğunlukla maskeli performanslar eşliğinde gerçekleştirilir. Geçiş törenlerinde ölüm ve yeniden doğum ana temadır. Bu temaların görselleştirilmesi maskeler yardımıyla olur. Böyle törenlerde eski kimlik yeni kimlikle, yani sembolik olarak yeni bir maskeyle değiştirilerek yok edilir. Maskelerin temsil ettikleri ruh, *inua*, bazen maskenin üzerine ek olarak yontulmuş bir figürle ifade edilir. Kuzey Amerika maskeleri çoğunlukla çevrede bol bulunan ve kutsal sayılan sedir ağaçlarından yontulur. *Polichrome* (çok renkli) maskelerde kumaş, tüy, saç gibi ek malzemeler sıkça kullanılır. Yontucu, maskeyi yontmadan önce ormanda dolaşarak, maskeyi yapacağı ağacın ona seslenmesini bekler. Ağaç kendisiyle iletişim kurduktan sonra tütün yakar. Ağacın kabuğunu soyar ve maskeyi çizer. Ancak ağacın rızasını aldıktan sonra maskeyi yontar.

Kimlikler arası geçiş ya da dönüşüm, Kuzey Amerika maskelerinde açılır, kapanır kapaklarla mekanik olarak görselleşir. Böyle dönüşüm maskelerinde mitolojik varlıkların çift yapıları hayvan ve ya hayvandan öte yaratıklarla anlatılır. Bu yaratıkların ruhları maskeyi takan kişinin ailesiyle, atalarıyla ilişkilidir. Maskelerin kullanım alanları çeşitlilik gösterir. Avlanma sırasında hayvanları çağırmak için edilen dualarda, topluma kabul törenlerinde ve hastalıkları iyileştirmek için yapılan danslarda maskeler kullanılmıştır.

Fotoğraf 11: Yupik Maskesi

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yupikler> (Erişim Tarihi: 06.02.2011)

Yupik maskelerinin takıldıkları danslar, çevre köylerinin bir araya geldiği törenlerde oynanır. Böylece maskeler, bir araya getirci, akrabalık ve komşulukları destekleyici işlev kazanır. İyileştirmek için kullanılan maskeler Sahte Yüz adıyla anılır. Özellikle *Iroquois*⁵ halkı tarafından kullanılan Sahte Yüz maskeleri ilgi çekicidir. Çarpıtılmış yüzlerle canlandırılanlar; mitolojik varlıklar ve yalnız rüyalarda görülen, *Iroquois* hikayelerine göre kısa süre öncesine kadar, dünyanın merkezi sayılan sarp kayalıklarda yaşayıp, ormanda gezinen hayaletlerdir. Kuzey Amerika'da bazı Kızılderili gruplar, toplumdaki kötülükleri uzaklaştıran bu maskelerin bugün de işlevlerini koruduklarına inanmaktadır. Bu yüzden de gizli kalması ve sergilenmemesi gerektiğini savunurlar.

Maskelerin çoğu siyah ve kırmızı renklerle boyanır ve ruhlarını canlı tutmak için tütünle beslenirler. Bazılarının gözleri parlaması için metal plakalarla kaplanır. Burunlar büyük, sarkık; yüz gerektiğinde bütün olarak asimetrik yapıdadır. Ağız anlatılan ifadeye, fonksiyona ve yapıldığı bölgeye göre en fazla değişkenlik gösteren yüz bölgesidir: kimi ağızlar, kaşık şeklinde ya da tanıdık biçimlerde; kiminde dil gözükmüyor veya dişler; kiminde ise ağız iyileştirmek için üflenen külleri üfler ya da ıslık çalıyormuş gibi yuvarlatılmıştır. Küller hastalığı ve kötülükleri uzak tutmak için üflenir. Kimi ağızlarda ise, korkutucu etki yaratmak için, yapı çarpıtılır. Maskelerde görülen ortak özelliklerden biri de dansçının içeriden tutabilmesi için genişletilmiş çenedir. Yüzler siyah ve beyaz saçlarla ve tüylerle çevrelenir. Avrupalılar Amerika kıtasını atlarla tanıştırmaya kadar saçlar, bafalo kıllarından yapılmıştır ”(Güner, 2006: 81-84)

⁵ Kuzey Amerika'da yaşayan yerli bir halk <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1z%C4%B1lderili> (Erişim Tarihi: 08.02.2011).

Ancak, günümüzde madenlerin açılması ve boru hattının ekonomik çekiciliği Alaska ve Eskimo maske sanatının devamlılığını tehdit etmekte ve yerli halkın farklı işlerle uğraşmasına neden olmaktadır.

Fotoğraf 12: Iroquois Maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 84)

Fotoğraf 13: Deniz Canavarı Maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 88)

1.5.3. Kızılderili Maske Sanatı

Amerika'nın yerli halkı kadar az tanınan, aynı zamanda çok sevilen ve çok ünlü olan bir başka topluluk gösterilemez. Bu kıtanın yerli halkları, Amerika'ya Cilalı taş Devri'nin sonuna doğru, Bering Boğazı⁶ yoluyla Asya'dan gitmiş olan Kızılderililerdir. Türdeş bir topluluk oluşturamazlar; ama ortak özellikleri vardır: Siyah, kalın ve sert saçlar, beden kıllarının azlığı, sarımsıdan tunç rengine çalan bir renk. Gerçek "Kızılderili" adı, Kanada'nın bir bölümünde ve ABD'nin kuzeyden güneye doğru orta kuşağında yaşamış olanlara (beden ve yüzlerini kırmızıya boyadıkları için) verilmiştir. En kalabalık Kızılderili kümesi Siu'lardır. Bu halkın

⁶ Asya'nın en doğu noktası ile Amerika'nın en batı noktası arasındaki bir boğazdır http://tr.wikipedia.org/wiki/Bering_Bo%C4%9Faz%C4%B1 (Erişim Tarihi: 05.07.2011).

renkli tüylerinin, boyalı yüzlerinin arkasında kendilerine özgü bir dinleri, dansları, müzikleri, kültür ve sanatları olduğu bilinmektedir (Grolier, 1993: 397).

Fotoğraf 14: Kızılderili Adam

Kaynak: <http://www.turkcebilgi.com/k%C4%B1z%C4%B1lderililer/ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 09.08.2011)

Kızılderili sanatlarını tanınır hale getirme çabası öyle çok eskilere dayanmamaktadır. Uzmanlar bunu iki neden bağlıyorlar.

“İlki  zellikle Afrika’nın ilkel sanatlarına karşı duyulan, Avrupa’da modern sanatçıların baŐlattıĐı hayranlığın er geç Kızılderili sanatlarını da içermesi; ikincisi ve belki en önemlisi, Avrupalıların Kızılderililerle ilk karŐılaŐtıkları an başlayan ve günümüzde Amerikan h k metinin tutumuyla yoĐunlaŐan Kızılderili beyazlaŐtırma (ya da beyaz topluma kaynaŐtırma, beyaz toplumun bir parçası haline getirip, giderek yok etme) politikasının, bu ırkla birlikte sanatının da çok yakında dünyadan silineceği kaygılarını çoğaltmaya baŐlaması” (Oral, 1976: 4)

Bu oluŐumlar sonucunda çeşitli  niversitelerin, Kızılderili sanatları üzerindeki incelemelerini yoĐunlaŐtırdıĐı görülmektedir. Kızılderililerde sanat her toplumda olduğu gibi, toplum yaŐantısının, düŐünce Őekillerinin, din ve inançların, gelenek ve göreneklerin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Kızılderililer geniş aile ve kabile yapısında yaşayan bir ırk olmaları yanında kabilelerin yapısı, yaşantısı, kültürleri birbirlerinden farklıdır. Bunun sonucu olarak sanatları da birbirine benzemez. Bu çeşitlilik, Amerika Birleşik Devletleri'nde üç yüz kadar değişik kabilenin yaşamasıyla açıklanabilir. Bu nedenle araştırmacılar çalışmalarını, kültürleri belirli bölgelere ayırarak sürdürmüşlerdir. Belli başlı kültür bölgeleri şunlardır:

Orman Toprakları: En geniş bölge; ABD'nin tam batısıyla Kanada'yı içerir.

Ovalar Yaylalar: ABD'nin güneyde Teksas'a Kuzeyde Kanada sınırına dek ulaşan orta bölümünü kapsar.

Güney Batı: Nevada, Arizona ve Meksika topraklarının bir bölümünü kapsar.

Pasifik Kıyısı: Pasifiğin kıyı şeridini kapsar (Grolier, 1993: 397-398).

Hemen hemen tüm kültür bölgelerinde; her çeşit el sanatına çanak, çömlek, dokumacılık ve maskeye rastlanır. Fakat bölgelere göre hangi el sanatının yoğun kullanıldığı ise, o bölgedeki malzemenin cinsine göre değişiklik gösterir. Örneğin; Doğu'da ağaç ve ürünlerinin fazla olması nedeniyle heykel, maske ve fetişler ağırlık kazanırken, yaylalarda: yaban sığırının çok olması dericilik, kilimcilik, dokumacılık gibi sanatların sıklıkla kullanılmasını beraberinde getirir. Güney doğuda, kil ve çamurdan yapılan eserler, Pasifik kıyısında deniz kabukları, boncuk ve mercandan yapılır. Bölgelere göre yoğun kullanılış dışında aynı tür eserlere her bölgede de rastlanır. Eserler, genellikle her bölgede iki amaç için yapılır. Biri dinsel inançlar diğeri toplum yaşantısını kolaylaştırmaktır. Kızılderililer de sanat toplumun malı sayıldığı için tanınan belli sanatçılar yoktur. Çünkü kabilede herkes sanatçı olabilir. Üretilenlerin savaşla ilgili olanları (ok, mızrak ucu gibi) erkekler tarafından yapılır. Kadınlar ise süs eşyası ve takı gibi şeylerle uğraşırlar. Ama üretilenler dini inançla ilgili ise her iki tarafın da çalıştığı bilinmektedir (<http://www.turkcebilgi.com/kızılderililer/ansiklopedi#ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 15.07.2011))

Fotoğraf 15: Tsimshian Maskesi, Louvre Museum

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Visual_arts_by_indigenous_peoples_of_the_Americas

(Erişim Tarihi: 03.08.2011)

Kızılderililerde maske sanatı, yapılan en eski el sanatlarından biridir. İlk inançlarla birlikte varlığının ortaya çıktığı bilinmektedir. Maskelerin toplum içinde varoluş nedenleri; inanmak, yakarmak, dilekte bulunmak, doğayı, duayı açıklamak ve doğaüstü güce sahip olmaktır. Ama en önemlisi, Kızılderili toplumunda hastayı iyi etmek için yapılan ve kullanılan maskelerdir. Buradaki maske yapımı ve giyiminin çok sıkı kurallara bağlı olduğu bilinir. Maskeler, ilk önceleri yalnız yüz şeklinde, göz ve ağız yerleri delik olan tahta parçaları şeklinde yapılmaktaydı. Görevleri ise maskeyi takanın yüzünü gizlemektir. Daha sonra fetişlerden etkilenerek maskelere hayvan yüzü şekilleri de verilmeye başlanmıştır. “Giderek doğaüstü güçlerin yüz ifadeleri, korkular, sevinçler, kısaca abartılmış tüm duygular maskelerle yansıtılmak istendiğinden üzerindeki işler çoğaldı” (Oral, 1976: 9). Maskelere zamanla renk girildiği, metal parçaların eklendiği, alçıdan ya da tüyden eklemelerin yapıldığı görülmektedir. Bugün Kızılderililerin elde kalan maske örneklerinde geometrik desenlere rastlanmaz. Oysa bu tür desenlerin dokumalarında sıklıkla kullanıldığı görülür. Bunun nedeni, maskeler gibi sanat eserlerinin dinsel amaca yönelik yapılmasıdır. Çünkü Kızılderililer dinsel amaçla yaptıkları her sanat eserinde doğayı taklit eder ya da esinlenirler. Bu da bize Kızılderililer için din ve doğanın bir bütün olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 16: Hastaları İyileştiren Maske

Kaynak: (Kaptan, 1997: 12)

Fotoğraf 17: Deri Maske (Navajo ve Apache)

Kaynak: <http://www.support-native-american-art.com/native-american-masks.html> (Erişim

Tarihi: 03.08.2011)

1.5.4. Meksika Maske Sanatı

Amerika kıtasında yaklaşık olarak M.Ö. 2000'den bu yana birçok gelişmiş uygarlığın var olduğu bilinmektedir. Bunlardan en önemlileri Olmek, Toltek, Teotihuacan, Zapotek, Mixtec, Aztek, Maya (Orta Amerika) ve İnka, Moche, Chibcha, Canaris (And Dağları) uygarlıklarıdır. Bu bölgelerde yapılan kazılarda, M.Ö. 1000' e uzanan maskeler ortaya çıkmıştır, ancak maskelerin kullanılmasının

büyük olasılıkla daha önceki dönemlere rastladığı düşünülür. İspanya öncesi dönemlere ait maskeler, tanrıların, rahiplerin ve tanrılara kurban edilenlerin yüzlerinden oluşmaktadır. Maske aynı zamanda savaşçıların giysilerinin bir parçasıdır. Özellikle İnkalara'da üst tabaka insanların mezarlarında ya da mumyalamanın kullanıldığı bölgelerde, mumyaya iliştirilmiş halde taştan yontulmuş, ince türkuaz mozaiği ve diğer değerli taşlarla kaplanmış maskelere rastlanıldığı bilinmektedir.

Maskeler, Aztek İmparatorluğu'nun başkenti olan Tenochtitlan'da (bugünkü Meksika'nın başkenti olan Meksico City) önemli bir yere sahiptirler. Arkeologlar, Templo Mayor (Büyük Tapınak) da inşa edilirken yerleştirilmiş birçok maske bulmuşlardır. Fetih dönemindeki İspanyol yazılı kaynaklarına göre, bu maskeler tanrılara sunulmak üzere tapınağa yerleştirilmiştir http://tr.wikipedia.org/wiki/Kolomb_%C3%B6ncesi_Amerika (Erişim Tarihi: 03.04.2011).

Fotoğraf 18: Turkuaz Maske

Fotoğraf 19: Mermer Maske

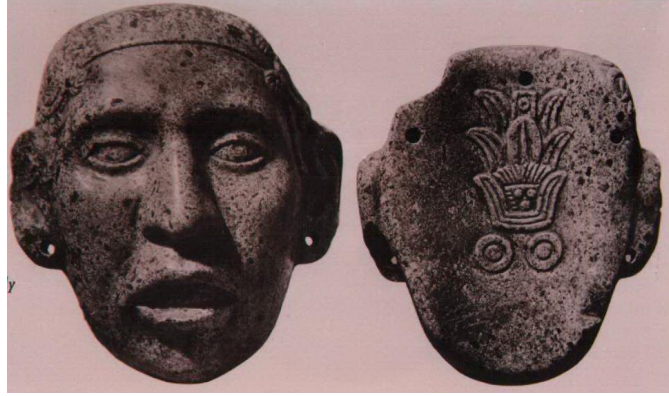
Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Visual_arts_by_indigenous_peoples_of_the_Americas (Erişim Tarihi: 16.08.2011)

Maskelerin tanrılara sunulması yanında ayrıca dans ederken kullanıldığı da bilinmektedir. İspanyol kaynaklar, Azteklerin bir takım tanrılara özel danslar adadıklarını gösterir. O zamanlar genç kızların ve erkeklerin, profesyonel dans

eğitimi aldıkları bilinir. Bazı danslar en alt tabakadaki halk ile rahiplerin, soyluların ve imparatorların katılımını gerektirir. Katılımda insanların bazıları yaşlıları, bazıları avcı ve vahşî hayvanları taklit ederken, kimileri uyuyor kimileri de onları izliyor taklidi yapar. Kimi zamanda dans edenler başka bir ırkın kimliğine bürünürler. Maskeler; jaguar, maymun, köpek, kartal, çeşitli kuşlar, deniz hayvanları ve diğer hayvan örnekleri olarak gerçekleştirilir <http://www.nuveforum.net/744-bolgelere-gore-tarih/239340aztekler-aztecas> (Erişim Tarihi: 03.04.2011).

Maskeler, genelde insan yüzüne uyacak şekilde yapılır. Dansçılar maskelerin boyanmış gözleri üzerindeki deliklerden dışarıya bakarlar. Bazı maskelerin ise göz delikleri insanın gözüne denk gelecek şekilde hazırlanır. Maskenin çok büyük yapıldığı topluluklarda, dansçı ağız açıklığından bakar. Diğer bir maskede göz boşluğu boyanmış gözlerin altına yapılmıştır. Bazı maskeler ise öyle küçük yapılmışlardır ki, takan kişinin gözlerini ve burnunu ancak kapatabilir.

Aztekler maskeleri birçok malzeme kullanarak yapmışlardır. Ama bunların içinde en önemlisi “gren stone” taşından yapılmış olanlardır. Bu tür maskeler ilahi kuvveti ve tanrıları simgelemektedir. Bu tanımlamadan, bu tür maskelerin insanlar tarafından kullanılamayacağı anlaşılmaktadır. Bu tip maskelerde bu nedenle göz çukurları açılmamıştır. Azteklerin kusursuzlaştırdığı yüz yapıları; uzun yüz, geniş ağız, dar burun ve gözlere yakın kaşlar şeklinde bu maskelerde görülebilir. Bütün maskelerde kulaklar dairesel formlarda biçimlendirilmiş ve kıvrımlardaki boşluklara süslemeler eklenmiştir. Azteklerin tahtadan yaptıkları maskeleri, mozaikle kaplayıp değerli taşlarla süsledikleri bilinir.

Fotoğraf 20: Duman Amblemli Maske, Gren Stone (Yeşil Taş)

Kaynak: (Kaptan, 1997: 18)

Fotoğraf 21: Mozaik Maske (Aztek Uygarlığı)

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Mayan_jade_mask.jpg&filetimestamp=20070511001329 (Erişim Tarihi: 11.12.2010)

Maskeler belirli bir rolün temel özelliklerini yansıtırlarsa da, coğrafi açıdan büyük farklılıklar gösterirler. Varlıkların maske biçiminde gösterilmesi aynı bölge içinde dahi farklılıklar gösterebilir. Maskeyi yapan kişinin de bunda katkısı vardır. Bu kişiler, bölgesel geleneklere bağlı olarak çalışsalar da kendilerine özgü farklılıklar yaptıkları maskelerde göze çarpar. Maskelerin görünümü, Orta Jalisco⁷'da yaşayan Tastoan'larda olduğu gibi değişkendir. Buradaki maskeler deriden yapılı ve akrep

⁷ Meksika'nın güneydoğu kesiminde bulunan bir eyalet
http://tr.wikipedia.org/wiki/Guadalajara,_Jalisco (Erişim Tarihi: 23.07.2011).

veya benzeri hayvan desenleri ile bezenir. Zamanla bu maskelerin görünümü daha ürkütücü bir hal almaya başlar. Maske ustaları maskelere kancalı burunlar eklemeye, kötülüğü simgeleyen yaratıkları işlemeye başlarlar. Bugün ise, burun tahtadan yapılır. Yüzün deriden yapılan kısmında çağdaş imgeler yer alır. Çoğunlukla yöredeki insanlara maske üreten en az bir uzman kişi bulunur. Maskenin yapımı ustanın zamanının yalnızca bir bölümünü alır. Halkın çoğunluğu yıl boyunca çiftçilik yapar, bundan dolayı maske ustaları da dansçılar gibi diğer işlerle uğraşabilirler. Bir maske ustası bu beceriyi babasından ya da yakın akrabasından gözlem veya taklit yoluyla öğrenir. Meksika’ da kadınlarda pek çok el sanatıyla uğraşırlar, fakat ölen kocasının işini sürdürmesi dışında maske ustası hep erkeklerdir. Maskeyi kullanan kitle, maske eskidiğinde yenisini alan dansçılardır. Kimi maske ustaları sipariş üzerine çalışırken kimi ustalarda acele taleplere karşı hazırlıklı olmak için ellerinde hazır maske bulundururlar. Maske ustaları bilgilerinden dolayı saygın kişilerdir. Her yerel dansın öyküsünü bilirler ve maskeye verecekleri yüz ifadesinden emindirler. Bazen maske ustası dansta oynayarak ya da yöneterek dansa katılır (Kaptan, 1997: 17).

1.5.5. Mısır Maske Sanatı

Mısır sanatı M.Ö. 3000 yılları dolaylarında Nil ırmağı ve deltası çevresinde başlayıp 3000 yıldır süregelen bir kültür çağıdır. Mısır sanatında yapılan maskelere baktığımızda hepsinin dinsel amaçlara hizmet etmek için üretildiğini görmekteyiz. Burada amaç yüzü gizlemek değil, tanrılık vasfını maskeyi kullanarak yüceltmektir. Bu rol, yaşayan kişi tarafından hayvan maskelerinin kullanılmasından, ölülerin mumyalanmış vücutlarına yerleştirilen cenaze başlıklarının kullanılmasına kadar uygulanmaktadır. Bu tür lahit kapaklarında maskeler ölen kişiyi temsil etmektedir. Maske, ölümsüzlük mertebesine çıkmak için var olan araçlardan biridir. Eski Mısır’daki maskeler, sahiplerinin yüzünü temsil ettikleri için, bu kişilerin karakteristik yüz özelliklerini taşırlar. Mısırlıların en çok korktukları felaket, öbür dünyada kafalarını kaybetmektir. Maske, kayıp durumunda yüzün yerine konmak için alınan bir güvenlik önlemiydi. Bundan daha da öte ruhun ölümden sonra

yaşayabilmesini garanti eden bir nesne olarak görülmekteydi. Bu tür maskeler genellikle stucco⁸ veya alçı kaplı bezlerden yapılır ve sonra da boyanırlardı. Boyamada önemli şahsiyetler için, ilahi önem taşıdığına inanılan altın ve gümüş renkleri kullanılmaktaydı (Güner, 2006: 16).

Maskelerin Mısırda önemli bir yeri ve konumu olmasına rağmen bu konudaki bilgilerin azlığı tarihçiler tarafından o dönemdeki maskelerin yapıldıkları malzemelerin dayanıklı olmamasına bağlanmaktadır. Törenlerde ya da ayinlerde

Fotoğraf 22: Tabut Maske

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Eski_M%C4%B1s%C4%B1r'da_sanat (Erişim Tarihi: 19.08.2011)

⁸ Kum, kireç ve çimento karışımı dış duvar sıvası <http://www.turkebilgi.com/stucco/nedir> (Erişim Tarihi: 18.08.2011).

Fotograf 23: İnsan Biçimli Maske

Kaynak: <http://www.crystalinks.com/egyptafterlife.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2011)

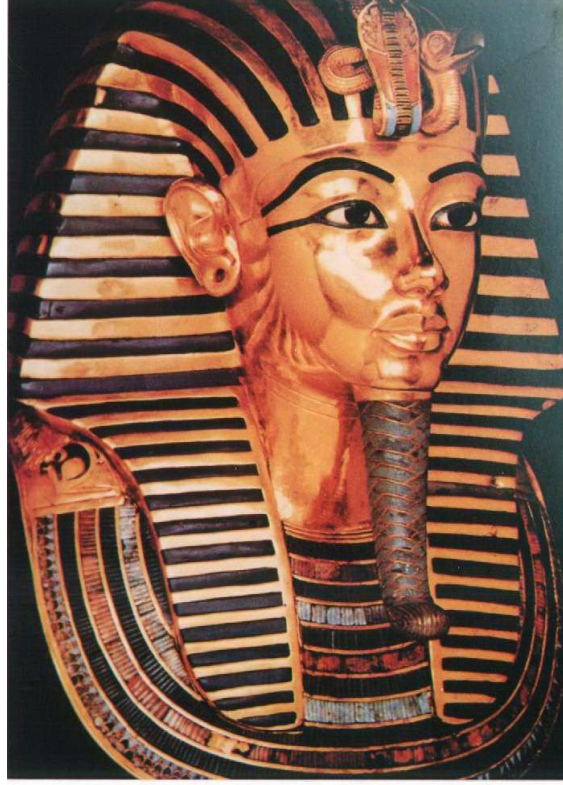
kullanılan maskeler hakkında bilgiler yetersizdir. Sadece bu ve bu gibi maske kullanımları sırasında olayların ilahi bir boyutta gerçekleştiği ve bu gibi olaylarda tanrıların direkt olarak rol aldığı, bazen de tanrıların rolünü rahiplerin üstlendiği anlaşılmaktadır. Bu konuda bulunan yazıtlar konuya tam anlamıyla ışık tutar. Bunun yanında, eski Mısır dilinde “maske” sözcüğünün karşılığı yoktur bu nedenle anlaşılabilirlik daha da büyür. Fakat hastalıkların ve gündelik hayatta olabilecek kazaların tedavisini amaçlayan ayinlerde maskelerin kullanıldığı konusunda da kanıtlar bulunmaktadır. Mısır’da maske deyince akla ilk gelen ve en ünlü maskelerden sayılan “Tutankhamon’un mumyasının başını örten som altın malzemedeki yapılmış maskedir. Maskedeki yapay sakal, yılan ve akbaba krallığını simgeler. Tutankhamon: Mısır’da 18. sülalenin son krallarından biridir. Çok genç yaşta ölmüştür. Luxsor⁹ yakınlarında Krallar Vadisinde mezarı bulunmuş ve hırsızlar

⁹ Güney Mısır’da Al Uqsur valiliğinin başkenti olan şehir <http://www.yurtdisigezi.com/Luxor.aspx> (Erişim Tarihi: 12.07.2011)

tarafından soyulmuş olması nedeniyle günümüze kadar ulaşabilmiştir (Büyük Larousse, 1986: 7846).

Kısaca, firavunlar çağında Mısır'da başlıca iki tip maske göze çarpar.

Mumya Maskesi: Tutankhamon maskesi en iyi örnektir. Eski imparatorluk ya da Amara dönemine ait alçıdan portre maskeleri de bu gruba sokulabilir. Mumya maskeleri önemli kişiler için yapıldıysa gümüş ya da altın, rütbesi yüksek değilse bez ve alçı karışımı bir malzeme ile yapılmaktadır.

Fotoğraf 24: Tutankhamon' un Maskesi

Kaynak: <http://www.crystalinks.com/egyptafterlife.html> (Erişim Tarihi: 16.11.2010)

2. Hayvan Maskesi: Rahiplerin ayinler sırasında taşıdıkları şahin, aslan, boğa maskeleri buna örnektir.

En eski maskeli kişi tanımlaması, Eski imparatorluk döneminden kalmadır. Sahure'nin¹⁰ anıt mezarında, maskeyi taşıyan bir kişi dans edip, darbuka çalarak kötülükleri uzaklaştırırken resmedilmiştir. Ayrıca Louvre Müzesi'nde bulunan alt çenesi oynayan, mermer görünümlü fakat ahşaptan yapılmış bir çakal maskesi tanrılarla ayinlerde rahiplerin maske taşıdığına bir kanıttır.

1.5.6. Avrupa'da Maske Sanatı

Antik Yunan' da önceleri Dionisos¹¹ şenliklerinde kullanılan maskenin, kısa bir süre sonra tiyatrunun bir aracı devamında ise tiyatrunun simgesi haline geldiği bilinmektedir. Trajedilerde, sesi yükseltmesi için çok büyük ağızlı maskeler kullanılıyor ve alnyazısının simgesi kabul edilen bu maskelerle şehir halkının temsilcisi olan koro, karşılıklı konuşmalar yapıyordu. Güldürülerde ve taşlama oyunlarında kullanılan çeşitli maskeler de vardı. Her oyuncu (tanrı, kahraman, kral, rahip vb.) kişiliğine göre ayrı ve belirli bir maske kullanılıyordu. 28'i trajedilerde kullanılmak üzere yaklaşık 76 biçim maskenin var olduğu bilinmektedir (Genç Larousse, 2004: 2764).

Etrüsk mitolojisinde phersu adında (Latince tiyatro maskesi demek olan persona buradan gelir) bir kişi vardır. Açıkça ölümle ilgili bir anlamı olan bu kişinin görüntüsüne birçok mezarda kanlı sahneler içinde rastlanır. Roma İmparatorluğu'nda ise, özellikle "yüz biçimli miğferler" görülür. Bu tür miğferlerin, Keltler¹²'de ve Cermenler¹³'de de yaygın olarak kullanıldığı bilinir. Roma'da tiyatro maskesi, Yunanlılar da gördüğü işlevin aynısını görür (Büyük Larousse, 1986: 7846).

¹⁰ V. Sülaleden bir firavun (M.Ö. III. bin yıl ortaları). Piramidi Ebukir' dedir.
<http://insanveevren.wordpress.com/2011/05/09/efsanevi-ulke-nerede-punt/> (Erişim Tarihi: 16.07.2011)

¹¹ Şarap ve sarhoşluk tanrısı <http://www.msxllabs.org/forum/yunan-mitolojisi/189722-dionysos-dionysos-kimdir-dionysos-hakkinda.html> (Erişim Tarihi: 16.07.2011)

¹² Avrupa'nın ilk topluluklarından biri (M.Ö. 1200- 475)
http://www.galatlar.info/page_1221639599265.html (Erişim Tarihi: 16.07.2011)

¹³ Bugünkü Almanya'yı, Bohemya ve Polonya'nın batı bölümünü kapsayan Cermenya'da M.Ö. 3.yüzyıldan 9. yüzyıla kadar yaşayan halk ve bu halktan olan kimse
<http://www.turkcebilgi.com/cermenler/ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 16.07.2011).

Fotoğraf 25: Agamemnon¹⁴'un Altın Maskesi

Kaynak: <http://2mi3.com/2011/05/> (Erişim Tarihi: 18.08.2011)

Avrupa'da farklı amaçlar için kullanılan bazı maske örnekleri aşağıda verilmiştir.

Buata: Maskelerin gizleyici özelliği vardır. Dilimizdeki “maskesini düşürmek” deyimini, bir insanın gerçeğini ortaya çıkarmak anlamına gelir. Maskenin gizlenme aracı olarak kullanılması Venedik'te yaygın olarak görülmektedir. Venedik karnavalı Avrupa'nın en eski ve ilginç karnavallarından biridir. Karnavalın tam olarak ne zaman başladığı bilinmese de 18. yüzyılda Venedik'te kostümlü ve maskeli oyunların günlük hayatın içinde yer aldığı bilinmektedir www.blumoonmask.com (Erişim Tarihi: 17.06.2011). Bu eğlenceler zamanla başka şehirlerin de ilgisini çekerek uluslararası bir ün kazanmıştır. Venedik'te günlük hayatta kullanılan maskeler, kumarbazlar, gizli buluşmalara gidenler, özel hayatı merak uyandıran insanlar için bir gizlenme aracı olmuştur. Maske dış görünümü değiştirerek gizlenme ve farklı davranabilme imkanı verir. Maskeli eğlenceler de karnavallar ve tüm diğer toplumsal oyunlar gibi toplumda rahatlama yaratma görevini üstlenmişlerdir. Şehrin fakir halkı için maskeler ve zengin görünümlü ipekler içinde gezinmek, sınıfsal gerilimi hafifletip, toplumsal gerilimi azaltır. Venedik'te en sık kullanılan maske tipi papier-mache, beyaz Bautalardır. Bu maskeler genellikle üç köşeli şapka ve omuzları da örten pelerinimsi siyah kapüşonlarla, hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilmektedir (Güner, 2006: 17).

¹⁴ Yunan mitolojisinde Miken Kralı <http://www.gizemlikapi.com/mitoloji/60726-agamemnon-kimdir-agamemnon-hakkinda.html> (Erişim Tarihi: 18.08.2011).

Fotoğraf 26: Buata Maskeleri (Venedik)

Kaynak: <http://www.gezenbilir.com/index.php?topic=13571.0> (Erişim Tarihi: 17.06.2011)

Dukduk: Okyanusya'nın Yeni Britanya adalarında Dukduk adı verilen gizli dernek üyeleri devasa maskeleri kullanarak topluma korku saçarlardı. Bunlar, maskeleri giyerek suçluların cezalarını infaz ederler. Canavar şeklinde devasa boyutlarda yapılan maskelerin, tuğla kırmızısı ve asit yeşili gibi parlak renklerde boyanmaları ile vahşi görünümleri güçlendirilmiştir. Dünyadaki bir çok kültürde yargıçlar ve cellatlar, ilerideki olası saldırılardan korunmak üzere maske takarlardı. Maske, burada yetkiyi simgeler. Dukduk maskelerinin bir başka güçlü çağrışımı da Amerikalı ırkçıların (Ku Klux Klan¹⁵) giydiği beyaz külah biçimindeki maskelerdir. Bu örgüt maskeleri yalnızca tanınmamak, yüzünü kapatmak için değil; ırkçı görüşlerinin bir simgesi olarak kullanılmaktadır (Güner, 2006: 12-13).

¹⁵ 24 Aralık 1865 ABD'de Tennessee'de kurulan siyahi karşıtı ırkçı gizli örgüt http://tr.wikipedia.org/wiki/Ku_Klux_Klan (Erişim Tarihi: 05.08.2011)

Fotoğraf 27: Dukduk Maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 12)

Fotoğraf 28: Dukduk Maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 12)

Fotoğraf 29: Ku Klux Klan üyeleri maskeleri ile birlikte

Kaynak: <http://www.itusozluk.com/gorseller/ku+klux+klan/6830> (Erişim Tarihi: 05.08.2011)

Mardi Gras: Avrupa'nın bazı bölgelerinde ortaçağ geleneklerinin devamı olarak maskeli törenler, karnavallar düzenlenmektedir. Bunlar Hıristiyanlık öncesi pagan ayinlerden kalmadır ve Hıristiyanlık inançlarına adapte olmuşlardır. Amerika kıtasına Avrupa'dan gidip yerleşen insanlar, kendi karnaval kültürlerini kıtaya

taşıymış ve yerel kültürlerle bileşiminden yeni bir gösteri biçimi ortaya çıkmıştır. Mardi Gras (Yağlı Salı) ilk olarak bir Fransız yerleşimi olan New Orleans'da başlamıştır. Katolik kilisesinin ay takvimine bağlı olarak özel günlerde oynanmaktadır. Mardi Gras kutlamalarında egemen olan renkler mor, yeşil ve altındır. Katolik inancında mor adaleti, yeşil sadakati, altın ise gücü simgelemektedir (Güner, 2006: 20).

Fotoğraf 30: Mardi Gras Maskesi

Kaynak: http://ep.yimg.com/ca/I/masksandmakebelieve_2165_40108009 (Erişim Tarihi: 19.08.2011)

1.6. Tiyatro Sanatında Maske

Tiyatro oyununun kökleri, tarih öncesinde atalarımızın yaşadığı dönemlerde yaptıkları dinsel törenlere değin gitmektedir. Sonraları, birçok kuşak boyunca devam eden gizli törenlerin uygulandığı mimler¹⁶ ve danslar, yavaş yavaş herkesin izleyebileceği alanlarda yapılmaya başlanmıştır. Böylece, tiyatronun ikinci önemli ögesi olan seyirciler ortaya çıkmıştır. Seyirciler, bu törenlere katılmaya ve yapılanları beğeniyle karşılamaya başlayınca, bu oyunlar gerçek tiyatro oyunlarının ortaya çıkmasını ve oynanmasını sağlamıştır.

¹⁶ Bir oyuncunun herhangi bir davranış ya da duyguyu yüz ve vücut devinimleriyle anlattığı komedi türü <http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=58732> (Erişim Tarihi:17.07.2011).

İlk tiyatro oyunlarında müzik, mim, dans ve çok az da olsa konuşmanın var olduğu bilinmektedir. Hatta bazen aktörler maske takarak kendi kişiliklerini, temsil ettikleri karakterlerin kişiliğinden ayırırlardı. Aktör maskeyi taktığı zaman, taktığı maskenin karakterini alır, onu hissederek oynardı (Kaptan,1997: 20).

Tiyatro için maskenin çok önemli bir araç olduğu bilinmektedir. Tiyatronun başlangıcından itibaren maskeler kullanılmıştır. Oyunda kullanılan maskeler, aktöre yeni bir fiziksel görünüm kazandırarak, tiplermeye yardım eder, imkansız ifadeleri saatlerce sergilemeyi sağlar. Ayrıca maske oyuncunun jestleri, beden hareketleri, duruşu ve bazen göz hareketleri ile anlam kazanır. İlginç olan ise maskeli tiyatro geleneklerinde, maskeye rağmen meşhur oyuncuların bulunmasıdır. Yani maske, tiyatrodaki kullanıldığı zaman, oyuncuları -ilkel kabilelerin kabul törenlerinde ya da dini ibadetlerde olduğu gibi- tamamen anonimleştirmez, onların yetenekleri ve yorumları ile anlam kazanır (Güner, 2006: 22-23).

1.6.1. Doğuda Tiyatro Maskeleri

Klasik Asya tiyatrosuna bakıldığı zaman biçimselliğın ön planda olduğu görülmektedir. Asyalı aktörün en büyük amacı, profesyonel ideallerin ve teknik gelişimin elverdiği ölçüde mükemmelliğe ulaşmaktır. Bununla birlikte, sanatçı eski biçimlere sadık kalmak zorundadır. Asya tiyatrolarında maskelerin din ve büyü kimliği ile birlikte, tiyatrodaki oynanan rolün kişiliğine bürünme amacı da belirir. Bu nedenle, Asya tiyatrosunda maskenin kullanımının kesin sınırını ayırt etmek oldukça zordur. Doğu tiyatrosunda dans ve tiyatronun iç içe olması batılı seyirci açısından çok dikkat çekicidir (Kaptan, 1997: 20).

Doğu Tiyatrosunda kullanılan maskelerin diğer bölgelerde ve kültürlerde kullanılan maskelerden biraz farklı olduğunu görmekteyiz “Çoğu Asya tiyatrosunda maske ve maskeler dinle ilişkilidir. Şamanizm, Budizm ve Hinduizm bu tiyatrolarda

önemli bir yere sahiptir. Şamanist inançta kam¹⁷, maske takmadan da, sadece aksesuar ve giysiyle bir çeşit maskeye dönüşebilir” (Üstündağ, 1997: 122). Bu inanç nedeni ile halen birçok Asya tiyatrosunda dinin etkisi görülmektedir.

Hindu dininin kahramanları, Hindistan’dan çıkıp tüm Asya’ya yayılarak görülmeye başlar. Bu nedenle, kam Asya tiyatrolarında “Mahabharata” ve “Ramaya” adlı destanlarla karşımıza çıkar. Destandaki kahramanlar, tanrı ve tanrıçalar, maske ve beraberinde makyaj maskeleri ile sahneye çıkarlar. Öte yandan, Budizm de Hindistan’da doğmuş oradan Çin, Kore, Tayland, Japonya gibi ülkelere geçmiştir. Budist azizler de maske ile simgelenmekte ve Buddha’nın doğum günü töreni kutlamaları birçok yerde maskeli tiyatrolarla yapılmaktadır. Japonya’da Şinto dini ile ilgili olarak yapılan gösterilerde de maskenin kullanıldığını görmekteyiz.

Fotoğraf 31: Buddha Maskesi

Fotoğraf 32: Tanrıça Maske

Kaynak: <http://www.masksoftheworld.com/India/India%20Goddess%20Mask.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)

Doğu Tiyatrolarında maske tek başına, rengi ve üslubuyla bir kişiliği simgelese de, bu tiyatrolarda kullanılan oyuncunun giysisi ve aksesuarı kendi içinde bir bütünlük göstermektedir. Her karakterin kendine özgü rengi ve üslubuyla farklı

¹⁷ Şamanizm inancında din adamlarına verilen isim <http://www.forumdaz.net/sozluk/kam-nedirkamin-tanimikam-ne-demek-100570/> (Erişim Tarihi: 11.08.2011).

maskesi bulunur. Ancak iş giysiye gelince kumaş renk ve kalite olarak sosyal statüyü belirlediğinden farklılıklar gösterebilir. Oyuncu sahneye çıkışından itibaren, artık o bütünlüğün bir parçası olur. Maskeli oyuncu genelde replik kullanmaz. Ancak dans etmesi ve el hareketleri ile hikayeyi tamamlaması gerekir. Bazen de, konuşan maskelerde, aktör replik kullanır, oyun konuşarak oynanır. Asya tiyatrolarında görülen bir başka özellikte, erkek oyuncunun maskesiyle kadın oyuncunun yerine geçmesi ve bu rolü beceriyle sunmasıdır. Tiyatroda oyuncu maske, maskenin başlığı, giysisiyle ve aksesuarlarıyla önem taşır. Bu arada, dekor da en aza indirgenerek ilginin, kostüm giymiş ve maske takmış aktörlerde toplanması sağlanır (Kaptan, 1997: 21-22).

1.6.1.1. Hint Tiyatrosunda Maske

Eski Hint tiyatro yazarları yazdıkları oyunları, belirli bir ana fikre dayandırarak yazmışlardır. ‘Efsaneye göre, Hindistan’da dans ve dramın kurallarını, tanrı Brahma, bilge Bharata yaymıştır insanlara. Geçmiş çok eskilere giden, ancak tarihi ve yazarı hakkında belirsizlikler olan Natya Shastra¹⁸, da maske yapımına dair kurallar anlatılmaktadır. Ritüeller içinde maskenin ne zaman kullanıldığı bilinmez; ama tarihleri eskilere dayanan ve günümüzde Kerala¹⁹ bölgesinde, maske ve makyaj-maske uygulaması görülen birçok geleneksel tiyatro bulunmaktadır’’ (Üstündağ, 1997: 23). Bununla ilgili bir örnek vermek gerekirse, bu bölgelerde uzun yıllar oynanan Teyyam (Allahın Oyunu) yüz boyalarındaki biçim ve renklerini korumuştur. Bu oyunun dinsel yönü ağır basmaktadır. Oyunda erkek oyuncular şamanlar olarak bilinir ve onların tanrı ile ilişkiye geçtikleri, bunu hastaları iyileştirmek ve iyi ürün sağlamak amacıyla yaptıkları söylenmektedir. Bu oyun günümüzde çok fazla oynanmasa bile yinede yüz boyamalarıyla dikkati çeker. Kimi zaman kullanılan maskeler yüzden biraz daha büyükçe yapılır. Bu maskelerin bir kısmının korkutucu görüntüye, bir kısmının ise yumuşak çizgilere sahip olduğu görülür.

¹⁸ Hindistan’ da dans, tiyatro ve müzik üzerine tüm en eski bilgileri bir araya getiren bir kitap olarak bilinir <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=natya%20shastra> (Erişim Tarihi: 05.07.2011).

¹⁹ Hindistan’ ın güney batısında 31 milyon nüfuslu bir eyalet <http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=193343> (Erişim Tarihi: 05.07.2011).

Kathakali'de²⁰ “17. yy. sonunda kendinden önceki dramlardan etkilenerek, dans, giysi ve makyaj tekniklerini geliştirip, günümüze kadar gelebilen bu tiyatrolarda, kullanım yoğunluğu yüz boyamalarıdır” (Üstündağ, 1997: 123). Onlar için önemli olan yüz makyajı sayesinde duygu ve anlam yaratmaktır. Yüz makyajlı oyuncu zamanla mimiklerini kullanmaktan vazgeçerek vücut hareketleriyle oyunu anlatmaya başlamıştır. “Ellerin mudra²¹ denilen simgesel bir dili vardır” (Üstündağ, 1997: 124). Makyajlı oyuncu mudra sayesinde öyküyü anlamlandırarak oyununu sergilemektedir.

“Chhau²²” tiyatrosuna gelince ise; sadece maske kullanılarak Batı Bengal yöresinde oynanan bir oyun olduğunu görmekteyiz. Maskeli oynanan oyunların konularını mitolojik temalar oluşturur. Mart- Nisan aylarında oynanan oyunlar bereket ve bolluğu temsil eder. Chhau'da önceleri ahşap maskeler kullanılırken günümüzde kağıt hamurundan yapılan maskelerin kullanıldığı görülür (Kaptan, 1997: 23).

1.6.1.2. Çin Tiyatrosunda Maske

Çin tiyatrosunun temelinde dinsel temaların, özellikle Şamanizm'in temalarının etkili olduğu görülür. Çok eski zamanlarda şeytanı ve kötülükleri kovmak amacıyla yapılan danslar Buddhacılık geldiğinde Budha ile ilgili törenlere dönüşmüştür. Halen birçok yörede dinsel amaçlı maskeli danslar yapılmaktadır. Çin'de ilk maske kullanımının 3500 yıl öncesine rastladığı tahmin edilmektedir. Maske, Şamanizm'in çok önemli bir unsurudur. Bulaşıcı hastalıklardan korunma, tapınma, ruh çıkarma gibi Şamanist törenlerin çoğu maskelerle gerçekleştirilmektedir. Bu ayinlerin maskeleri sonraki inançlarda da kullanılmış ve son olarak sanat ve eğlence işlevi kazanan törenlerin görsel elemanı haline gelmiştir.

²⁰ Hindistan' da bir dans tiyatrosuna verilen isimdir <http://www.turkcebilgi.com/kathakali/ingilizcesi> (Erişim Tarihi: 05.07.2011).

²¹ Bir duruş, ellerin mistik tutuşu, bir mühür ya da sembol olarak tanımlanır <http://holyyharmony.wordpress.com/2009/03/10/mudra-nedir/> (Erişim Tarihi: 05.07.2011).

²² Hindistan' da bir çeşit dans tiyatrosu <http://www.istanbulguncel.com/koseyazilari/chhau-flamenco-kumiodori-meddahlik-ve-digerleri.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2011).

Bu gösterilerin en önemlisi Nuo adı verilen tiyatrolardır. Nuo kökeni Şaman kültürünün kötü ruhlardan ve hastalıklardan korunmak için gerçekleştirilen ritüellerine dayanan, geleneksel, maskeli Çin tiyatrolarından biridir. Nuo Xi (Nuo-ruh oyunu) ve Nuo Tang Xi (ruh çıkarma oyunu) olarak adlandırılmaktadır. Bu adı almasının nedeni, eski zamanlarda törene katılanların “nuo, nuo!” diye bağırmasıdır.

Fotoğraf 33: Nuo Xi Oyuncuları

Kaynak: (Güner, 2006: 61)

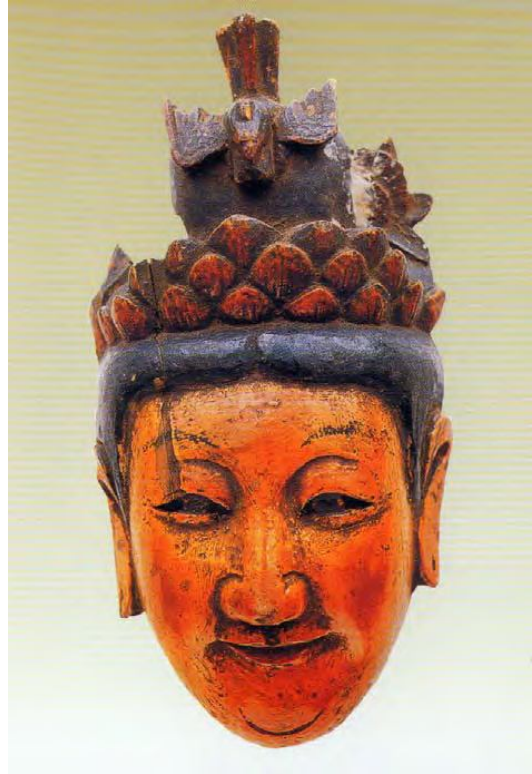
Nuo maskeleri; ilkel inanışlar gelişmiş inanç sistemlerine ve gösterilere dönüşürken evrimleşmiştir. Bazı tarihsel kahraman figürleri zaman içinde yücelerek tanrılaşmıştır. Bu bölgede maskeler gösterilerle yetinmeyerek, yine ruh ve kötülükleri kovmak amacıyla evlerin girişlerine asılmaktadır. Maskelerin evleri hastalıklardan ve kötülüklerden koruduklarına inanılır. Çok çeşitli biçimlerde ve birkaç santimden iki metreye kadar çok çeşitli boyutlarda yapılırlar. Tun Kou (ısıran ağız) adı verilen bu koruyucu maskeler, buldukları yere göre farklı üsluplara sahiptir. Bunların, hayaletleri ve canavarları ısırarak buldukları yerleri

koruduklarına inanılmaktadır. Birçoğunun alın kısmında, Çince wang²³ karakteri görülür. Bir kısmının alnında da ying yang²⁴ işareti bulunmaktadır. Bunlar keskin dişlerinin arasında kılıç taşır ve dilleri dışarı çıkmıştır. Korkutucu etkilerini güçlendirmek için ağız büyük, gözler açık, kaşlar çatık, alın şişkin olarak biçimlendirilirler. Yine tehditkar etkiyi ön plana çıkarmak için canlı ve zıt renklerle boyanırlar.

Fotoğraf 34: Nuo maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 64)

Fotoğraf 35: Nuo maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 70)

Nuo törenlerinde maskeler önemli bir yer tutar. Bir din adamının liderlik ettiği Nuo törenlerinde, maskelerle canlandırılan ruhlar kötülükleri ve hastalıkları uzak tutmak üzere oynarlar. Her bir Nuo maskesinin ayrı adı, rolü ve hikayesi vardır.

²³ Çince prens anlamına gelir

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Neokonf%C3%BC%C3%A7y%C3%BCs%C3%A7%C3%BCI%C3%BCk> (Erişim Tarihi: 22.08.2011).

²⁴ Uzakdoğu ve özellikle Çin düşüncesinde evrendeki diyalektik kutupluğu gösteren karşıt çift. Bir daire ve içlerinde karşıt kutbunu taşıyan siyah- beyaz veya mavi- kırmızı ile imgenir <http://www.delinetciler.net/forum/felsefi-konular/81489-ying-yang-felsefi-ying-yang-felsefi-nedir.html> (Erişim Tarihi: 22.08.2011).

Guizhou²⁵,da 24 kadar dansçıyla oynanan Nuo tiyatrosu en kalabalık tiyatrodur. Maskeler genelde kavak ve söğüt ağaçlarından yapılmaktadır. Bunun nedeni her ikisinin de kolay bulunur, kolay şekillendirilir, yüze takmaya uygun hafiflikte malzemeler olmasındandır. Kavak, özellikle dayanıklı olduğu için tercih edilirken; söğüt, kötülükleri uzak tutma gücü olduğuna inanıldığı için tercih edilmektedir. Maskelerin görünümü canlandırılan karaktere bağlı olarak değişir. Karakterler zalim, yırtıcı, savaşçı, kaba ya da yumuşak çeşitli ifadelerde olabilirler. Karakterin yapısı yüz özellikleri ve mimikler yardımıyla anlatılır. Nuo maskeleri aktörler için gerçekleştirilmesi neredeyse imkansız mimikleri sergilemeyi sağlamaktadır. Köpek dişleri gösterilirken ya da ağız gülerken; kaşlar çatılır, gözler en büyük haliyle gösterilir. Bu halleri ile Nuo maskeleri en karmaşık ifadeleri, en zıt görsel elemanları kullanarak gerçekleştirirler diyebiliriz (Güner, 2006: 61-63).

Çin tiyatrolarında özellikle Pekin operasında, maskenin yanı sıra yüz boyama geleneğinin de oldukça geliştiği görülmektedir. Operada savaşla ilgili sahneler artınca, general ve savaş ağası tiplerinin karmaşık yüz boyamalarının sayısı da artar. Yüz boyama ile oluşturulan karakterler o dönemlerde (M.Ö. 8 yüzyılda) Jing olarak adlandırılır. 19. Yüzyılda önem kazanan Çin operasının repertuarında tarihi, mitolojik ve Buddha'nın yaşamına dair konular işlenir. Bu operada, en önemli özelliklerden biri, erkeklerin kadın rollerini başarıyla oynamalarıdır. Daha sonraları tiyatrocuların kadın rollerine çıktıkları görülür. Operada şarkıların yanı sıra dans ve akrobasi de boyalı yüzlerle mükemmelliğe erişir.

1.6.1.3. Japon Tiyatrosunda Maske

Japon tiyatrosu uzun süren bir gelişme döneminden sonra konularını “Samuray” adı verilen savaşçı sınıftaki insanlardan ya da soylu sınıftaki insanlardan alarak ortaya çıkmıştır. Japon tiyatrosunda: “En eski maskeli gösteriler

²⁵ Çin'in güney batısında yer alan bir eyalet <http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=58732> (Erişim Tarihi: 25.08.2011).

arasında sayılan “Kagura²⁶”ların ne zaman ortaya çıktığı bilinmiyor. Ancak, bunların Şamanizm’le ilişkilerinin yanı sıra, Japonların yerel dini Şintoizm ve ayrıca Buddhacılık içinde yer aldıkları varsayılıyor” (Üstündağ, 1997: 126). Şinto mitolojisinde evrenin yaratılışı Kaguraların doğmasına neden olmuştur (Şinto efsanesi: Güneş tanrıçası “Amateraso”nun gökyüzünden dünyaya inışı ve sonradan oluşan karışıklıklarla ilgilidir). Japonya’da bu efsane ile ilgili tiyatrolar geçmişten günümüze oynanarak gelir. Oyuncular ağaçtan yontulan çeşitli maskeler takarak oyunlarını sergilerler. Maskelerin bazıları korkutucu özellikler taşırken bazıları gençlik, güzellik, saflık gibi konuları işler (Kaptan, 1997: 25).

Japonya’da maskeli tiyatro denince akla ilk No gelir. “No tiyatrosu kendinden önceki tiyatrolardan etkilenmiş ve M.Ö. 14. yy. da gelişmiştir. İlk ortaya çıkışından bu yana da geleneksel anlatımından hiç ödün vermemiştir” (Üstündağ, 1997: 126). *No* dans, drama, müzik, şiir gibi birçok sanat dalını bünyesinde barındıran, Japonya’ya özgü, klasik bir sahne gösterisidir. Çoğunlukla erkek olan oyuncular, aileleri tarafından yetiştirilir. Ağır tempolu bir oyundur. Ağırılık, Kyogen adı verilen, oyunun parodisi niteliğindeki komik ara oyunlarla hafifletilmeye çalışılır. Yine No eğitimi almış olan kyogen oyuncularını No tiyatrosunda yan rollerde sahne alırlar. Kyogen maskelerinin ifadelerine bakıldığında No maskelerinkinden daha abartılı olduğu söylenebilir.

²⁶ Çok eski bir geçmişi olan ve kimi Sinto törenlerinde yapılan dinsel Japon dansı <http://www.ayancuk.com/bulmaca-18424-Kagura.html> (Erişim Tarihi: 25.08.2011).

Fotoğraf 36: Kyogen maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 75)

No tiyatrosu maskeli bir gösteridir. Çok ince işçilikle yapılmış ahşap yontu maskeler, hem ana karakterlerde hem de yan rollerde kullanılır. No maskeleri üstün güzellik ifadesi ve güçlü ifade aracı olarak kabul edilir. Orta yaşlı ve günümüzde yaşayan erkek rolleri hariç tüm rollerde maske kullanılır: Kadınlar, erkekler, doğüstü varlıklar, hayaletler, ruhlar, şeytanlar, kutsal yaratıklar v.s. Bu yüzden de No tiyatrosu maskeleri çok çeşitlidir. Oyunlarda ana karakter Shite olarak adlandırılır ve Shite maskelidir. İmparator ve şair gibi yüksek mevkideki karakterler Shite'nin karakterini gölgede bırakmamak için bazen küçük erkek çocuklar tarafından canlandırılır.

Fotoğraf 37: No maskesi, Okina

Fotoğraf 38: No maskesi, Kadın

Kaynak: <http://www.nohmask21.com/eu/index.html> (Erişim Tarihi: 25.08.2011)

No maskeleri ahşaptan (genellikle selvi ağacı kullanılır) tek parça olarak yontulur ve ağız, burun, göz delikleri açılır. Sonra üzeri tutkalla karıştırılmış macunla kaplanır ve zımparalanarak pürüzsüz hale getirilir. Canlandırılan karakterin hakim rengine boyanır. Bazı kısımlarda altın varak kullanılabilir ya da hacim etkisini arttırmak için rengi açılır. Bazı maskelerde ise göz boşluklarına metal göz bebekleri yerleştirildiği görülür. No maskelerinde sıklıkla kullanılan beyaz boya, öğütülmüş yumurta kabuklarının tutkalla karıştırılması ile elde edilir. Saç, sakal ya da diğer aksesuarlar eklendikten sonra boyama tamamlanır. Saç ve göz çevresi genellikle siyah mürekkeple çizilir. Maskeler küçük yapılı ve sadece yüzü kapatır. No tiyatrosu maskeleri nötr ifadeli (mimiksiz) ya da güçlü duyguları anlatmak üzere abartılı ifadeler verilerek şekillendirilirler. Maskesiz oynanan rollerde bile yüzler, gerçekçi mimikler kullanılmadan, adeta maske varmış gibi oynanır. Bu yüzler “doğrudan maske” olarak adlandırılır (Güner, 2006: 75-79).

Fotoğraf 39: No maskelerinde duruşa bağlı değişen ifade

Kaynak: <http://neolitikhanim.wordpress.com/2011/02/16/bir-maske-uc-ifade> (Erişim Tarihi: 26.08.2011)

Japonya'da “Kabuki”²⁷ tiyatrolarında yüz boyamaları adeta maskeye dönüşür. Bu tiyatroların seyircileri, halktan kişilerdir. Temaları ise burjuva ve tüccarların yaşam öyküleri gibi konulardır. Yine erkek oyuncular kadın rollerini oynar ve ender de olsa maske kullanılır. Bazen boyanın rengi ve çok çeşitli kullanılması nedeni ile boyalı yüz maskeden ayırt edilmez (Kaptan, 1997: 25).

Sonuç olarak, Doğu'da, kimi zaman dinsel karakterler, kimi zaman gösteri ve eğlenceyi amaçlayan karakterlerin ön palan çıktığı Tayland, Kore, Bali, Nepal ve Tibet'te sayısız tiyatro maskesi örneği ile karşılaşılır. Öte yandan her ülkenin kendine özgü destanları, efsaneleri ve tarihlerinde bazı önemli kişiler maskeyle simgelenmiştir. Maskelerde çoğu zaman kutsal bir anlam vardır.

1.6.1.4. İslam Tiyatrosunda Maske

İslam dininde tiyatro, diğer kültürlerin tiyatrolarıyla çok büyük farklılıklar gösterir. Tanrının kişileştirilmesinin ve insan biçimlerinde maskeler yapılmasının yasak olması, İslam ülkelerinde tiyatro oyununu büyük ölçüde etkilemiştir. Put ve putperestliğin yasaklanmasından sonra tiyatrodaki duygu ve kimlik değiştirmek için

²⁷ Japonya'da, soyluların tiyatrosu olan No tiyatrosu karşısında, günlük yaşam dönük halk tiyatrosu <http://www.hakkinda-bilgi-nedir.com/kabuki-nedir+kabuki-hakkinda-bilgi> (Erişim Tarihi: 25.08.2011).

kullanılan maskeler kullanılmamaya başlanmıştır. Ancak, Türkiye’de kukla oyunlarının gelişmiş olması İslam dininin yasaklamasına karşılık olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Kukla oyunları; deve derisinden yapılan kuklaların bir ışık önünde oynatılması ve gölgenin seyirci ile kendileri arasına düşmesi olarak ifade edilebilir. Bu tür oyunların en iyi örneği Karagöz ve Hacivat oyunlarıdır. Oyunların tümü Karagöz ve Hacivat karakterleri çevresinden başlayıp bitmektedir (Kaptan, 1997: 27).

1.6.2. Batıda Tiyatro Maskeleri

Avrupa’da tiyatronun başlangıcının, M.Ö 490’lara rastladığı bilinmektedir. Bu dönemlerde, eserleri günümüze kadar gelmiş ilk oyun yazarı olan Aiskhylos, Atinalılara Hiketides adlı oyunu sunar. Bu oyun aslında, dinsel ayinlerin, törenlerin ve de öncelikle dini şarkıların sunuluşunda zamanla oluşan farklılaşmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Avrupa’nın tiyatro sanatında maskelerin ortaya çıktığı görülür. Diğer bölgelerde olduğu gibi Batı’da da maske çok önemli bir araçtır. Maskeye olan gereksinim, gerek Antik Yunan tiyatrosunda gerekse Asya tiyatrosunda sanıldığı gibi sadece erkek ve kısıtlı oyuncu oynatma zorunluluğundan kaynaklanmaz. Duyguların sergilenmesinde: oyuncu yüzüne ağlayan ya da gülmekte olan yeni bir yüz- maske takarak oyununu sergiler. Roma’da çift yüzlü maskelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu maskeler sayesinde, oyunda oyuncunun duygu değişiminin aniliğiyle birlikte maskenin öteki yüzünün çevrilip gösterilme olanağı bulunur. Antik Yunan’dan Roma’ya, sonrada Commedia dell Arte²⁸,ye geçen Avrupa tiyatrosundaki maske olgusunun, 20. yüzyıla gelene kadar Rönesans döneminde bir bakıma noktalandığı kabul edilir (Kaptan, 1997: 27).

Modern tiyatro da, maskeli tiyatro geleneklerinden yararlanmıştır. Bugünkü tiyatro grupları içinde maske ve makyaja belki de en çok yer veren örnek Arienne Mnouchkine’in kurduğu (Güneş Tiyatrosu) *Le Theatre du Soleil*’dir.

²⁸ 16. yüzyıl İtalyan halk tiyatrosu http://tiyatro.terimleri.com/Commedia_Dell_Arte.html (Erişim Tarihi: 29.07.2011).

Fotoğraf 40: Le Theatre du Soleil

Kaynak: <http://blog.bnf.fr/lecteurs/index.php/2009/03/20/tresor-du-mois-et-presentation-de-printemps-dans-lespace-decouverte> (Erişim Tarihi: 29.07.2011)

20. yūzyılın ilk yarısına doğru, Brecht “Setzuan’ın İyi Kadını” oyununu sahneye koyar. Brecht’in doęu tiyatrosu ve sokak tiyatrolarına olan ilgisi, onu bu oyunda maske kullanmaya yōneltmiřtir. O da toplumsal rolleri maskelerle tipleştirmeyi tercih etmiştir. “Setzuan’ın İyi Kadını”nda başrol oyuncusu, karakterin ekonomik konumunun ona dayattığı koşullar sonucu dūřtūęu insanlık dışı durumu yansıtması için maske takmıştır (Gūner, 2006: 21).

1.6.2.1. Roma Tiyatrosunda Maske

Roma tiyatrosunda, önceleri genellikle Yunancadan çevrilen eserler sergilenmekteydi. Burada eski komedilerin garip oyuncu tiplerinden yararlanan mim oyuncularını vardı. Bunlar iki, üç kiři gibi mūziksiz kūuk oyunlar oynarlardı. Oyunların kurgusu; romantik, duygusal ve gūldürü ustalıkları ile şekillendirilmiştir. Tipler doğal yaşamdan alınırlar ve renkli kişiliklerdir. M.S. 400’ler de Roma İmparatorluğu’nun çöküşünden sonra Avrupa’nın tiyatro oyunları bakımından zayıflamaya başladığı gōr÷lmektedir. Yalnızca gezici mim oyuncularını Yunanistan’da

başlayan akımı ayakta tutmaya çalışır. Kilise önceleri pandomim²⁹leri kaba bularak oynanmasını onaylamaz. Ancak 1400'ler de Orta Çağ Tiyatrosunun oluşmasına kilise ayinleri katkıda bulunur. Daha sonraları bu oyunlar kilise dışında da oynanmaya başlar. Bunlardan bazıları tamamen dinsel konuların dışındayken, bazıları İncil'den alınmış bölümleri canlandırarak oynamaktadır. Bu tür oyunlara en iyi örnek ise maskeler ve maske oyunlarıdır. Rönesans İtalya'da gelişmeye başlayınca, klasik tiyatrolara Roma yazarlarının tiyatroları ile dönülür. İtalyanlar çok sayıda oyun hazırlarken öte yandan birçok tiyatro inşa ederler. Bunun sonucunda, modern Avrupa tiyatrosu biçimlenmeye başlar. İtalya'da doğan Commedia dell Arte'nin değişmez tipleri ve giysileri vardır. Oyuncular temsil ettikleri tipin özelliklerini taşıyan maskeler takarlar. Tüm bu tipler daha sonraları batı tiyatro oyunları üzerinde oldukça önemli etkiler yaratır (Kaptan, 1997: 28).

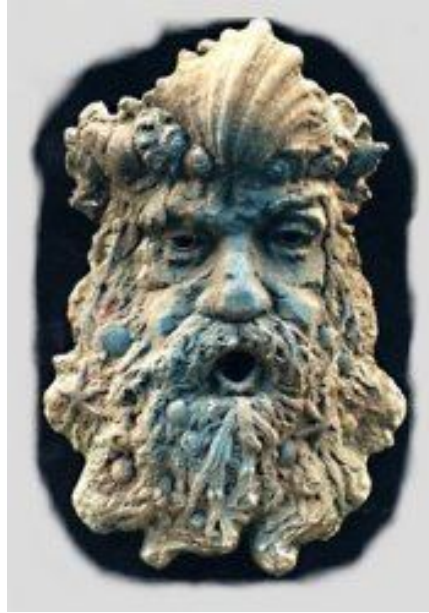
Daha sonraları "İlk çağdan beri tiyatrodaki kullanılmayan maske İtalyan sanatçılarıyla yeniden sahneye döndü. Maskeler siyah deriden, kurt veya domino denilen şekliyle yarım maske şeklinde yapıldı. Hatta Moliere'in bazı oyunları maskeli oyuncular tarafından oynanıyordu" (Laorusse, 1976: 2764). Eski dönem tiyatrolarının önemli bir parçası olan sirk palyaçoları ve mim sanatçıları, günümüzde de bu geleneği sürdürmektedirler.

1.6.2.2. Antik Yunan Tiyatrosunda Maske

"Antik Yunan Tiyatrosunda maske bir "yüz değeridir". Yüzün yerine geçer. Oyuncunun canlandığı kimliği tanımlayıcıdır, yeni bir yüz yaratılır. Eski Yunanca'da maske anlamında kullanılan *prosophon* kelimesi göz önünde olan ve yüz anlamları taşır. Yunan kültüründe maske, tiyatrodan önce ayin ve törenlerde kullanılıyordu. Yunan tiyatrosu ritüelleri sürdürüp, kılık değiştirerek; şeytanları, tanrıları, birçok doğüstü varlıkları canlandırmaya devam etmiştir. Antik Yunan trajik ya da komik tiyatrolarında maskeler; her zaman canlandırılan kimliği tanımlamak amacıyla, tiplere için kullanılmaktadır. İzleyici tarafından zaten tanınan genel özellikleri canlandırılan kimliği destekler niteliktedir. Antik Yunan Tiyatrosu'nda istisna yaratan tek maske türü, Eski Komedielerde kullanılan, Atinalı tanınmış kişileri karikatürize eden maskelerdir. Bunlar canlandırılan ünlülerin görünümünü abartarak karikatürize eder, komikleştirir.

²⁹ Sözsüz tiyatro oyunu, diğer bir adı "mim"dir. Sanatçı oyununu mimiklerini kullanarak oynar <http://www.saniseronline.com/kultur-sanat/ynt-pandomim-nedir-t8956.0.html> (Erişim Tarihi: 18.08.2011).

Bu dönemden kalanlar Aristophanes'in birkaç oyunundan ibarettir. İzleyici ile aralarındaki mesafe açısından, Yunan heykelleri ve maskeleri benzerlik taşır. Birinde, izleyici tapınağın zemininde durup yüksekteki portreleri görmeye çalışırken; diğerinde, sahnenin ardında duran koro elemanlarının yüzünü, en arka koltuklardan tanımlamak durumundadır. Her iki durumda da yüz özellikleri belirgin, anlaşılır olmalıdır. Büyük tiyatrolarda, en arkada oturan izleyicinin bile, sahneye çıkan tip hakkında, maskesi sayesinde bilgisi olur. Her ikisi de canlı, parlak renklerle boyanır. Aralarındaki fark ise tiyatro maskelerinde idealize edilmek yerine belirgin tip özelliklerinin vurgulanmasıdır. Tip canlandırmada, çoğunlukla detaylı kişilik özellikleri gösterilmez. Canlandırılan kişinin genel yüz yapısı biçimlendirilir. Özel duygular da maskelerle ifade edilir. Karikatür ya da grotesque³⁰ üsluplu maskeler, insan yüzünden çok daha abartılı olduğu için, kolay görülür, tüm izleyicilere karakterin ruh hali hakkında fikir verir: hasta, üzgün, neşeli vs. Bazı yazarların tercihi ise ifadesiz maskelerden yanadır. Böylece izleyici aktörün yüzüne değil davranışlarına, jestlerine, sesine yoğunlaşarak karar verebilir. Komik maskelerde, maskelerin gülünç ifadesine, aktörün kullandığı aksesuarlar da eşlik eder: büyük ve eğri phallus³¹'u gösteren sarkık tunik vs. Bunlar aktörün abartılı hareketleri ile birleştiğinde Komik Tiyatro, Asil Trajedi'nin zıttı olarak karşımıza çıkar. Komik ve trajik tiyatroların ortak özelliklerinden biri yaklaşık 10 kişilik koronun varlığıdır. Trajik tiyatroların korosu yalnızca insanlardan oluşurken; komedi tiyatrosunun korosu tasarımcılara hayal gücü kullanma imkanı verir: Hayvanlar, bulutlar, satirler vs. Maskeler, kostümler, aktörün boyunu uzatan yüksek tahta topuklar, kabarık kütleli saçlar ve başka aksesuarlar aktörleri sahnede olduklarından daha belirgin hale getirirler. Bunlar sayesinde aktör sahneye olduğundan bambaşka bir fizyonomi ile çıkma şansı bulur.

Fotoğraf 41: Antik Yunan Maskesi

Kaynak: http://www.greektheatre.gr/greek_theater_masks.html (Erişim Tarihi: 21.08.2011)

³⁰ Sağduyuya, göreneğe aykırı, garip tuhaf, yadırganan görüntü
http://www.nedirnedemek.com/grotesque_nedir (Erişim Tarihi: 18.08.2011).

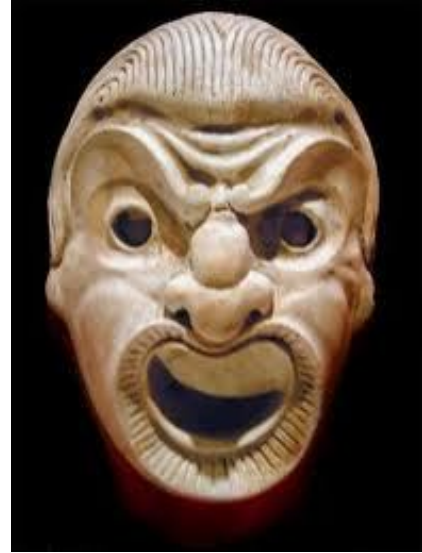
³¹ Erkeklik organına verilen isim <http://www.turkcebilgi.com/phallus/nedir> (Erişim Tarihi: 18.08.2011).

Antik Yunan Tiyatrosundan günümüze, asıl gösterilerde kullanılmış maske örnekleri ulaşmamıştır. Tüm kafayı kaplayan, deri, kumaş, tüy, ahşap gibi hafif ve geçici malzemelerle yapılan orijinallerin yerine kalıcı malzemelerden yapılmış sadık kopyaları bize fikir vermektedir. Bu kopyalar dekoratif etkileri nedeniyle çok çeşitli yerlerde kullanılmıştır. Maskeler şekillendirilirken günümüzdeki pappier-mache (kalıba kağıt basma) tekniğine benzer bir şekilde mermer heykellerden kalıp alarak şekillendirilmiştir.

Antik Yunan tiyatro oyunları çoğunlukla Diyonisos Şenliklerinde oynanır, yani taşkın, gürültülü bir kalabalık önünde. Bu durumda maskelerin ses yükseltme işlevi aktörün işini kolaylaştırmaktadır. Ağız kısmındaki boşluk, metalle de kaplanarak megafon gibi ses yükseltici özellik kazanır. Komedinin en çarpıcı özelliği maskeler yardımıyla yapılan tiplemedir. Stereotype (klişe) adı verilen bu tipleme, belirli fizyonomik özelliklerin karakter yapılarıyla özdeşleştirilip kalıplaştırılmasına dayanır” (Güner, 2006: 45-50).

Fotoğraf 42: Antik Yunan Maskesi

Fotoğraf 43: Antik Yunan Maskesi

Kaynak:(Güner, 2006: 50),Kaynak: <http://mimesis-dergi.org/wp-content/uploads/mask5.jpg>
(Erişim Tarihi: 21.08.2011)

1.6.2.3. Türk Tiyatrosunda Maske

Anadolu'nun çok çeşitli uygarlıkları barındıran topraklarında, bu uygarlıkların etkileriyle Şaman inançlarının birleşmesinden bir tiyatro kültürü oluşmuştur. Sonrasında o dönemdeki son halini almaya başlamıştır. Fakat zamanla sahne sanatının yoluna bir sürü engel çıkmıştır. Bu engellerden biri Türklerin İslam dinini kabul etmelerinden sonra başlamıştır. İslam'a göre benzetme ve yaratma

Allah'ın ayrıcalığıdır ve insanoğlu buna cüret edemez. Ayrıca göçebe bir toplumda, yerleşik düzeni gerektiren bir sanat dalının var olabilmesi çok zordur. Bunun sonucunda Anadolu'da tiyatro gelişimi sırasında maske ve maske yapımından hep uzak kaldığı görülmektedir. Yalnızca kukla yapımı ve oynatımı gibi farklı alanlarda gelişim devam etmiştir.

Anadolu'daki halk oyunlarında nadir de olsa maske kullanımına rastlanmaktadır. Geleneksel halk tiyatrosunda curcunabaz adlı oyuncular maske kullanır. Curcunabaz, köçek, çengi gibi bir dansçıdır, farklı olarak kaba görünümlüdürler, gülünç giyimli ve gürültücü olurlar. Curcunabaz diğer dansçılarla birlikte sahneye çıkar, onları beceriksizce taklit ederek izleyicileri güldürmeye çalışır. Bu oyuncular, yüzlerine çirkin görünümlü, yüzlük adı verilen maskeler takarlar. Ayrıca Antalya'nın Elmalı ilçesinde oynanan semahlarda, balmumundan yapılan maskelerin, tellerle yazmalara tutturularak kullanıldığı görülür. Daha sonra bu maskeli insanların kabileler halinde sokaklarda dolaşp defler çalarak türküler söylediği bilinmektedir. Ayrıca köylerde oynanan birçok oyunda ve kutlamalarda yüz boyama adetleri vardır. Anadolu'daki Hristiyan kültüründe de, Yunan tiyatrosu maskelerinden yararlandığı bilinir. Van Ahtamar kilisesi duvar rölyeflerinde hayvan maskeli oyuncular betimlenmiştir. İslam kültüründe ise Şii inancına özel bir gösteri olan Taziye tiyatrosunda maskeler kullanılmaktadır. Taziyede yer alan maskeler tiplene amacıyla değil, doğaüstü varlıkları canlandırmak amacıyla kullanılır. "Taziye-i Hazreti-i Müslim oyununda İbn Ziyad'ın yüzü maskelidir." Ya da "Za'fercin adında bir ta'ziyede cinlerin kralı ve onun savaşçıları korkutucu maskeler takmışlardır" (Güner, 2006: 24).

Fotoğraf 44: Kaplan ve Aslan Oyunu Maskesi

Kaynak: (Güner, 2006: 24)

Fotoğraf 45: Sersemeler Evi

Kaynak: (Güner, 2006: 26)

Uygur Türklerinin Nevruz kutlamalarında oynadıkları “Kaplan ve Aslan” oyununda oyuncuların biri maske takarak kaplan kılığına girer. O kaplan hareketlerini taklit ederken diğeri elindeki bir gül ile hareketleri yönlendirir. Oyuna arkada çalan müzik eşlik eder. Oyun sonunda gül, kaplanı oynayan oyuncuya hediye edilerek oyun bitirilir. Azerbaycan ve Kafkaslarda kutlanan Nevruzlarda “Köse” oyununda; Köse karakterinin yüzünün tanınmaması için makyaj ya da maske kullanılır. Maskeden başka karakteri tanımlayıcı yastıktan göbek, başlık, post, çingirak, zil, boyna takılan ip ve köse ismine zıtlık yapmak üzere sakal aksesuarları kullanılmaktadır. Çağdaş Türk tiyatrosuna baktığımızda ise maskeli oyunların sergilendiği görülür. Bu oyunlar geleneksel oyunlardan çok Batı tiyatrosu ile benzerlikler taşır. İhsan Oktay Anar’ın metninden Işıl Kasapoğlu’nun sahneye uyarladığı “Efrasiyab Hikayeleri”’n de, öykünün fantastik yapısı maske ve kuklalarla görselleştirilmeye çalışılır. “Sersemeler Evi” İngiltere’den Toby Wilsher’in

Amsterdam için tasarladığı oyunun, İstanbul için yeniden kurgulanmış halidir. Oyunun bütün karakterleri maske kullanır ve oyuncuların abartılı jestleri ile gösteri sahnelenir (Güner, 2006: 26).

1.7. Günümüzde Maske

Maskelerin, günümüzde en çok tiyatro sahnelerinde kullanıldığı görülmektedir. Tiyatro sanatçıları maske yardımı ile insan karakterlerini daha iyi temsil edebilmektedir. Bu tür maskeler genellikle ağızdan yukarıda kalan renkli yarım maskelerdir. Remo Bufano'nun yaptığı Alis Harikalar Ülkesinde isimli maskeli oyunu buna verilebilecek en güzel örnektir. Son senelerde İtalyan sanatçılar tarafından maske giyilerek yapılan kukla oyunları oldukça dikkati çekmiş ve televizyon oyunları hazırlanmasında kullanılmıştır. Almanya'da Bauhaus³² adlı okulda öğretmenlik yapan sanatçı Oscar Schlemmer tiyatrolardaki maske kullanımı ile ilgilenir. Kübizm ya da gerçek-üstücülük gibi çağdaş akımlarda kendi üslup anlayışlarına uygun maskeler üretir. Günümüzde Avrupa ve Amerika'da düzenlenen karnavallarda, insanlaştırılmış kocaman hayvan kafalarından maskeler takılması gelenek haline gelmiştir. Bu karnavallarda maske takan insanlar günlük yaşayışlarında yapamadıkları taşkın hareketlerle taktıkları maskeye ait hayvanı taklit ederler (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1994: 278). Bu karnavalların Avrupa'daki en önemli temsilcisi hiç kuşkusuz İtalya'da her yıl düzenlenen "Venedik Karnavalı"dır. Ayrıca İtalya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde "maskeli balolar" düzenlenmektedir. Amerika kıtasının ve dünyanın en önemli maskeli karnavalı ise çalgınca eğlencelere sahne olan Brezilya'daki "Rio Karnavalı"dır. Karnaval maskeleri bazen, bayramın neşesiyle çelişen uğursuz yüzleri canlandırır. Mesela Amerika Birleşik Devletleri'nde Halloween (Balkabağı) Bayramı'nda çocuklar büyücü maskeleri takarlar; Meksika'da, bayramdan sonra, şekerden yapılmış ölü maskeleri yenir. Avrupa'nın Fransa, Belçika ve İsviçre gibi ülkelerinde düzenlenen karnavallar, eski parlaklığından çok şey yitirmiş olmakla birlikte hala yapılmaktadır.

³² 20. yüzyılda mimari, tasarım, sanat alanlarında yeni akımlar yaratmış bir okuldur <http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=58732> (Erişim Tarihi: 09.06.2011).

Fotoğraf 46: Rio Karnavalı Maskesi

Fotoğraf 47: Rio Karnavalı Maskesi

Kaynak: <http://www.formistan.com/sanal-cafe/61112-rio-karnavali-hakkinda-hersey.html> (Erişim Tarihi: 25.08.2011)

20. yüzyılda ilkel kültürlerin dışı açılması ile birlikte maskelerin, zaman içerisinde daha çok süs ögesi durumuna geldiği görülür. Bugün Haiti, Hindistan, Endonezya, Japonya ve Meksika gibi bölgelerde yapılan maskeler turistler için üretilir duruma gelmiştir.

Fotoğraf 48: Venedik Karnavalı'ndan bir görüntü

Kaynak: <http://www.gezenbilir.com/index.php?topic=13571.0> (Erişim Tarihi: 26.08.2011)

Fotoğraf 49: Venedik Karnaval Maskesi **Fotoğraf 50: Venedik Karnaval Maskesi**

Kaynak: <http://www.fotoritim.com/yazi/gaston-batistini--venedik-maske-karnavali> (Erişim

Tarihi: 26.08.2011)

Maske, günümüze doğru yaklaştıkça teknolojinin gelişmesiyle aynı oranda farklı görevler üstlenmiştir. Günlük işlerimizde ya da sporlar gibi yaşam zevklerimizde güvenliğimizi sağlamak, yaşamımızı tehdit eden tehlikelere karşı hayatta kalmamızı sağlamak üzere tasarlanır ve üretilir. Bu maskeler, tehlike karşısında kullanıcıya güvenlik duygusu vererek onu güçlendirir. Maskenin kullanıldığı alanlara bir kaç örnek aşağıda verilmiştir.

Anestezi Maskesi: Yüze konulan ve anestezi gaz ya da oksijen vermeye yarayan ağıt.

Fotoğraf 51: Anestezi Maskesi

Kaynak: <http://www.basakkadin.com/anes.htm> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)

Arıcı Maskesi: Başı ve boynu arı sokmasına karşı korumak için bezden ya da ince tülünden yapılan arıcılıkta kullanılan bir çeşit maskedir.

Fotoğraf 52: Arıcı Maskesi

Kaynak: <http://www.ozkanav.net/shopdisplayproducts.asp?id=240&cat=ARICI+KIYAFETLER%DD> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)

Sanayi Maskesi: Değişik meslek kollarındaki işçilerin gerektiğinde yüz ve başlarını koruması için kullandıkları maskedir.

Fotoğraf 53: Sanayi Maskesi

Kaynak: <http://kumlama55.blogcu.com/etiket/boya> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)

Oksijen Maskesi: Büyük yükseltilere çıkması ve orada kalması gereken havacıların kullandığı, çevredeki hava basıncını giderici oksijeni ve basıncı sağlayan, oksijen tüpüne bağlı maskedir.

Fotoğraf 54: Oksijen Maskesi

Kaynak: <http://www.sayamed.com.tr/product.asp?navid=1214> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)

Kaynak Maskesi: Kaynak yaparken ortaya çıkan kuvvetli ışığın göze zarar vermesini engelleyen bir filtre ile kaplı yüzü ve boynu kaplayan maskedir.

Fotoğraf 55: Kaynak Maskesi

Kaynak: <http://www.iges.com.tr/3/63/292/166/normweld-otomatik-kararan-bas-kaynak-maskesi.html> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)

Gaz Maskesi: Savaş gazlarından ve nükleer ışımalardan korunmak için kullanılan maskedir.

Fotoğraf 56: Gaz Maskesi

Kaynak: <http://ilginchersey.blogcu.com/etiket/buldu%20gaz%20maskesini> (Erişim Tarihi: 27.06.2011)

Eskrim Maskesi: Eskrimde yüzü korumak için kullanılan sık örgülü tel kafes şeklinde etrafı koruma yastıklarıyla çevrili maskedir (Büyük Larousse, 1986: 7845).

Fotoğraf 57: Eskrim Maskesi

Kaynak: <http://www.federasyonlar.com/detay.asp?ContentID=3908> (Erişim Tarihi: 27.06.2011)

Günümüz maskeleri tarihte gördüğümüz maskeler gibi sadece kullanıcıyı etkilemez, karşısındaki gözlemciyi de psikolojik olarak etkiler. Ayrıca maske kimliği

gizlediği gibi, karşısındaki kişide merak ve buna bağlı olarak korku uyandırabilir. Bu tip duyguların uyanması film ve resimli roman sanayisi tarafından da değerlendirilmiştir. Jim Carrey'in başrol oynadığı "Mask" filmi bunun en iyi örneklerinden biridir. Ayrıca Marvel Comics'in süper güçlü kahramanları, Örümcek Adam, Batman, Punisher, Goblin, X- men,...vb. maskeli kahramanlardır.

Türkiye'de sanatçılar tıpkı batıda olduğu gibi tarihteki maske sanatından etkilenmektedirler. Kabile sanatlarından çeşitli koleksiyonlar oluşturulmuştur. Hıfzı Topuz muhabirlik yaptığı dönemlerde gezip gördüğu yerlerden derlediği Kara Afrika Sanatı adlı kitabıyla ve topladığı koleksiyonu ile çeşitli sergiler açarak, maske sanatının ülkemizde tanıtımında büyük rol oynamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. UYGULAMALARIN OLUŞUMUNU BELİRLEYEN YARDIMCI MALZEMELER VE RESİMSEL ÖĞELER

2.1. Ahşap

Ahşap çok kullanışlı ve doğal bir yapı malzemesidir. Şekil verilmesi kolay bir malzeme olduğundan ahşaba şekil verme sanatı çok eski çağlara dayanmaktadır. Ahşaptan şekillendirilmiş heykellere Mısır'da piramitlerde rastlanmıştır. Türk tarihinde Türkmenistan'da görülen bu sanat, İslami motiflerle birleşerek Endülüs'e, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılmıştır. Günümüzde Fas, Tunus, Cezayir gibi ülkelerde ahşap motiflere sıklıkla rastlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda İslamiyet'ten önce Orta Asya'da yaşayan Türklerin heykel ve oyma süslemelerden yapılmış eserlerine rastlanmıştır. Bu eserlerde Çin ve Hint sanatının izleri görülmektedir. Ancak İslam dininin heykel sanatına müsaade etmemesi, Müslümanlar ve Türkler arasında ahşap oymacılığı sanatının gelişmesine yol açmıştır. Türklerin Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra oyma sanatı daha çok Türkistan'da gelişim göstermiştir. Sonraları Büyük Selçuklu Devleti'nin hakim olduğu ülkelerde meydana getirdikleri mimari eserlerin tezyinatında da oyma işçiliğine geniş yer verilmiştir. Oyma sanatı özellikle Türkmenistan'da uzun yıllar kalıcı olmuştur. Daha sonra Selçuklular saray, cami, mescit ve külliye gibi yapılarda süsleme amaçlı kullanmışlardır. Anadolu Selçukluları devrinde Çini tezyinatına önem verilmekle beraber, oyma sanatı da ehemmiyetini korumuş, Erzurum, Harput, Beyşehir, Konya gibi büyük merkezlerde bu sanatın en güzel örnekleri meydana getirilmiştir. Bu devirde yapılan süslemelerde Çini sanatında olduğu gibi geometrik motifler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Abanoz, ceviz, elma, armut, sedir, gül ağacı, çam vb. gibi ağaçlar üzerine oyma, kakma, boyama, çatma (kündekari) ve çakma (kafisi işi) gibi tekniklerle bezenmiş ahşap örnekleri Selçuklu Dönemi'nde bu alanda üstün bir düzeye ulaşıldığını ortaya koymaktadır <http://www.forumalev.net/soru-lar->

[ve-cevap-lar/369502-ahsap-oymaciligi-nedir-ahsap-oyma-sanati-yapimi-icin-ipuclar-ve.html](http://www.ve-cevap-lar/369502-ahsap-oymaciligi-nedir-ahsap-oyma-sanati-yapimi-icin-ipuclar-ve.html) (Erişim Tarihi: 25.11.2010).

Ahşap sanatının başlıca uygulama alanları; cami ve türbelerin mihrap ile minberleri, cami ve medreselerde kullanılan rahleler, kral tahtları, mezar taşları, kapı, pencere, dolap kapakları, iskemleler, mücevher kutuları, ahşap beşikler, sofra altlıkları, oyma bezemeleri, sandıklar ve eşmelerdir. Evlerde kullanılan ekmece, sandık gibi eşyaların süslemelerini, çeşitli mimari eserlerin iç kısımlarına yazı yazan hattatların yazılarını tahta üzerine tatbik edenler de bu sanatın statlarıdır.

2.2. Metal

Metal, (Latince: metallum, Yunanca: metal Lo). Yüksek elektrik ve ısı iletkenliği, kendine özgü parlaklığı olan, şekillendirmeye yatkın, katyon oluşturma eğilimi yüksek, oksijenle birleşerek çoğunlukla bazik oksitler veren elementler. Metaller, kendi aralarında: soy metaller (altın, gümüş, platin gibi) ve soy olmayan metaller (demir, çinko, alüminyum gibi) şeklinde sınıflandırılabilir. Yarı metaller, iyi metal özelliği göstermez. Bu elementler hem metal, hem de ametal özelliği gösterir. Silisyum, bor antimun, arsenik gibi elementler yarı metaldir. Doğada ametaller daha çok bulunsa da periyodik tablodaki elementlerin çoğu metaldir <http://tr.wikipedia.org/wiki/Metal> (Erişim Tarihi: 19.12.2010).

zellikleri

Metallerin hepsi (cıva elementi hariç) oda koşullarında katıdır.

Bütün metaller parlaktır (metalik parlaklık) ve ışığı yansıtırlar.

Metaller sert ve yumuşak olabilir. Sert olan metal yumuşak olanı çizer.

Metaller, tel, levha ve toz haline gelebilir. Metaller esnektir, eğilip bükülebilir.

Elektrik ve ısıyı iletir.

Soy metaller (altın, platin gibi) dışında diğer metaller havada paslanır.

Metaller birbirleriyle bileşik yapmaz. Ancak birbiri içinde eritilerek karıştırılabilirler ve alaşım oluştururlar.

İki veya daha çok metal birbiriyle molekül oluşturmaz.

Moleküllerin öz kütleleri büyük, erime noktaları yüksektir. Örneğin, demir 1535 °C' de erir. Yoğunluğu 7,8 g/cm³ tür.

Metaller, daima elektron vererek (+) yüklü iyon (katyon) olmak ister. Çünkü son yörüngelerinde 1, 2, 3 elektron barındırabilirler.

Metallerin çoğuna (Na, Mg, Fe, Zn gibi) asitler etki eder. Bunun sonucunda tuz oluşur ve hidrojen gazı ortaya çıkar.

Sınıflandırma

Soy Metaller (altın, gümüş, platin gibi),

Soy olmayan metaller (demir, çinko, alüminyum gibi),

Yarı metaller, iyi metal özelliği göstermez. Bu elementler hem metal, hem de ametal özelliği gösterir. Silisyum, bor, antimuan, arsenik gibi elementler yarı metaldir <http://tr.wikipedia.org/wiki/Metal> (Erişim Tarihi: 19.12.2010).

2.3. Cam

Günlük hayatta en çok karşılaştığımız cam, doğal hammaddelerin karışımların eritilmesi ile elde edilir. En önemli hammaddesi yer kabuğunun % 60'ını oluşturan silikadır (SiO₂). Diğer önemli hammaddeler; Tuz yataklarının buharlaşması ile oluşan sodyum karbonat, soda (NaCO₃) ve deniz organizmalarının kalıntılarının fosilleşmesi ile oluşmuş kireçtaşı (CaCO₃). Kuma soda (Na₂CO₃ - Na₂O) ilavesi, normal olarak 1723°C de eriyen silikanın 900 °C ' de bile eritilebilmesini sağlar. Kireç taşı (CaCO₃ -CaO) ise, camın sertliğini ve kimyasal dayanımını artırır. İlk camlarda soda yerine deniz bitkilerinin külleri kullanılmıştır.

Kireç taşının bilinçli olarak ilavesi ise, Roma İmparatorluğu döneminden sonra başlamıştır. Daha önce yapılan camlarda kireç taşı bileşime, kullanılan kum ve bitki külünün bileşiminden geliyordu (Kocabağ, 2002: 2).

Cam, elle tutulursa sert ve durgun bir etki yapar ve kırılma eğilimi nedeniyle sert bir yere vurulunca kırılır. Böyle olmakla birlikte kimyacılar “içinden su içtiğimiz kabın kendisinin bir sıvı olduğunu” söylerler. Bütün bunlar soğumuş, durgunlaşmış camın belli başlı özellikleridir. Oysa yüksek ısıya çıkarıldığında camın bu özellikleri tümüyle değişir. Önce yumuşamaya başlar sonra ise akıcılık kazanır. Hatta yeterli ısı sağlanırsa “su gibi” akar. Cam bir maden olarak tanımlanır ama diğer madenlere göre çok önemli bir değişikliği vardır. O da “erime noktası” değil, “yumuşama noktası” olmasıdır. İşte bu önemli özelliği nedeniyle camın içinde bulunduğu ortamın ısı arttırılırsa gittikçe daha çok sıvılaşır ve akıcılık kazanır. Cam’ın bu durumu çok değişik yöntemlerle biçimlendirmeye, üfleterek şişirmeye elverişli olan noktadır. Gerçekte cam, yapısı açısından şaşırtıcı yalınlıkta bir maddedir. Silisyum dioksit ve maden oksitlerinin bir karışımıdır. Ama cama özelliklerini kazandıran onun atom yapısındaki ilginç durumdur. Çünkü bu ilginç özelliğinden ötürü cam ne tam bir sıvıdır, ne de kristal yapıya sahip bir katıdır. İkisinin arasında yer alan çok özel bir konumdadır. Böyle bir konuma, katılaşma derecesinin altında dondurulmuş bir sıvı tanımlaması yapılabilir. Camın iç yapısı özel araçlarla incelendiği zaman, diğer katılardaki atomların düzgün kristal dizilişinin camda bulunmadığı görülür. Cam gerçek bir sıvıdır ve saydamlığı da buradan gelmektedir. Bir sıvıda iç sınırlar yoktur. Camın içinden geçmekte olan bir ışık ışını, kırılma ve yansımaya uğramaz. Ama bu ışın yalnızca cam yüzeyini aşarken hafifçe kırılır. Tabii bu özellikler ancak saydam ve nitelikli bir cam için geçerlidir. Yapısında oksitler bulunan camlar, tayfın görünür ışığa ait olan bölümünü geçirirler. Camdaki ilk renklendirmeler bu özellik nedeniyle elde edilebilmektedir. Camın yapısına katılan çeşitli katılarla camın ışık emme ya da ışık geçirme özellikleri çok şaşırtıcı boyutlara ulaştırılabilir (Küçükerman, 1985: 20-21).

Parlak yüzeyleri, kalınlığıyla ilgili olarak değişen ışık geçirebilme özelliği, kırıldığında kolayca oluşabilen sivri ve keskin kenarları ve sert dirençli yapısı sayesinde alet kullanmaya yeni başlayan insanoğlunun yaşamında önemli bir yer edinmiştir. Özellikle metal malzemenin işlenemediği tarihöncesi çağlarda, metal aletlerin yerine ok, mızrak, balta, bıçak ucu olarak kullanılmıştır. İnsanoğlu doğal cam kullanarak savaşmış, avlanmış, besinleri parçalayıp, hayvanların postunu yüzebilmştir. Hatta insanoğlunun birçok malzemeyi obsidiyen aletlerle ıslah etmeyi başardığını, böylece yerleşik düzene geçebileceği koşulları da oluşturduğunu söyleyebiliriz. Anadolu uygarlıklarının obsidiyeni düzenli işlikler kurarak işlediği, hatta ticaretini yaptığı belirlenmiştir. Yanardağlar ile çevrili Kapadokya'nın, obsidiyen yatakları açısından oldukça verimli olduğu bilinmektedir. Arkeolojik araştırmalar sonucu Niğde yakınlarındaki Kaletepe'nin çok eski çağlarda obsidiyen aletler üreten işliklere sahip olduğu ve buradan ticaretinin yapıldığı kesinleşmiştir. Orta Fırat bölgesi ile Kıbrıs'ta bulunan obsidiyen kalıntılarının Kapadokya bölgesinden gittiği kimyasal analiz sonucu kanıtlanmış ve bunların paleolitik döneme ait olduğu anlaşılmıştır. Obsidiyenin genellikle kesici, delici aletlerin yapımında kullanılması metalin bulunuşuyla sona ermiştir (Uzuner, 2004: 5-6).

Doğal camın bulunuşu ile insan yapımı camın bulunuşu arasında çok büyük bir tarihsel fark vardır. Geçen zamanda, doğal camın kullanılma nedenleri ile yapay camın bulunma ve kullanılma nedenleri arasında da önemli farklar oluştuğu görülmektedir. İlk camın üretilmesinden sonra, bir süre cam şekillendirme teknikleri taşlar ve doğal camda da kullanılan tekniklerden uyarlanan kırma, kazıma, yontma ve parlatma gibi işlemlerle yapılmıştır. Bu sürede kıymetli taşlara öykünen şekillendirmelerle cam işlenmiştir. İnsanoğlunun doğal camı 2, 5 milyon yıldır kullandığı düşünülürse, insan yapımı camın, cam özellikleri sayesinde işlenerek kendi karakterini bulması çok hızla gerçekleştirilmiştir. Düşünüldüğünde, cam insanın en uzun süre yararlandığı doğal malzemeler arasında yer almakta, bu yararlılıkların günümüzde vazgeçilmez, hayati bir konuma yerleştiği bilinmektedir. Cam bir anlamda günümüz insanının bugünkü yaşam düzeyinin oluşabilmesini sağlamıştır (Uzuner, 2004: 7).

2.4. Resimsel Öğeler

Görsel sanatlarda tasarımın oluşabilmesi için onu oluşturabilecek öge ve bu öğelerin bir araya gelişlerini düzenleyen ilkelere gereksinim vardır. Bu nedenle burada öncelikle temel tasarım öğeleri üzerinde durulacaktır.

2.4.1. Çizgi

Modern matematikte çizgi doğrusal nokta kümesi olarak tanımlanmaktadır. Çizginin uzayda hareketi ya bir düzlemi (iki boyutlu) veya bir mekanı (üç boyutlu) oluşturur. Çizgi sanatlar zincirinde, sembolik iş görmek için bulunmuş bir grafik araçtır. Formel, düzenli bir organizasyon ve bir sistemin ilk anahtarıdır çizgi. Eşyayı tanıtan, sınır gösteren fakat doğada yalnız başına görülmeyen geometrik bir unsurdur. Nesnel olarak da; pek çok heyecana neden olan tepkileri ve durumları belirtmekte kullanılmaktadır. Sanatçılar çizgiyi kullanırken genel olarak çok az benzer biçimlerinden faydalanırlar. Plastik ve geometrik bir kavram olarak tanımlanan çizgi, plastik yapının temelini şekillendiren bir araçtır. Çizgi anlatımın temelini oluşturur, başlangıçtır ve önemli bir denge unsurudur. Sanat yapıtının düzenlenmesi ve onu oluşturan organizasyon elemanları, ayrı ayrı temel sınıflara sahiptirler. Bu elemanları birbirlerine bağlayan ve başlatıcı temel unsur çizgidir. Gözle görülen gerçeğin ve grafik düşüncelerin sembolize edilmesi, netlik ve sadelik kazanması, çizginin sonsuz, derin düşüncesinde netlik kazanmaktadır (Artut, 2004: 125). Her ne kadar kavramsal olarak çizginin tek boyutu varsa da, görülebilmesi için bir kalınlığa sahip olması gerekir. Onun çizgi olarak görülmesinin nedeni uzunluğunun genişliğinden fazla olmasıdır. Yeteri kadar süreklilik göstermesi durumunda benzer veya ayrı öğelerin basit tekrarı da çizgi gibi algılanabilir. Bu çeşit çizgilerde dokusal özellikler bulunmaktadır (Ustaömeroğlu, 1998: 24-25).

2.4.2. Biçim

Somut sanatlarda belli bir temanın plastik ve grafik açıdan ifade edilişi olarak tanımlanırken, ünlü matematikçi Monge'a göre, bir nesnenin dış sinindir. D'Ar'cy Thomsan ise biçimi, düzensizlikler arasında oluşan güçler diyagramı olarak tanımlamaktadır. Her maddenin bir kitlesi ve bu kitlenin içinde bulunduğu mekana göre değişik izdüşümleri vardır. Kitle bir hacme sahip olup üç boyutlu iken, izdüşüm bir yüzeye sahip ve iki boyutludur. Bu matematiksel tanımlamaya göre doğada var olan veya insan emeği ile oluşturulan her türlü cismin tanımlanabilen bir biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Her tasarım maddeleşirken önce çevre çizgileri belirlenir ve kabuğu oluşturulur. Hem iki boyutlu, hem de üç boyutlu cisimler için bu durum aynıdır. (Ustaömeroğlu, 1998: 29- 32)

Form, biçim ve şekil birbirleriyle sıkça karıştırılan kavramlardır. Form ve biçim sanatsal anlamda kullanıldığı zaman aynı anlama gelmektedir. Form, (en- boy-yükseklik) üç boyutlu bir nesnenin doğal yapısını, varlığını tanımlar. Yani bir sanat eserinin yapı bakımından kuruluşunu sağlamaktadır. Bir sanat yapıtının çizgi, biçim, renk, leke ve dokudan oluşan son halidir (Artut, 2004: 139).

2.4.3. Ölçü -Oran

Bir düzenleme içinde bulunan, çeşitli yüzeysel, hacimsel ve çevresel elemanların veya biçimlerin, boyutsal ilişkileri ölçü denen tasarım ögesini belirlemektedir. Oran ise bir parçanın diğer parçalarla ve bütünle olan ilişkisine denir. Başka bir deyimle oran nesnenin gerçek ölçülerine ulaşma gayretidir. Bir tasarım içersinde biçim ve elemanların farklı boyutlarda kullanılması, bunların bütün içersindeki etkilerini de farklılaştırır. Tasarım içersinde bir arada kullanılan farklı ölçülerden birbirine benzer boyutta olanlar uygun olarak algılanırken, farklı boyutta olanlar zıt olarak algılanırlar. Doğadaki bütün varlıkların göze hoş görünen bir orana sahip olduğu bilinmektedir. Sanatçılar; birçok varlıkta fark ettikleri bu orana "altın

oran” adını vermiş ve çok sayıda sanatçı bu oranı çalışmalarında kullanmıştır (Ayaydın, 2009: 121).

2.4.4. Yön

Bu kavram çizgilerin veya biçimlerin izleyenin bakış açısına göre durumlarını belirten bir faktördür. Çizgiler, iki ya da üç boyutlu cisimler konumları ile bazı yönler gösterirler. Genel olarak yatay, düşey ve eğri olmak üzere üç esas yön vardır. Her yön, izleyen üzerinde farklı ve belirgin bir etkiye sahiptir (Ustaömeroğlu, 1998: 45- 46).

2.4.5. Aralık

Bir kompozisyonu oluşturan biçimler, kitleler çoğunlukla tamamen aralıksız veya bitişik konumda olmazlar. Bir araya gelen farklı ölçüdeki biçim ya da kitlelerin izleyici tarafından daha iyi algılanabilmesinde ve izleyici gözünde dengelenmesinde bunlar arasında bırakılan farklı boyuttaki aralıkların önemi büyüktür. Bir çalışmada, yan yana aralıksız düzenlemeler veya hep aynı miktardaki aralıklar izleyici üzerinde sıkıntı yaratabilir. Aralık kavramının başarılı kullanıldığı düzenlemelerde biçim ve kitleler hacimsel etkilerini en iyi şekilde belirtebilirler. İşlevselliğin ve estetiğin gerektirdiği ölçüde kullanıldığında izleyen üzerinde zengin görsel efekt oluşturur. “Bir düzenlemede biçimler ya da kitleler arasında kalan en dar aralığa en küçük aralık (minör aralık), en geniş aralığa da en büyük aralık (majör aralık) denir” (Ustaömeroğlu, 1998: 47).

2.4.6. Renk

Renk, ışığın farklı dalga boyutlarının tesiriyle zihinde oluşturduğu his, göz ile yakalanan bir ışık tesiridir. “Görme işlemi için gerekli uyarıcı olan ışık, üzerine düştüğü nesnelere karakterini renk ve parlaklık derecelenmeleri biçiminde retinaya iletir ve böylece nesnelere görülmesini sağlar” (Ustaömeroğlu, 1998: 48). Renk

özellikle görsel sanatlarda önemli bir ifade aracıdır. Her objenin rengi, onun bir takım ışık dalgalarını emip diğerlerini yansıtması ile oluşur. İnsan gözü 700- 400 mu, arası dalga boyundaki ışıkları araçsız görebilmektedir. 700 mu, ötesi enfraruj ve 400 mu, altı da ultraviyole mor ötesi renklerdir ve ancak özel araçlarla görülebilir. Özellikle biçimlerin algılanmasında renk önemli bir etkidir. Renk biçimlere nitelik kazandırır ve insanların değerlendirilmesinde etkili olur. “Renk ve renk sistemlerinin anlaşılması, fizik, psikoloji ve fizyoloji birimleri ile ilgilidir. Bir görme olayında ışınların göze gelmesi fiziksel, bu ışınlar karşısında gözde oluşan işlemler toplamı fizyolojik ve cismin beyinde algılanması psikolojik bir olaydır. Bu olaylardan herhangi birinin eksikliği görsel idraki imkansız kılar” (Ustaömeroğlu, 1998: 48).

2.4.7. Ton (Değer)

Renkler arasındaki geçişlere ton adı verilir. Bütün renklerin beyazdan siyaha kadar çeşitlenen kademeleri bulunmaktadır. Renk tayfasında elde edilen bütün renkler beyaz ile siyah arasındaki gri değerleriyle karşılaştırıldığında renge ait ton değerleri elde edilir. Renklerde beyazdan siyaha doğru bir derecelenme söz konusudur. Açık değerler, orta değerler ve koyu değerler olmak üzere, beyazdan başlayıp siyaha doğru bir yönelim olur. Ton değeri, renkleri beyaza yaklaşan grilerle karşılaştırıldığında açık, siyaha yaklaşan grilerle karşılaştırıldığında koyu olarak elde edilir. Bir çalışma içersinde renklerdeki farklılığının yanı sıra, her bir rengin değişik tonlarda kullanımları da önemli rol oynar. Sadece bir rengin tonlarıyla, ya da siyah ve beyaz arasındaki gri tonlarla pek çok çalışma yapmak mümkündür. Bu şekildeki çalışmalara tek renkli (monokrom), birden fazla rengin kullanımıyla yapılan düzenlemelere de çok renkli (polikrom) düzenlemeler denir (Ustaömeroğlu, 1998: 59).

2.4.8. Doku

Doku dediğimiz şey bütün nesnelere bulunan, yüzeyi görülmesi bile elimize alıp incelediğimiz zaman bize bu nesne hakkında bilgi veren bir yapıdır. Her

nesnenin dokusu bize o nesnenin kimliği hakkında bilgi verir. Cisimler düzgün, pürüzlü, kırçılı yapılar sahiptirler. Doku sadece dokunma ile değil göz ile de algılanır. Çünkü ıslak ve parlak yüzeyler ışığı, kuru, donuk ve mat yüzeylerden daha fazla yansıtır. Pürüzlü yüzeylerin ise, ışığı yumuşak yüzeylerden daha fazla emdikleri görülür. Dolayısıyla, görsel ve dokunsal algıların birleşmesi sonucu nesnelere, ıslak veya kuru, pürüzlü veya pürüzsüz görülürler. Dokunma ve görme duyusu ile cisimlerin yüzeylerinin fiziksel yapıları algılanır ve buna göre kırçılı, düzgün, pürüzsüz, sert, yumuşak vb. sözcüklerle ifade edilirler. Dokular doğal ve yapay dokular olmak üzere iki gruba ayrılır. Doğa doku çeşitliliği bakımından sınırsızdır. Deniz kenarındaki irili ufaklı pek çok çakıl taşından ağaç gövdesinin yapısına, kuş tüyünden bir timsahın derisine kadar çok farklı yapıda ve görünümde doku doğanın görsel zenginliğine katkıda bulunmaktadır (Ayaydın, 2009: 112-113; Ustaömeroğlu, 1998: 60).

2.4.9. Işık –Gölge

“Işık görme olayının oluşabilmesine, cisimlerin insanlar tarafından görülmesine, renklerin, dokuların ayırt edilmesine yol açan fiziksel bir enerji olarak tanımlanabilir” (Ustaömeroğlu, 1998: 68). Görme olayının ve görsel algılamının temeli ışık, göz ve beyine dayanmaktadır. Görsel algı, insanda model, fon ve detayları ayırt edebilme becerisidir. Göz ve beyin gücü aynı, fakat ışık kaynağı ve şiddeti değişken olmaktadır. Bu değişkenlikten dolayı da modellerin (aydınlık) görünümünde ayrılıklar oluşur. Model çizgi ile belirlendikten sonra işlenişi ışık ve gölge ile sağlanır. Böylece modelin hacim ve derinliği daha belirgin hale gelir. Koyu (gölge) ve açık (ışık) lekelerin modelde dengeli bir biçimde yerleştirilmesi, yapının kompozisyonunun anlamlı olmasına zemin hazırlamaktadır (Artut, 2004: 137). Farklı ışık şiddetindeki ve farklı renkteki ışıklar altında yapılar farklı algılanır ve izleyen üzerinde değişik görsel etkiler yarattıkları söylenebilir. Işık etkisini gölge ile birlikte değerlendirmek gerekir. Cisimler üzerine düşen her ışık, cismin yüzeyindeki doku, çeşitli girinti çıkıntı, pürüzlülük ve kavislerin etkisiyle farklı gölgeler meydana getirir. Bir nesne üzerindeki ışığın yönünün değişmesi gölgenin etkisinin de değişmesine etki eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SERAMİK MASKELELER

3.1. Maske Sanatında Seramiğin Kullanımı

Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan maske, yapımında çok çeşitli malzemelerin kullanılmasıyla dikkati çekmektedir. Maske sanatında geçmişten günümüze kadar kullanılan malzemeler arasında; ahşap, metal, kabuk, seramik, lif, kemik, fildişi, tüy, deri, kağıt ve boynuz sayılabilir. Afrika’ da maske yapımında genellikle ağaç kullanıldığı fakat her ağaç çeşidinden de maske yapılmadığı görülmektedir. Bu bölgede, ağaç dışında en çok kullanılan malzemeler ise lif ve metaldir. Afrika’daki maske sanatından günümüze gelen herhangi bir seramik maske örneğine rastlanmadığı bilinmektedir.

Mısır’da yapılan maskeler, altın gibi değerli malzemelerden yapılırken, Amarna dönemine ait alçıdan portre maskeleri de görülmektedir. Bu bölgede ayrıca ahşap ve mermer görünümlü maskelerinde yapıldığı bilinmektedir. Yunanistan’ da bir dönem altın maskeler yapılmışsa da, kağıttan ve ahşaptan yapılmış tiyatro maskelerine de sıklıkla rastlanmaktadır. Bununla beraber, Yunanistan’da seramik vazoların üzerinde maske takan insan figürleri görülmektedir. Hindistan’da, Çin’de, Japonya’da yapılan maskelerin ise tiyatro oyunlarında kullanıldığı ve genellikle kağıt ya da ahşaptan yapıldıkları bilinmektedir.

Seramik maske örnekleri, Amerika Kızılderililerinde de görülmektedir. Özellikle pasifik kıyısında yaşayan yerli halklarda bu tür örnekler çoğunluktadır. Pasifik Okyanusunun güney- doğusunda yapılan maskelerde kil ve toprak kullanıldığı bilinmektedir. Kızılderili maskelerinin yanı sıra Azteklerde ahşap malzemeden yapılan maske üzerine mozaik yapıştırılması örnekleri bulunmaktadır. Göz çukurlarına değişik taşlar yerleştirilen bu maskelerde seramik bir görüntü ortaya çıkmaktadır.

3.1.1. Seramik Sanatında Maskeyi Kullanan Sanatçılar

3.1.1.1. Gülistan ERTİK

Fotoğraf 58: Gülistan ERTİK Seramik Maske

Kaynak: <http://gulistanertik.blogspot.com> (Erişim Tarihi: 25.07.2011)

Genç seramik sanatçısı Gülistan ERTİK, yaptığı seramik maskelerle kısa zamanda tanınmaya başlamıştır. Sanatçının bu özgün çalışmasında (fotoğraf 62) sadece yüzün bir kısmının olduğu iki maske dikey olarak şekillendirilmiş yüzeye yerleştirilmiştir. Zeminde kiremit rengi, üzerlerine yapıştırılan maskelerde ise beyaz ve krem renkler kullanılmıştır. Maskelerin gözlerinin yapılmamış olması ve onların metal zincirlerle bir yüzeye bağlanmış gibi şekillendirilmesi bir mesaj vermeye yöneliktir. Kullanılan metal zincir seramikle güzel bir uyum sağlayıp çalışmayı zenginleştirmiştir. Yüzlerin farklı renklerde ve zıt yönlerde kullanılması dikkati bütün bölgelere çekmek amaçlı tercih edilmiştir.

3.1.1.2. Orçun İLTER

Fotoğraf 59: Orçun İLTER, Seramik Maske (Zaferin Gücü)

Kaynak: <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=2198&bhcp=1> (Erişim Tarihi: 26.07.2011)

“Zaferin gücü” adlı bu çalışmada başında taç olan bir insan maske şekline dönüştürülmüştür. Maskeye ilk bakıldığı andan itibaren gücün ve ihtişamın etkilerini görmek mümkündür. Plaka tekniği ile şekillendirilmiş çalışmada yüz için kalıp yöntemiyle elde edilmiş bir maske kullanılmıştır. Krem rengi maskenin gözlerinde ve dudaklarında, maskenin dış kısmındaki yoğunluktan dikkati biraz bu bölgeye çekmek için altın sarısı tercih edilmiştir. Maskenin taç kısmı turkuaz, altın sarısı ve kiremit kırmızısı ile renklendirilmiştir. Ana renk olarak tercih edilen turkuaz üzerine işlenen desenlerde altın sarısı kullanılmıştır. Tacın etrafını ise bir şerit halinde sürülen kiremit kırmızısı süslemektedir. Alt kısım aşağı doğru gidildikçe incelmeye başlıyor, bu yukarı kısımdaki yoğunluğu azaltmak amaçlı yapılmıştır. Maskenin bu alt kısmı sakaldan esinlenilerek şekillendirilmiş hissi vermektedir. Orta kısımda kullanılan yoğun altın sarısı rengini, dış taraflarda kullanılan hafif altın sarısı rengi dengeliyor.

3.1.1.3. Gamze AKTAN

Fotoğraf 60: Gamze AKTAN, Seramik Maske

Kaynak: <http://www.antalyabook.com/2011/05/gamze-aktan-seramik-sanatcisi-%E2%80%93-ressam> (Erişim Tarihi: 29.07.2011)

Sanat eğitimini resim alanında gerçekleştirmiş olan sanatçı, seramik alanında da birçok çalışma ortaya koymuştur. Seramik çalışmalarının bir bölümünü sanatçının yapmış olduğu maskeler oluşturur. Yüz şekline benzer bir formda yapılmış bu maske örneğinde (fotoğraf 64) ilk göze çarpan, ebru sanatını andıran renklendirmedir. Bu renklendirme sanatçının ressam kimliğinin çalışmaya yansımaları olarak yorumlanabilir. Renkler yeşil ve sarı gibi sanatçının doğa sevgisini de yansıtan doğaya has renklerdir. Çalışmadaki renklilik üzerine siyah boyayla ayrıntılar yapılması bir çeşit zıtlık meydana getirmiştir. Genel maske örneklerinin aksine, kullanılan bu ayrıntılar maskeye komik bir ifade kazandırmıştır.

3.1.1.4. İlgi ADALAN

Fotoğraf 61: İlgi ADALAN, Seramik Maske Kullanılmış Form

Kaynak: Türk Seramik Sanatında İnsan Figürü Kullanımının Gelişim Süreci, Gazi Üniversitesi Arş. Gör. Deniz Onur ERMAN (Sayfa: 59)

Seramik sanatçısı İlgi ADALAN'ın bu çalışmasının (fotoğraf 65) ana formu merkezde üst üste yerleştirilerek kullanılmış olan iki maskedir. Birbirine zıtlık oluşturması ve iki maske arasındaki ayrımı sağlamak için, maskelerin renkleri farklı kullanılmıştır. Arka kısımda kullanılan maske siyah ve gözleri kapalıdır, ön taraftaki maske ise onun tersine altın renklidir, gözler ve ağız açıktır. Burada iki maske arasındaki ifade farkı kullanılarak çalışmanın etkisi güçlendirilmek istenmiştir. Maskelerin ön kısımlarının açık bırakıldığı, yan taraflarının ve arkaların döküm çamurunun doğal bir şekilde kullanımı ile kapatıldığı görülmektedir. Bu maskelerin durağan ifadelerini hareketlendirmiş ve açık renk seçimiyle maskelere zıtlık oluşturmuştur. Çalışmanın bir parçası olduğu düşünülen kaide kısmı, forma uygun bir şekilde yapılmıştır. Rengi ise arkadaki maskeyle aynı tercih edilerek bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmaya bir bütün olarak bakıldığında siyah renkli bir

insan yüzü görülüyor. Bu insan, yüzündeki altın rengi maskeyi çıkarıyor ve gerçek ten rengi ortaya çıkıyor. Verdiği mesajla birlikte çok başarılı bir çalışma.

3.1.1.5. Özgür KAPTAN

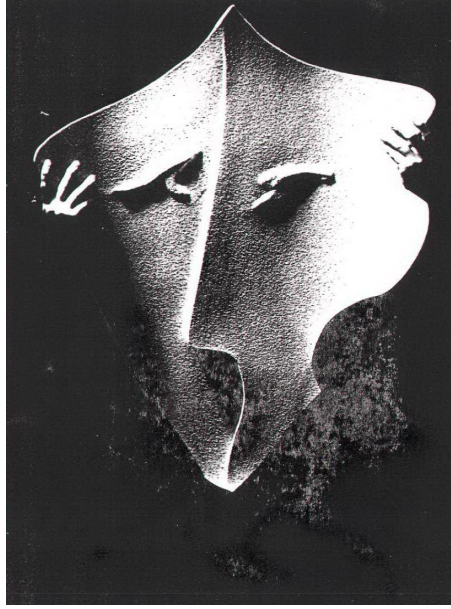

Fotoğraf 62: Özgür KAPTAN, Seramik Maske

Kaynak: Özgür KAPTAN, İç Mekanda Seramik Maskelerin Mekana Bağlı Yardımcı Malzemeler ile Uygulanması, KAPTAN, 1997: 62.

Sanatçı bu maskeyi (fotoğraf 66) bir tiyatronun bekleme salonu için yapmıştır. Yüzün tamamen stilize olarak kullanıldığı maskenin boyutu normal yüz ölçülerine yakın gibi görülmektedir. Kile has dokunun kaybolmaması için, seramikte sürsil denen teknikle çalışma renklendirilmiştir. Yüzün bazı kısımlarında ince şeritlerin kabartılarak kullanılması, göz, burun ve ağzı stilize bir şekilde ifade etmek amaçlı yapılmıştır. Kabartma şeritlerin kullanıldığı bölümlerde siyah renk tercih edilerek, o kısımlar vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu kabartmaların yüzün sadece bir kısmında kullanılması denge ve estetiği sağlamak için tercih edilmiştir. Çalışma duvara monte edileceği için, arka fonda çalışmadaki kabartma şeritlerin zıt yönünde ince metal şeritler kullanılarak bütünlük sağlanmıştır.

3.1.1.6. İbrahim GÖĞER

Fotoğraf 63: İbrahim GÖĞER, Seramik Maske

Kaynak: Özgür KAPTAN, İç Mekanda Seramik Maskelerin Mekana Bağlı Yardımcı Malzemeler ile Uygulanması, KAPTAN, 1997: 35.

Fotoğraf sanatçısı İbrahim GÖĞER, kendi yaptığı taşınabilir ve yüze kolayca geçebilen kartondan, kağıt hamurundan ve seramikten maskeleri fotoğraf kompozisyonunda kullanmaktadır. Yüzün stilize edildiği bu maske (fotoğraf 67) örneği form olarak da yüzün gerçek görüntüsünden farklıdır. Uç kısımlarda göze çarpan keskin hatları, bazı yerlerde kullanılan yumuşak dokunuşlar dengelemiştir. Gözler, burun ve ağız stilize edilerek yapılmıştır. Gözlerden birinin diğerine göre büyük yapılması çalışmada zıtlık oluşturarak etkisini arttırmıştır. Çalışmada kullanılan stilizasyon maskeyi kübik bir form haline getirmiştir.

3.1.1.7. Babek SOBHI

Fotoğraf 64: Babek SOBHI, Seramik Maske

Kaynak: <http://www.tasarimfestivali.org/archives/babek-sobhi-ile-mask-ve-heykel-atolyesi>

(Erişim Tarihi: 02.08.2011)

İranlı heykел sanatçısı Babek SOBHI'nin yaptığı maskeler arasından seçilen bu çalışma (fotoğraf 68) oldukça dikkat çekicidir. Çalışmanın merkezine gerçek yüz formuna çok yakın beyaz bir maske yerleştirilmiştir. Onun üzerinde bordo renkte ince bir plakanın kıvrımlar verilerek kullanıldığı bir bölüm görülmektedir. En alt kısımda ise ağız kapatan siyah renkte ince bir kil parçası tercih edilmiştir. Merkezdeki beyaz maskenin üzerinde siyah renkte el yazıları görülmektedir, bu ilgi çekici bir ayrıntı olmuştur. Maskenin üst kısmında bulunan ve yüzün bir kısmını kapatan renkli bölüm üzerinde şeritler halinde desenler göze çarpmaktadır. Metal gibi görünen küçük yuvarlak parçalar bu bölüme eklenerek çalışma zenginleştirilmiştir. Maskenin alt kısmında peçe gibi görünen ağız ve çeneyi tamamen kapatan siyah bölüm bir mesaj vermek amaçlı kullanılmış olabilir. Bu

bölümün kenar kısımlarında kullanılan gri renkli küçük daireler, siyah rengi dengelemek için yapılmıştır.

3.1.1.8. Renette

Fotoğraf 65: Renette, Seramik Maske (ABD)

Kaynak: <http://makeupbyrenette.webs.com/ceramicmasks.htm> (Erişim Tarihi: 17.08.2011)

Sanatçı bu çalışmasını (fotoğraf 69) yüzün gerçek ölçülerine ve formuna yakın bir şekilde yapmıştır. Çalışmaya ilk bakıldığında kullanılan canlı renkler dikkati çekmektedir. Yüzün ana rengi olarak toz pembe renk tercih edilmiştir. Her iki gözdede aynı şekilde kullanılan desenlerin dış hatlarda siyah, gözlere yakın kısımlarda vurguyu arttırmak için kırmızı ve uç kısımlara doğru gidildikçe sarı renkler kullanılmıştır. Aynı desenin her iki gözde ve aynı renklerde kullanılması çalışmanın etkisini azaltmıştır. Dudaklarda kırmızı rengin kullanılması, gözlerdeki desen yoğunluğundan dikkati aşağı çekmek için yapılmıştır. Maske bir kutu içerisinde küçük kağıt parçaları arasında farklı bir biçimde sergilenmiştir. Bu hediye kutusundan çıkan bir maske görüntüsü vermek amacıyla yapılmış olabilir.

3.1.1.9. Beckie KRAVETZ

Fotoğraf 66: Beckie KRAVETZ, Seramik Maskeler (ABD)

Kaynak: <http://www.operaart.com/> (Erişim Tarihi: 17.08.2011)

ABD’ de yaşayan, Los Angeles Operası ve çeşitli tiyatrolar için maskeler yapan sanatçının çalışmalarından seçilen bir örnek. Çalışmada (fotoğraf 70) sanatçının tiyatrolara maske yapmasının etkisiyle gerçek insan yüzlerini kullandığı görülmektedir. Beş maske elbise askılarına asılmış ve bir gardırop içersine yerleştirilmiş gibi sergilenmiştir. Maskelerin formundan çok bu sergileme tarzı dikkat çekmektedir. Yüzlerin hepsinde farklı bir ifadenin kullanılmış olması çalışmaya güçlü bir etki kazandırmıştır. Hem bayan hem de erkek yüzlerinin kullanılması zıtlık oluşturarak tekdüzeliği ortadan kaldırmıştır. Maskelerin ifadelerine dikkat edildiğinde hepsinin aynı yere fakat farklı bakış açılarıyla baktıkları görülmektedir. Çalışma gerek sergilenme tarzından, gerekse yüz ifadelerindeki gerçeklikten dolayı oldukça başarılıdır.

3.1.1.10. Pablo PICASSO

Fotoğraf 67: Pablo PICASSO, Seramik Maske

Kaynak: <http://www.manzara.gen.tr/pablo-picasso-58774.html> (Erişim Tarihi: 19.08.2011)

20. yüzyılın dahi sanatçısı Picasso, hayatı ve eserleri ile hiç şüphesiz tüm dünyanın ilgisini kazanmayı başarmıştır. Ressamlığının yanında heykeltıraşlığı da bilinen sanatçı, Kübizim akımının en önemli temsilcisidir. Başarılı resimleri ile tanıdığımız Picasso'nun sadece resim yapmadığı bilinen bir gerçektir. Örnek olarak gösterilen bu maske (fotoğraf 71) ise bunun en güzel kanıtıdır. Sanatçının Afrika sanatından etkilenip, çalışmalarında bu kültürün özelliklerini kullandığı bilinmektedir. Özellikle Avignonlu Kızlar adlı çalışmasında yaptığı kadınların yüzlerini bir Afrika maskesinden etkilenerek yaptığı söylenir.

Örnekteki maskede Picasso'nun kübik sanat tarzı ilk bakışta dikkati çekmektedir. Bir Afrika maskesinden etkilenildiği hemen anlaşılan çalışmada, gerçek yüz ölçüleri kübikleştirilerek yorumlanmıştır. Çalışma bu özelliğinden dolayı seramik değil de, bir ahşap parçasından oyularak şekillendirilmiş gibi görünmektedir. Kullanılan keskin hatlar adeta bıçakla şekillendirilmiş gibidir. Çene ve elmacık kemikleri gibi parlayan yerler taş gibi sert bir ifade vardır. Siyah ve koyu kahverengi arası bir rengin hakim olduğu çalışma oldukça başarılıdır.

Fotoğraf 68: Pablo PICASSO, Avignonlu Kızlar (1907)

Kaynak: <http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/220647-picasso-ve-eserleri-hakkinda-bilgi-verir-misiniz.html> (Erişim Tarihi: 19.08.2011)

3.1.1.11. Maurice de Vlaminck

Fotoğraf 69: Vlaminck, Seramik maske

Kaynak: http://www.felsefekibi.com/sanat/sanatakimlari/sanat_akimlari_fovizm.html (Erişim Tarihi: 20.08.2011)

Vlaminck'de tıpkı ressam arkadaşı Picasso gibi Afrika sanatından etkilenmiştir. Bu maskede (fotoğraf 73) buna en güzel örnektir. Çalışma ilk bakışta bir ahşap oyması etkisi veriyor, bunun nedeni sanatçının Kübik tarzıdır. Maske yüz

ile birlikte saç gibi görünen bir bölüme sahiptir, bu bölüm bir çizgi ile yüzden ayrılmış gibidir ama kopuk değildir. Başın bu kısmında zikzak şeklindeki desenler kullanılmış, arka kısım siyaha boyanmıştır. Gözler, burun ve ağız biraz yorumlanarak şekillendirilmiştir. Yüzde ten rengine yakın bir renk kullanılmıştır. Küçük göze ve dudağa karşılık yapılan büyük burun, çalışmada zıtlık oluşturarak farklı bir etki yaratmıştır. Yüzün tamamında ten rengine yakın bir renk kullanılmış, fakat kaşlar ve dudak koyulaştırılarak vurgusu arttırılmıştır.

3.1.1.12. Cindy CO

Fotoğraf 70: Cindy Co, Seramik Maske

Kaynak: <http://www.snowowl.com/naartmasks.html> (Erişim Tarihi: 22.08.2011)

Bu çalışmaya (fotoğraf 74) bakıldığında sanatçının Kızılderili maskelerinden ne denli etkilendiği görülebilir. Çalışmanın merkezinde bulunan maskedeki yüzün bölümleri abartılı bir şekilde yapılarak maskeye ifade kazandırılmaya çalışılmıştır. Yüz beyaz ve kiremit kırmızısı renklerle, saç bölümü ise siyah renkle boyanmıştır. Alt ve üst kısımlarında tüyler kullanılan maske, ahşap bir plaka üzerine monte edilmiştir. Çalışma tipik bir Kızılderili insanını betimlemektedir.

3.2. Maske Sanatında Tasarım- İşlev- Teknik

Maske sanatında, iyi bir maske yapmak için göz önünde bulundurulması gereken üç önemli özellik vardır. Bunlar tasarım, işlev ve tekniktir.

3.2.1. Maske Sanatında Tasarım

Maske yapılırken her kabile kendine özgü şekilde hareket eder. Bazı kabilelerde maskeyi yapan usta tamamen hayal gücü ile baş başa bırakılırken, bazı kabilelerde kabilenin yöneticisi ya da başı tarafından onun istekleri göz önüne alınarak hazırlanır. Maskeyi tasarlayan genelde bu işin ustasıdır. Maskenin alımlı biçimleri vardır. Maske sanatçısı buna ekleme ya da çıkartma yapamaz. Çoğu zamanda maske yapılırken, tiyatro oyunu içinse, birlikte giyilecek kostüm dikkate alınır. İlk bakışta maskeler, birbirine çok benzer gözüktükse de bölgeler ve kültürlere göre farklılıklar gösterirler. Örneğin, Afrika’ da maske yapan kişi ruhlarla alış- verişe geçerek heyecanlanır. Bu coşkulu anda dahi kurallara sadık kalması zorunludur (Ana Britannica, 1992: 407).

Günümüzde maskeler genelde koruma amaçlı yapılmaktadır. Bu tür maskelerin yapım kuralları yok gibi gözüktükse de maskeyi takanın tehlikelere karşı korunması temel alınarak tasarlanır.

3.2.2. Maske Sanatında İşlev

Maskenin çok çeşitli işlevleri vardır. Bunlardan en önemli üç tanesi genellikle bir arada bulunur: saklamak, değişik görünüş vermek ve korkutmak. Gerçekten de, maske, takan kişinin tanınmamasını sağlar ve onu başka insanlardan ve kötü ruhlardan korur. Ona ayin sırasında çağırılan tanrıyı, atayı, görünmez gücü kendi bedeninde cisimleştirmek olanağı verir. Maske, doğaüstü aleme ait güçler üzerinde etkisi olan bir araçtır. Onu taşımak çevreye korku salmak demektir. Böyle olduğundan dolayı, çoğu toplumlarda maske yapımı ve kullanımı kabul töreni denen

temel bir kurum tarafından sıkı bir denetim ve düzen altına alınmıştır (Büyük Larousse, 1986: 7846).

İkel insanlar, av silahlarının üzerine, avlanma sırasında kendilerine uğur getirsin ve ruhlar onlara yardım etsin diye, bazı korkunç maskeler takarlardı. Böylece hayvanları ürkütebileceklerine ayrıca kendilerini koruyabileceklerine inanırlardı. Bu maskeler bir madalya büyüklüğünden, kocaman kuleler şeklindeki totemlerin büyüklüğüne kadar çeşitli ölçülerde yapılırdı.

Eski Yunanistan'da, Fenike'de ve Mısır' da bulunan kalıntılardan anlaşıldığına göre bu bölgede yaşayanlar, ölülerinin yüzlerine altın, gümüş, tunç maskeler takarlardı. Çünkü bunların ölüleri kötü ruhlardan koruyacağına, öbür dünyada onlara yol göstereceğine inanırlardı.

Maskenin korunma amacı ile kullanıldığını ise ilk olarak Ortaçağ'da, atlıların savaş sırasında kullandığı bilinmektedir. Hatta günümüzdeki eskrim sporunda maske kullanımının buradan geldiği düşünülmektedir (Hayat Ansiklopedisi, 1961: 2245).

Tarihteki maskeler, tanrılar ve onları canlandıran, hatta izleyen insanlar ve onların geçmişteki konumları hakkında bizi bilgilendirir. Yani tarihin oluşumuna bir nevi katkı sağlarlar. Bu günkü maskelerin işlevi ise, teknolojinin gelişimi ve yarattığı tehlikelere karşı yaratıcısı olan insanı korumaktır. Havalandırma gürültü azaltma ve tahriş önleme işlevleri göz önünde bulundurularak yapılmaktadırlar. Diğer yandan eğlencelerde farklı bir görüntü kazanmak ve komiklik olsun diye tasarlanan maskeler de vardır.

3.2.3. Maske Sanatında Teknik

Maske yapımına baktığımızda farklı teknik ve malzemelerin kullanıldığını görmekteyiz. Tarihte maske yapımında kullanılan en eski malzemenin alçı olduğu bilinmektedir. Fakat yapılan maske örneklerine bakıldığında en çok kullanılan malzemenin ahşap olduğu görülür. Bunun nedeni alçının kırılkan yapısı ve ağırlığıdır.

Sanatçı tekniğini, seçtiği malzeme ya da maskeye göre belirlerken; istekler, kurallar doğal koşullar ile malzeme değişebilir. Ahşap ve kağıt maskelerde bazen boya direkt olarak zemine sürülürdü. Bazen de maskenin zemin rengi kaolinle beyazlaştırılırdı. Maske boyanması sırasında seçilen renkler kullanılacağı törene göre belirlenir. Roma’ da ölü maskesi yapılırken, doğrudan ölünün yüzünden balmumu ile kalıp alınır ve öyle maske yapılırdı.

Günümüz maskelerinde kullanılacak teknik maskenin işlevi ile bağlantılı bir şekilde uygulanmaktadır. Eğer maske koruma amaçlı yapılacaksa ona göre bir malzeme ile teknik kullanılır ve bu tür maskelerde genelde seri üretim yapılır. Ya da sanatsal bir amaçla yapılıyor ise sanatçı birçok malzeme ve teknikten yararlanabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MASKELEİN FARKLI MATERYALLERLE SERAMİK SANATINA UYGULANMASI

4.1. Maskelerin Farklı Materyallerle Seramik Sanatına Uygulanmasının Ele Alınış Süreçleri

4.1.1. Maskelerin Farklı Materyallerle Seramik Sanatında Ele Alınış Sürecinin Temeli

Maskelerle ilgili bir tez çalışması yapılmasının temelini lisans döneminde yapmış olduğum bir maske ve ilkel toplumların kültürlerine olan merakım oluşturmuştur. Bu toplumlarda, maske tanrılarla ilişki kurma aracı olarak kullanılmış ve halen günümüzde de kullanılmaktadır. Bu da bana maskenin daha önce bildiğim gibi sadece bir aksesuar olmadığını, kullanıldığı toplumlarda simgesel bir güç olduğunu gösterdi. Yapılan seramik maskeler kullanılan çeşitli materyallerle zenginleştirilerek farklı bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılmıştır.

4.1.2. Araştırma, Tasarım ve Uygulama Süreçleri

Maskelerin kullandıkları kültürler ile bu kültürlerdeki kullanım amaçlarına yönelik teorik ve uygulamaya ait dokümanlar incelenerek yapılacak çalışmalar için bir zemin oluşturulmuştur. Her kültürde maskelerin yerinin, işlevinin ve kullanılan malzemelerin farklı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar çerçevesinde yapılacak olan seramik maskelerin tasarımlarının oluşturulması ile çalışma başlatılmıştır.

Yapılan tasarımlar, seramik yüzeylere uygun bir şekilde hazırlanarak renklendirilmiştir. Çizim üzerinde seramik bünye ile bütünlük iyice sağlandıktan sonra çalışmalar belirlenen boyutlarda üretilmeye başlanmıştır.

Maskelerin üretimi sırasında, Plaka Tekniği, Elle Şekillendirme Tekniği ve Kil Ekleme Tekniği kullanılmıştır.

Seramikte bisküi pişirim olarak bilinen ilk pişirim (950°C) yapıldıktan sonra, denemesi yapılmış seramik sırları ve boyaları ile renklendirme işlemi uygulanmıştır. Daha sonra sırlı pişirim olan ikinci pişirim (1060°C) uygulanarak seramik maskelerin üretim süreci tamamlanmıştır.

Daha önceden belirlenmiş olan materyallerin maskelere eklenmesi ile çalışmalar tamamlanmıştır. Kullanılan bu materyallerin, üretilen maskelerin rengine, formuna ve sergilenme şekline uygun olacak biçimde seçilmesine özen gösterilmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan maskeler arasından uygun bulunanların tezde kullanılması konusunda karar alınmıştır. Sergileme için belirlenen çalışmaların fotoğrafları çekilerek tezde daha detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

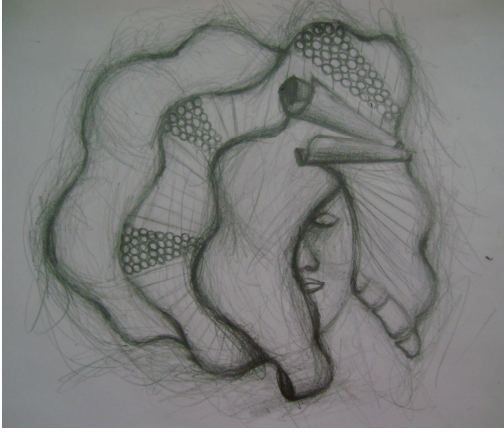
4.1.3. Seramik Çalışmaların Oluşum Aşamaları ve Kullanılan Yöntemler

Seramik çalışmalarının oluşturulma sürecinde bir dizi işlem sırasıyla uygulanmıştır. Bu işlemler, tasarım aşaması, biçimlendirme, pişirme ve sırlama-pişirme yöntemleri olarak kısaca aşağıda ele alınmıştır.

4.1.3.1. Tasarım Aşaması

Tasarım aşaması çalışmanın kağıt üzerinde şekil almaya başladığı ilk aşamadır. Bu aşamada, çalışmanın ana hatları, boyutu, renkleri ve kullanılacak

materyaller belirlenmiştir. Eskiz çalışması yapılan maskeler boyanarak, sonuç hakkında net bir fikir elde edilmiştir. Aşağıda yapılan maske tasarımlarından birkaç örnek verilmiştir.

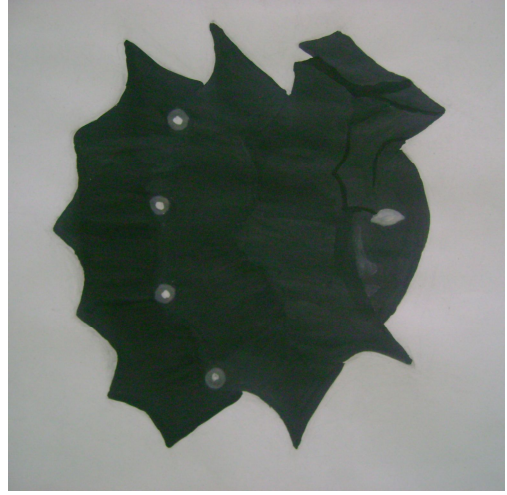
Fotoğraf 71: Çalışma 2, Tasarım

Fotoğraf 72: Çalışma 2, Renklendirme

Fotoğraf 73: Çalışma 3, Tasarım

Fotoğraf 74: Çalışma 3, Renklendirme

Fotoğraf 75: Çalışma 6, Tasarım

Fotoğraf 76: Çalışma 6, Renklendirme

Fotoğraf 77: Çalışma 8, Tasarım

Fotoğraf 78: Çalışma 8, Renklendirme

4.1.3.2. Elle Şekillendirme Yöntemi

Kilin insanlık tarafından keşfedilip kullanılmasından beri elle şekillendirme yöntemi de var olmuştur. Çalışma sırasında kilin plastikliği eller yardımıyla hissedilerek sağlıklı bir şekillendirme yapılmıştır. Hangi şekillendirme olursa olsun kullanılan kilin özelliğine göre mutlaka az ya da çok elle müdahale yapılmaktadır.

Elle şekillendirme bu özelliklerinden dolayı seramik sanatında hiç eskimeyecek bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

Çalışmalar sırasında üretilen seramiklerin çoğunda bu özelliklerinden dolayı elle şekillendirme yöntemi tercih edilmiştir. Maskeler, tasarıma uygun şekilde açılan plakalarla birlikte, kullanılan çeşitli malzemeler yardımıyla şekillendirilmiştir.

Fotoğraf 79: Elle Şekillendirme Yöntemi

4.1.3.3. Plaka ile Şekillendirme Yöntemi

Çalışmaların hepsinde maskenin yapısına uygun olduğu için plaka ile şekillendirme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile şekillendirmelerde en iyi sonucu veren iri taneli şamotlu kil çalışmalar için tercih edilmiştir. Şamotlu kil önce yoğrulup plastik kıvama getirilmiştir. Eşit kalınlığa sahip metal çıtalar birleştirilerek kare şekli elde edilmiş ve pamuklu bir kumaş üzerine bu kare kaymayacak şekilde kil yardımıyla sabitlenmiştir. Burada pamuklu kumaşın kullanılmasının nedeni kilin zemine yapışmasını önlemektir. Şamotlu kil parçalar halinde elle düzeltilerek, kumaş üzerindeki metal karenin arasına yapıştırılmıştır. Karenin içersindeki her bölge kil ile doldurulduktan sonra çita yardımıyla kilin fazla kısmı ve havası alınarak düzeltme işlemi uygulanmıştır. Böylece plaka şeklindeki kil çalışma için uygun hale getirilmiştir.

Tasarıma uyacak şekilde çeşitli araç-gereç ve eller yardımıyla biçimlendirilen kil plakaları hazırlanmıştır. Bunlar ana plaka üzerine modelaj kalemleri ile çentik atıldıktan sonra barbiton tekniği ile yapıştırılmıştır. Birleşim yerleri içeriden ve dışarıdan ince kil fitilleri ile desteklenmiştir. Demir testere yardımıyla bu fitillerin ana plaka üzerinde düzeltilmesi işlemi yapılmıştır. Kullanılan bu fitiller parçaların birbirini daha iyi tutmasını sağlayarak çalışmayı güçlendirmiştir. Çalışma üzerindeki bütün detaylar bittikten sonra, ihtiyaç görülen yerlerde ıslak sünger yardımıyla rötuş işlemi yapılmıştır. Tamamlanmış çalışma uygun ortamda kontrollü bir şekilde kurumaya bırakılmış, kuruma sırasında ortaya çıkan deforme bölgelere zımpara yardımıyla düzeltme işlemi uygulanmıştır.

Fotoğraf 80: Plaka ile Şekillendirme Yöntemi

Fotoğraf 81: Plaka Yöntemi ile Şekillendirilmiş Çalışmalar

4.1.3.4. Sırlama Aşaması

Sırlı pişirim yapılmadan önce renk denemeleri yapıp, bunların hangi çalışmalara uygun olabileceği belirlenmiştir. Sırlama bisküvi pişirimi yapılmış çalışmaya renk kazandıran, fırınlanmadan önceki son aşamadır. Çalışmalarda genelde sırların renkleri koyu seçilmiş ve yalın bir görünüm elde etmek için kullanılan renklerin tonları tercih edilmiştir. Hazırlanan sır kompresör yardımıyla püskürtülerek çalışmanın yüzeyine eşit olarak yayılması sağlanmıştır. Bazı yerlere fırça yardımıyla farklı renkler sürülerek çalışmada görsel zenginlik sağlanmıştır. Alt kısımlara akan sırların eriyerek fırın raflarına yapışmaması için bu kısımlar ıslak sünger yardımıyla silinerek temizlenmiştir.

Fotoğraf 82: Kompresör ile Sırlama Yöntemi

Fotoğraf 83: Fırça ile Sırlama Yöntemi

4.1.3.5. Pişirme Aşaması

Seramik üretimin en önemli aşaması pişirmedir. Bu aşamada kil plastik özelliğini kaybedip sert ve daha sağlam bir yapıya kavuşmaktadır. Pişirim işlemi bisküvi ve sırlı pişirim olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. İlk pişirim olan bisküvi pişirimde ürün, içersindeki kimyasal ve organik malzemelerden kurtularak sert ve sağlam bir yapıya kavuşur. Kurumuş ve rötuş işlemleri bitmiş ürünler uygun bir şekilde fırın raflarına yerleştirilmiştir. Bisküvi pişirim için 950°C sıcaklık tercih edilmiştir. İkinci pişirim olan sırlı pişirimde sırlar eriyerek bünyeye yapışması sağlanmıştır. Bu pişirimde ise 1060°C tercih edilmiştir.

Fotoğraf 84: Bisküvi Pişirim Aşaması

Fotoğraf 85: Sırlı Pişirim Aşaması

Fotoğraf 86: Pişirim Aşaması Tamamlanmış Çalışmalar

4.2. Yapılan Seramik Çalışmalar Ve İlgili Açıklamalar

Çalışmalar sonucu ortaya çıkan maskeler, farklı kültürlerin izlerini taşımaktadır. Her kültürden bir parça alıp aynı maske üzerinde yorumlayıp kafa karışıklığına neden olmamak için, grup oluşturma tercih edilmiştir. Bu gruplar maskenin en çok kullanıldığı ve kutsal sayıldığı toplumlar göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Nihayetinde maskenin en çok kullanıldığı kıta olan Afrika'nın maskeleri, çalışma kapsamında en çok maskenin bulunduğu birinci grubu oluşturmuştur. İkinci grubu hayatlarını renkli yüzlerinin arkasına gizleyen Kızılderililerin, maskelerinin yorumlanması oluşturmuştur. Üçüncü grubu ise Meksika yerli halklarının güçlü karakterlerinin simgesi olan maskeler oluşturmuştur.

4.2.1. Birinci Grup Afrika Maskeleri Temel Alınmış Çalışmalar

4.2.1.1. Çalışma 1

Fotoğraf 87: Çalışma 1 (23 x 27 cm)

Fotoğraf 88: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, kahverengi ve siyah metalik sır, bakır teller ve metal parçaları.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Çalışma (fotoğraf 91) oval bir form kullanılarak şekillendirilmiştir. Formun bir tarafı ince dikey şeritler halinde plakalar kullanılarak kapatılmış ve üzerine bakır tellerle dekor yapılmıştır. Bu bölümde kullanılan renk siyahtır, fakat üzerlerinde kullanılan teller bakır rengi olan koyu turuncu bir renge sahiptir. Diğer tarafı ise üç şeridin birleştirilmesinden oluşan bir bölüm üzerine metal halkalar yerleştirilerek şekillendirilmiştir. Çalışmanın diğer tarafında kullanılan siyah renk ile bütünlük sağlaması açısından burada siyaha yakın koyu kahverengi bir renk tercih edilmiştir. Maskenin sadece sağ gözünün yapıldığı çalışmada, bu gözün üst kısmında bazı desenler kullanılmıştır. Yüzün bu bölümüne hakim olan koyu kahverenginin aksine kullanılan desenlerde siyah tercih edilmiştir.

Yüz formuna uygun şekilde tasarlanan bu çalışma plaka ve elle biçimlendirme yöntemleri kullanılarak şekillendirilmiştir. Formu oluşturan ana kısım düz plakaya bombe şekli verilerek elde edilmiştir. Bu formun bir tarafı ince plakalar yardımıyla kapatılarak yüzün bir kısmının gizlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmayı klasik maske tanımından kurtarmak için böyle bir uygulamaya gidilmiştir. İnce bakır tellerin birleştirilmesinden oluşan parçalar, çalışmaya renk kazandırarak zengin bir görüntü oluşturması amacıyla kullanılmıştır. Burun, ağız ve kulak üç ince plakadan oluşan bir bölüm ile temsil edilmeye çalışılmıştır. Kulağı andıran bu bölüme Afrika yerlilerinin kullandığı küpelerden esinlenilerek metal parçalar eklenmiştir. Gözün üst kısmında kullanılan desenler siyah renkle boyanarak, kahverenginin tercih edildiği bu bölümde dikkati göze ve desene çekmek amaçlı yapılmıştır. Çalışmada kullanılan renklerin koyu olması, Afrika insanının ten rengine gönderme yapmak içindir. Bu çalışma ile Afrika insanı bir nevi yorumlanmaya çalışılmıştır.

4.2.1.2. Çalışma 2

Fotoğraf 89: Çalışma 2 (40 x 40 cm)

Fotoğraf 90: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, koyu ve açık kahverengi metalik sır, bakır rengi raptiyeler.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Çalışmanın (fotoğraf 93) en alt kısmına bir yüz yerleştirilmiş ve çalışma bu yüz çerçevesinde şekillendirilmiştir. Yüz kısmı üzerine, farklı boyutlarda şekillendirilmiş dört tane plaka uç kısımları hareketlendirilerek yerleştirilmiştir. Koyu kahverenginin tercih edildiği bu plakaların bazı yerlerinde açık kahverengi kullanılmıştır. Yüzün sağ tarafında en üste yerleştirilen plaka ile sol tarafta kullanılan plakanın uçları kıvrılmıştır. Yüzün sağ tarafında orta kısımda bulunan plaka üzerinde kahverengi metal raptiyeler ve çizgiler görülmektedir.

Çalışmanın en alt kısmında bulunan alan, plaka yöntemi ile biçimlendirilmiş ve yüz şekli elde etmek amacıyla bombeleştirilmiştir. Farklı boyutlarda kesilen plakalar yüz formu üzerine sırayla ve bu alanın bir kısmını kapatacak şekilde yerleştirilerek çalışmaya farklı bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır. Bu

plakaların bazı kısımlarına iniş- çıkışlar verilerek çalışmaya hareket kazandırılmıştır. Yüzü örten iki plakanın uçları, çalışmaya görsel zenginlik katması için plastik öge olarak kullanılmıştır. Koyu kahverenginin hakim olduğu çalışmanın bombeli kısımlarında çalışmaya renk vermesi açısından açık kahverengi kullanılmıştır. Orta kısımda bulunan plaka üzerine yerleştirilen kahverengi metal raptiyeler, renk açısından çalışmanın bütünlüğünü koruması ve farklı bir etki yaratmasından dolayı tercih edilmiştir. Yüzün bir kısmını kapatan üç plakaya zıtlık oluşturması ve çalışmaya ayrı bir yön kazandırması açısından, yüzün diğer tarafına da bir plaka yerleştirilmiştir. Bu plaka üzerinde kullanılan çizgilerle orta kısımdaki plaka üzerinde kullanılan çizgiler yönleri hariç aynıdır. Buradaki amaç diğer plakalardan ayrı gibi görünen bu plakanın da çalışmanın bir parçası olduğunu göstermektir. Çalışmada Afrika maskelerine modern bir boyut kazandırmak amaçlanmıştır.

4.2.1.3. Çalışma 3

Fotoğraf 91: Çalışma 3 (33 x 35 cm)

Fotoğraf 92: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, siyah metalik sır, gri metal halkalar ve artık metal parçaları.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Çalışmayı (fotoğraf 95) yüz formunda şekillendirilmiş bölüm üzerine yerleştirilen farklı boyutlardaki plakalar oluşturmaktadır. Siyah renkli metalik sırn kullanıldığı çalışmanın göz çevresinde ve orta kısımda smetal halkalar materyal olarak kullanılmıştır. Çalışma üzerindeki kullanılan ilk plaka ve son plaka üzerinde doku oluşturması açısından çizgiler kullanılmıştır. Bu çizgiler plakaların gidiş yönünde tercih edilerek kullanılmıştır.

Çalışmanın ana ögesi olan yüz formu plaka yöntemi ile biçimlendirilerek, bombe verilmiştir. Yüz formu üzerine eşit kalınlıkta fakat farklı büyüklükte üç plaka yüzün yarısını kapatacak şekilde yerleştirilmiştir. Plakaların boyutları büyükten küçüğe doğru sıralanarak çalışma tekdüzelikten kurtarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu

plakalarda çalışmaya hareket katması açısından girinti ve çıkıntılar kullanılmıştır. En büyük plakanın ucu kıvrılarak içersine torna artığı metal parçalar yerleştirilmiştir. Metalik siyah sırım çalışmada tek renk olarak kullanılması sadeliği yakalamak ve Afrika insanının rengini vurgulamak açısından tercih edilmiştir. Ortada bulunan plaka ve göz kısmının çevresinde siyah rengin hakimiyetini bozmak için gri metal halkalar kullanılmıştır. Gz çevresinde kullanılan metal halkalar göze vurgu yapılması amacıyla kullanılmıştır. Bu zgn alışma, Kara Afrika sanatı ile bütünleşeceği düşüncesi ile yapılmıştır.

4.2.1.4. Çalışma 4

Fotoğraf 93: Çalışma 4 (33 x 44 cm)

Fotoğraf 94: (Yan Görünüş Detay)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, siyah metalik sır, cam ve siyah metal halkalar.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Bu çalışmada (fotoğraf 97) metalik siyah rengin hakim olduğu ve bir tarafı ince plakalar yardımıyla kapatılan bir maske kullanılmıştır. Bu maskenin kapalı bölümü ile açık bölümünü ince şeritler birbirine bağlamış durumdadır. Maskenin açık bölümünde sol göz ve ağzın bir kısmı görülmektedir. Camın materyal olarak kullanıldığı bu çalışmada, maske kendi formuna uygun bir şekilde hazırlanan cam bir plaka üzerine monte edilmiştir. Cam bölümün üç kısımlarında, üç tane siyah metal halka kullanılmıştır.

Çalışmanın ana formu olan yüz şekli, plaka yöntemi ile biçimlendirilip bombe verilerek elde edilmiştir. İnce şeritler halinde kesilen plakalar yatay olarak,

yüzün yarısını kapatacak şekilde formun üzerine yerleştirilmiştir. Burada Afrika insanının dış dünyaya kapalı olan kültürü ve yaşam tarzı betimlenmeye çalışılmıştır. Yüzün bir kısmının açık bırakılması, teknolojinin gelişimi ile onlarında doğal olarak yavaş yavaş dış dünyaya açılmasının göstergesi olarak yapılmıştır. Maskenin, üst ve alt kısmında kullanılan ince şeritler Afrika ve dış dünyayı birbirine bağlayan köprü görevini üstlenmiştir. Maskenin alt kısmına forma uygun şekilde yerleştirilen cam, Afrika halkının doğal, şeffaf yaşamını vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Camın uç kısımlarında kullanılan üç tane halkanın her biri, bir çeşit Afrikalıyı temsil ediyor. Yüzün kapalı kısmının yanında kullanılan halka, kendi doğal yaşam şartlarında dış dünyaya kapalı bir şekilde hayatını sürdürmeye çalışan insanı betimliyor. Açık kısmın yanında bulunan halka, dış dünyaya tamamen açılmış ve kendi kültüründen uzaklaşmış insanı betimliyor. En alt kısımda bulunan halka ise kendi öz kültürü ve dış dünya arasında gidip gelirken kafası karışan Afrikalıyı betimliyor. Bu çalışma ile Afrika insanının teknolojinin gelişimi ile birlikte yaşadığı kültür karmaşasının anlatılması amaçlanmıştır.

4.2.2. İkinci Grup Kızılderili Maskeleri Temel Alınmış Çalışmalar

4.2.2.1. Çalışma 5

Fotoğraf 95: Çalışma 5 (25 x 42 cm)

Fotoğraf 96: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, sülyen, kahverengi sır, ahşap.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Çalışmanın (fotoğraf 99) ana kısmını, orta bölümde gözleri ve ağzı stilize edilerek şekillendirilmiş açık kahverengi bir maske oluşturmaktadır. Bu maskenin sol üst kısmında üç tane ince kahverengi plaka bir düzen çerçevesinde kullanılmıştır. Yine aynı renkteki plakalardan üç tanesi maskenin sağ alt kısmında da kullanılmıştır. Maske kendi formuna ve rengine uygun ahşap bir bölüm içersine, sol üst kısmı dışarıda kalacak şekilde yerleştirilmiştir.

Plaka yöntemi ile biçimlendirilen kile bombe şekli verilerek maskenin ana kısmı oluşturulmuştur. Yüzün sadece göz ve ağız kısımlarının yapıldığı çalışmada, gözün biri açık, ağız ve diğer göz kapalı şekilde biçimlendirilmiştir. Bir gözün kapalı olması diğer gözün vurgusunu arttırmak amaçlı yapılmıştır. Ağızın kapalı olması ise konuşmayı pek sevemeyen Kızılderililerin bu özelliğine bir çeşit göndermedir. Maskenin üst ve alt kısmında kullanılan şeritler, Kızılderili insanının kafasına taktığı o meşhur renkli tüylerin kille yorumlanmasıdır. Maske rengini, isimlerini ten renklerinden alan Kızılderili halklarından almıştır. Onların kıızıla yakın toprak rengi tenleri, toprakla bütünleşmiş hayatlarının bir simgesidir. Maskeyi saran ahşap kısım, kendi doğal yaşamlarından vazgeçmeyen yerli halkın temsilidir. Üst kısımda açık bırakılan bölüm ise, bu yaşamdan sıyrılıp kendilerine yeni bir yol çizen yerlileri betimlemektedir. Burada ahşap malzemenin kullanılmasının amacı Kızılderili maskelerinde en çok kullanılan malzemenin ahşap olmasındandır. Kızılderili insanına bakışın kil ile yorumlanması bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır.

4.2.2.2. Çalışma 6

Fotoğraf 97: Çalışma 6 (26 x 43 cm)

Fotoğraf 98: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, sülyen, kahverengi sır, ahşap.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Çalışmanın (fotoğraf 101) ana kısmını oluşturan maskenin bir tarafı ince bir plaka kullanılarak kapatılmıştır. Ağız yapılmadığı maskede, gözler ve burun biraz yorumlanarak şekillendirilmiştir. Açık kahverenginin hakim olduğu çalışmanın alt kısmında kullanılan desenler üzerinde koyu kahverengi tercih edilmiştir. Maskenin sağ gözü üzerinde üç tane şerit ve yan tarafında forma uygun şekilde hazırlanmış ahşap bir plaka kullanılmıştır.

Çalışmaya, plaka ile biçimlendirme yöntemi kullanılarak hazırlanan ana bölüme bombe şekli verilerek yüzün elde edilmesi ile başlamıştır. Yüzün bir

tarafına plakaya kıvrımlar verilerek elde edilen ek bir bölüm eklenmiştir. Bu bölüm maskenin bir tarafını kapatmaya yönelik yapılmıştır. Karşı taraf zıtlık oluşturmaları açısından açık bırakılmıştır. Gözler ve burunun yapıldığı çalışmada ağız bölümü yapılmamıştır. Bunun nedeni Kızılderili insanının çok konuşmak yerine, söylemek istediklerini bir cümle ile karşı tarafa anlatmayı tercih etmesidir. Gözün üst kısmında bulunan üç şerit Kızılderili kabilelerinin kendi aralarında kuramadıkları bütünlük nedeniyle parçalanıp farklı yerlere gidişlerini anlatmak amaçlı yapılmıştır. Gözlerden biri giden kabilelerin arkasından bakarken, diğer göz iç kısma yönelerek kalan halklar arasında birlik kurmaya çalışmaktadır. Bu birlik çalışması kahverengi ve dokulu yapılan bölümle anlatılmaya çalışılmıştır. Buradaki dokular yerli insanları temsil etmektedir. Maskenin yan tarafına yerleştirilen ahşap kısım, birbirlerinden kopmak üzere olan kabilelerin önüne geçmek amaçlı kullanılmıştır. Beyaz insanın, Amerika'nın gerçek sahiplerini birbirinden ayırarak bu kültürü yok etmeye çalışmasının maske üzerindeki yorumu bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır.

4.2.2.3. Çalışma 7

Fotoğraf 99: Çalışma 7 (17 x 30 cm)

Fotoğraf 100: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, kahverengi sır, artık ahşap parçaları.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Çalışma (fotoğraf 103) yüzün bölümleri stilize edilerek şekillendirilmiştir. Burnun yapılmadığı çalışmada gözler helezon şeklinde, ağız ise aşağı doğru kaymış şekilde yapılmıştır. Üst kısma farklı büyüklükte üç şerit bir düzen içerisinde yerleştirilmiş, bu şeritlerin alt kısmına bir desen uygulanmıştır. Çalışmanın alt kısmında ve yanak kısmında birbirine benzeyen fakat farklı büyüklükte şekillendirilmiş ince plakalar kullanılmıştır.

Plaka ile biçimlendirme yöntemi kullanılarak hazırlanan maskeye yüz şekli vermek için plaka bombeleştirilmiştir. Yüz kısımlarından gözler ve ağız, gerçek

halinden yorumlanarak şekillendirilmiştir. Gözler helezon şeklinde, gözün derinliğini anlatmak için yapılmıştır. Ağız kısmı oldukça büyük ve yanaklarla birleşmiş şekildedir. Bunun sonucunda maskedeki yüzde bir çeşit korku ve şaşkınlık ifadesi ortaya çıkmıştır. Beyaz Amerika'nın yerli halklara karşı yürüttüğü politikalar, o bölgedeki insanların yüzünde korku ve şaşkınlık içeren bu ifadenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu şaşkınlık ifadesi maskedeki rengin koyu kullanılması ile vurgulanmaya çalışılmıştır. Maskenin üst kısmında bulunan üç ince plaka yerli halkın kafasına taktığı tüylerin bir yorumudur. Onun altında kullanılan iki şerit halindeki desen ve gözün altından çıkıp yanaklara doğru giden dört tane şekillendirilmiş şerit, Kızılderililerin yüz boyamalarının temsili amaçlı yapılmıştır. Yüzün çene kısmından başlayıp göz hizasında biten şekillendirilmiş iki şerit ve bu şeritler arasında kullanılan çiçek formuna benzeyen ahşap artıkları yine yüz boyamalarının yorumudur. Bu maske Kızılderili halklarının yaşananlar karşısında yaşadığı, korku ve endişeyi yansıtmak amaçlı yapılmıştır.

4.2.3. Üçüncü Grup Meksika Maskeleri Temel Alınmış Çalışmalar

4.2.3.1. Çalışma 8

Fotoğraf 101: Çalışma 8 (20 x 30 cm)

Fotoğraf 102: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, yeşil siyah metalik sır, gri metal halkalar ve metal kafes.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Elips şeklinde yapılmış çalışma (fotoğraf 105) üzerinde gözler ve ağız yorumlanarak şekillendirilmiştir. Çalışmanın üst kısmından gözlerin arasına doğru inen ve bir düzen çerçevesinde yerleştirilmiş gri metal halkalar gözlerin sınırına kadar kullanılmıştır. Yeşil siyah bir rengin hakim olduğu çalışmanın arka kısmında metal kafes kullanılmıştır. Sağ göz ve ağız sınırları arasına çizilmiş yarım daire çizgiler üzerine desen uygulanmıştır. Aynı tarz çizgiler farklı desenlerle çalışmanın sol tarafında üst ve alt kısımda da kullanılmıştır.

Çalışma plaka yöntemi kullanılarak biçimlendirilmiştir. İki eşit uzunlukta ve kalınlıkta plakanın uçları birleştirilerek elips şeklinde yüz formuna benzer bir görüntü yakalanmaya çalışılmıştır. Gözler ve ağız gerçek boyutlarından daha büyük olarak şekillendirilmiştir. Bunun nedeni Meksika yerli halklarının dinsel ayinler sırasında, tanrılarla ilişki kurarken yaşadıkları sevinç, korku ve heyecanın yüze yansımadır. Bir çeşit trans durumu olarak nitelendirilebilecek bu ayinler sırasında insanların yaşadığı korku ifadesi gözlerde yuvalarından fırlayacakmış gibi bir görüntü ortaya çıkarmıştır. Ağızın açık olması ayin esnasında dans ederken aynı zamanda tanrılara dualar edildiğini göstermek amaçlı yapılmıştır. Maske üzerinde metal detayların kullanılması Kuzey Amerika yerli halklarının güçlü, sağlam ve inançlı kişiliklerini yansıtmaktadır. Birleşip maskenin burnunu oluşturan metal halkalar bugün farklı yerlerde yaşayan fakat aynı soydan gelen yerlileri temsil ediyor. Arka kısımda kullanılan metal kafes, bu halkların yaşadığı bölge olan Kuzey Amerika'yı temsil ediyor. Bu kafes o insanları yaşadıkları bölgenin içinde tutuyor, onların başka topraklarda yaşayamayacaklarını göstermeye çalışıyor. Bu çalışma ile Meksika yerlilerinin yaşamları, kutsal saydıkları maske yoluyla anlatılmaya çalışılmıştır.

4.2.3.2. Çalışma 9

Fotoğraf 103 Çalışma 9 (20 x 30 cm)

Fotoğraf 104: (Yan görünüş)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, siyah sır, kırmızı boya, cam.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Elips formunda şekillendirilmiş bu çalışmada (fotoğraf 107), yüzün bölümleri ince şeritler kullanılarak oluşturulmuştur. Çalışmanın sağ gözü ve burun bir şerit kullanılarak, sol göz ve ağız ise ayrı bir şerit kullanılarak oluşturulmuştur. Alt kısmında siyah rengin kullanıldığı çalışmanın üst kısmına doğru gidildikçe, siyah rengin açılıp kahverengine dönüştüğü görülmektedir. Dudak kısmında canlı bir kırmızının kullanıldığı çalışmanın arka kısmına bir cam yerleştirilmiştir.

Bu maskenin yapımına, kilin plaka yöntemi ile biçimlendirilmesi tekniği kullanılarak başlanmıştır. Eşit boyda ve kalınlıkta hazırlanan iki plakanın uçları birleştirilerek yüz formunun oluşturulması sağlanmıştır. Burun ve sol göz bağlantılı bir şekilde ince şeritler kullanılarak yapılmıştır. Güney Amerika'nın yerli halklarının

avcılığı sevmelerinin bir sonucu olarak böyle bir yorumlamaya gidilmiştir. Avcılık için iyi koku alma ve iyi bir göze sahip olmak gerekir, ikisinin bir arada bulunması şartı maskede gözün ve burnun birbirine bağlanmasıyla yorumlanmıştır. Sağ gözün ve ağzın birleşmesi sağlam bir inanç sistemine sahip bu yerli halkların, ağzı açık dua ederken gözleriyle de tanrıları görmeye çalışmasını tasvir etmek amaçlı yapılmıştır. Maskede siyah kahverengi arası bir ton rengi kullanılması, ne beyaz nede siyah ırka mensup, kendilerine has bir ten rengine sahip olan bu yerli halkların farklılıklarına vurgu yapmak için tercih edilmiştir. Ağzın büyük ve dudakların kırmızı olması yerli kadınına betimlemek amaçlı yapılmış bir uygulamadır. Maskenin arka kısmında kullanılan cam bu yerli halkların şeffaf ve doğal yaşamını yansıtmaktadır.

4.2.3.3. Çalışma 10

Fotoğraf 105: Çalışma 10 (36 x 45 cm)

Fotoğraf 106: (Detay)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, siyah ve yeşil sır, cam, metal siyah halkalar, artık metal parçaları.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemi ve elle biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950°C, Sırlı pişirimi 1060°C.

Yüz formuna benzer bir şekilde yapılan çalışmada (fotoğraf 109), metal parçalar yapıştırılmış gözler dışında yüzün bölümleri kullanılmamıştır. Onların yerine yuvarlak hatlara sahip, üzerlerinde kullanılan yeşil rengin bir kısmı silinmiş şeritler yatay ve dikey olarak yerleştirilmiştir. Çalışma üzerinde kullanılan yeşil ve siyah renk nedeniyle iki parça olarak değerlendirilebilir. Gözler arasından yukarıya doğru giden bölüm, siyah renkle boyanmış ve çukur kısımlarına kırık cam parçaları doldurulmuştur. Bu bölümün sağ tarafı siyahla boyanmış ve iki ayrı desen espas oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Çalışmanın diğer bölümü yeşil renkle boyanmış, sağ alt kısma cam parçaları yerleştirilmiştir. Ana form, kendi yapısına uygun formda

seçilen cam bir plaka üzerine monte edilmiştir. Bu cam plakanın üzerine, siyah renkte farklı büyüklükte metal halkalar yapıştırılmıştır.

Çalışma plaka ile biçimlendirme yöntemi kullanılarak şekillendirilip, bombe verilerek yüz formu elde edilmiştir. Yüzün kısımlarından sadece gözlerin yapıldığı çalışmada, ağız ve burun yerine birbirine zıtlık oluşturacak şekilde yuvarlak hatlı şeritler yapılmıştır. Bu şeritlerin boyutları farklı kullanılarak çalışmaya hareket katmak amaçlanmıştır. Bu şeritler Meksika halklarının yaşadıkları bölgelerdeki dağları temsil ediyor. Gözler arasından geçip alın kısmına giden bazı bölümlerine camlar yerleştirilmiş siyah bölüm, dağlar arasından çıkan zorlu yolları betimliyor. Maskenin sağ tarafında kalan ve siyah sırlı kısımda kullanılan desenler yerli halkların kullandıkları desenlerin bir çeşit yorumudur. Yüzün sağ tarafındaki yeşil kısım dağlar arasındaki yeşil ovaları bize göstermektedir. Maskenin alt kısmındaki yeşil bölümde kullanılan cam, bölgenin yaşam şartları zor olan yerlerini vurgulamaktadır. Biçim zıtlığı oluşturup çalışmayı hareketlendirmek için, gözlerden biri büyük diğeri küçük yapılmıştır. Gözlerde kullanılan helezon şeklindeki metaller ise bu insanların güçlü karakterini temsil etmektedir. Maskenin alt kısmında, forma uyum sağlayacak şekilde kullanılan cam bölüm, yerli insanın yüzünü anlatmak amaçlı tercih edilmiştir. Cam bölümün uç kısımlarında farklı boyutlarda kullanılan metal halkalar bu insanların birlik ve beraberliğine dikkat çekmek amaçlı yapılmıştır.

SONUÇ

Yapılan bu çalışmada, maskelerin biçimleri, işlevleri, kullanıldıkları toplumlar, yapım teknikleri incelenmiştir. Ulusal ve uluslararası kaynak taraması ve seramik sanatçılarının benzer çalışmaları araştırılmış, elde edilen görseller incelenmiş ve bu bilgilerden faydalanılarak araştırmacı tarafından özgün seramik çalışmalar yapılmıştır.

Bu araştırmanın çıkış noktasını gizemli yapısı nedeniyle yüzyıllardır insanların ilgisini çeken maskeler oluşturmuştur. Kullanıldığı her toplumda yağmur yağdırmak, şifa getirmek kimi zamansa bereket oluşturması gibi farklı amaçlara hizmet etmek için yapılan maskeler, bu özelliklerinden dolayı kullanıldığı ilkel toplumlarda özel bir yere sahiptir. Yeni kıtaların keşfiyle ilkel toplumların kıymetli eserleri arasında yer alan bu maskeler bütün dünya tarafından tanınmıştır. Taşımış oldukları pitoresk görünümünden dolayı ise bir çok sanatçıya esin kaynağı olmuşlardır. Maske yapımında her kültür yaşadığı bölgeye göre farklı malzemeler kullanmıştır. Bu malzemeler, her kültürde farklılık gösterse de sonuçta kullanılan birkaç çeşit malzeme vardır. Seramik bunlar arasında ağırlığından dolayı kullanımına en az rastlanan malzemedir. Çalışma kapsamında şekillendirilen seramik maskelere, kullanılan farklı materyallerle yeni bir yorum kazandırılmaya çalışılmıştır. Tek başına maske yapımında kullanılan ahşap gibi malzemeler, bu çalışmada seramik maskeyi tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir. Kullanılan malzemeler seramiğin yapısına uygun olarak seçilmiş ve renklendirme yine bu uyum çerçevesinde yapılmıştır. Yapılan araştırmalardan elde edilen teorik ve pratik veriler görsellerle desteklenerek, yeni araştırmacılara bir kaynak sağlanmış ve çağdaş seramik sanatına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda, günümüz seramik sanatına yönelik üretilen bu çalışmalarda, maske işlevselliğinden uzaklaştırılıp; yeni biçim ve farklı materyallerle görsel plastik bir anlatım diliyle yorumlanmıştır. Ayrıca seramik gibi maske

yapımında az kullanılmış bir malzemedен, işlevsellik ön planda olmadığı zaman özgün çalışmaların ortaya çıkabileceği görölmüştür.

KAYNAKÇA

ALTINDAL, Aytunç (1974), “*Afrika Sanatı Denince*” , *Milliyet Sanat Dergisi*, Ekim 1974, S. 103.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (2004), *Maske*, İstanbul: Ana Yayıncılık, Cilt: 15, s. 406- 409.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (2004), *Afrika Sanatı*, İstanbul: Ana Yayıncılık, Cilt: 1, s. 155- 158.

ARCASOY, Ateş (1983), *Seramik Teknolojisi*, İstanbul: Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları No: 2.

ARTUT, Kazım (2004), *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.

AYAYDIN, Abdullah, D. VURAL (2009), *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986), *Maske*, İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş., Cilt: 15, s. 7845- 7846.

CAMPBELL, Joseph (1992), *Tanrının Maskeleri*, (çev. E. Kudret), Ankara: İmge Kitapevi, 2. Basım.

ERGÜVEN, Mehmet (1995), *Sırdas Görüntüleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

FRIGOLA, Dolores Ros (2006), *SERAMİK Dekoratif Teknikler*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

Gelişim Dünya Atlasları Ansiklopedisi (1982), *Kızılderililer*, İstanbul: Gelişim Yayınları, İnsan ve Toplum Cilt: 5, s. 886- 887.

Genç Larousse (1993), *Afrika*, İstanbul: Gerçek Yayıncılık A.Ş., Cilt: 8, s. 2410-2413.

Genç Larousse (1993), *Maske*, İstanbul: Gerçek Yayıncılık A.Ş., Cilt: 9, s. 2764-2765.

GOMBRICH, E. H (1997), *Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Grolier International Americana Encyclopedia (1993), *Kızılderililer*, İstanbul: Medya Holding A.Ş., Cilt: 8, s. 397- 398.

Grolier International Americana Encyclopedia (1993), *Afrika Sanatı*, İstanbul: Medya Holding A.Ş., Cilt: 1, s. 146- 149.

GÜNER, Yıldız (2006), *Maskede İfade: Dünya Maske Geleneklerine İfadeye Katkıları Açısından Bir Bakış*, İstanbul: T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Metni.

Hayat Ansiklopedisi (1961), *Maske*, İstanbul: Hayat Yayınları, Cilt: IV, s. 2244-2245.

KAPTAN, Özgür (1997), *İç Mekanda Seramik Maskelerin Mekana Bağlı Yardımcı Malzemeler ile Uygulanması*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

KOCABAĞ, Duran (2002), *CAM Kimyası, Özellikleri, Uygulanması*, İstanbul: Birsen Yayınevi.

KÖKSAL, Ahmet (2001), ‘‘Altın Hırsı’’ ATLAS (Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi), Haziran 2001, S. 99, s. 38- 49.

KÜÇÜKERMEN, Önder (1985), *Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığında Örnekler*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

LYNTON, Norbert (2004), *Modern Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

ORAL, Zeynep (1976), ‘‘Kızılderili Sanatı, Dini İnançları...’’, Milliyet Sanat Dergisi, Eylül 1976, S. 197.

SADIKOĞLU, Perihan (2007), *Antik Mısır Sanatı ve Tarihsel Akıştan Günümüze Etkileri*, İstanbul: Boyut Matbaacılık A.Ş.

TOPUZ, Hıfzı (1995), ‘‘Kara Afrika Sanatı’’, Art Decor A. D. İstanbul: 1995, S. 28-29.

TURANİ, Adnan (1999), *Dünya Sanat Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

USTAÖMEROĞLU, A. Ayça (1998), *Mimari Analiz İçin Temel Tarasım Öge Ve İlkelerinin Kullanımı İle Oluşturulan Estetik Ağırlıklı Bir Yöntem Araştırması*, Trabzon: T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

UZUNER, Bilgehan (2004), *Buluşundan Üfleme Uygulamalı Cam Teknikleri AKANTAŞ*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

ÜSTÜNDAĞ, Perran (1997), ‘‘Asya Tiyatrosunda Maske’’ Art Decor A.D., Nisan 1997, S. 49.

Yeni Rehber Ansiklopedisi (1994), *Maske*, İstanbul: İhlas Gazetecilik Holding, Cilt: 13, s. 278- 279.

İnternet Kaynakları

<http://www.masksoftheworld.com/India/India%20Himalaya%20mask%20group.htm>
(Erişim Tarihi: 20.07.2011)

<http://www.dunyadinleri.com/misir.html> (Erişim Tarihi: 22.07.2011)

<http://blogdecoragehoraire.blogspot.com/2010/03/afrika-notlari-i.html> (Erişim Tarihi: 28.06.2011)

<http://www.karalahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=7175.0> (Erişim Tarihi: 22.07.2011)

<http://www.zoover.com.tr/guney-afrika-cumhuriyeti/kwazulu-natal/drakensberg/harita> (Erişim Tarihi: 22.07.2011)

<http://www.museum.com/jb/showdia?id=681> (Erişim Tarihi: 12.08.2011)

<http://www.museum.com/jb/showdia?id=671> (Erişim Tarihi: 14.06.2011)

<http://www.untoldlondon.org.uk/community/african-and-caribbean/article/explore-magic-sacrifice-and-divination-congo-paris> (Erişim Tarihi: 14.06.2011)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yupikler> (Erişim Tarihi: 06.02.2011)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yupikler> (Erişim Tarihi: 06.02.2011)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yupikler> (Erişim Tarihi: 06.02.2011)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1z%C4%B1lderili> (Erişim Tarihi: 08.02.2011)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bering_Bo%C4%9Faz%C4%B1 (Erişim Tarihi: 05.07.2011)

<http://www.turkcebilgi.com/k%C4%B1z%C4%B1lderililer/ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 09.08.2011)

<http://www.turkcebilgi.com/kızılderililer/ansiklopedi#ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 15.07.2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/Visual_arts_by_indigenous_peoples_of_the_Americas
(Erişim Tarihi: 03.08.2011)

<http://www.support-native-american-art.com/native-american-masks.html> (Erişim Tarihi: 03.08.2011)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kolomb_%C3%B6ncesi_Amerika (Erişim Tarihi: 03.04.2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/Visual_arts_by_indigenous_peoples_of_the_Americas
(Erişim Tarihi: 16.08.2011)

<http://www.nuveforum.net/744-bolgelere-gore-tarih/239340aztekler-aztecas> (Erişim Tarihi: 03.04.2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/Visual_arts_by_indigenous_peoples_of_the_Americas
(Erişim Tarihi: 16.08.2011)

<http://www.nuveforum.net/744-bolgelere-gore-tarih/239340aztekler-aztecas> (Erişim Tarihi: 03.04.2011)

<http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/heykel-sanati/maya-aztek-inka-uygarliklari-ve-sanati.html> (Erişim Tarihi: 04.04.2011)

http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Mayan_jade_mask.jpg&filetimestamp=20070511001329 (Erişim Tarihi: 11.12.2010)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Guadalajara,_Jalisco (Erişim Tarihi: 23.07.2011)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Eski_M%C4%B1s%C4%B1r'da_sanat (Erişim Tarihi: 19.08.2011)

<http://www.turkcebilgi.com/stucco/nedir> (Erişim Tarihi: 18.08.2011)
<http://www.crystalinks.com/egyptafterlife.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2011)
<http://www.msxlabs.org/forum/siyaset-ww/182524-tutankhamun-tutankhamun-kimdir-tutankhamun-hakkinda.html> (Erişim Tarihi: 12.07.2011)
<http://www.crystalinks.com/egyptafterlife.html> (Erişim Tarihi: 16.11.2010)
<http://www.yurtdisigezi.com/Luxor.aspx> (Erişim Tarihi: 12.07.2011)
<http://insanveevren.wordpress.com/2011/05/09/efsanevi-ulke-nerede-punt/> (Erişim Tarihi: 16.07.2011)
<http://www.msxlabs.org/forum/yunan-mitolojisi/189722-dionysos-dionysos-kimdir-dionysos-hakkinda.html> (Erişim Tarihi: 16.07.2011)
http://www.galatlar.info/page_1221639599265.html (Erişim Tarihi: 16.07.2011)
<http://www.turkcebilgi.com/cermenler/ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 16.07.2011)
<http://2mi3.com/2011/05/> (Erişim Tarihi: 18.08.2011)
www.blumoonmask.com (Erişim Tarihi: 17.06.2011)
<http://www.gizemlikapi.com/mitoloji/60726-agamemnon-kimdir-agamemnon-hakkinda.html> (Erişim Tarihi: 18.08.2011)
<http://www.gezenbilir.com/index.php?topic=13571.0> (Erişim Tarihi: 17.06.2011)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Ku_Klux_Klan (Erişim Tarihi: 05.08.2011)
<http://www.itusozluk.com/gorseller/ku+klux+klan/6830> (Erişim Tarihi: 05.08.2011)
http://ep.yimg.com/ca/I/masksandmakebelieve_2165_40108009 (Erişim Tarihi: 19.08.2011)
<http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=58732> (Erişim Tarihi: 17.07.2011)
<http://www.masksoftheworld.com/India/India%20Goddess%20Mask.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
<http://www.forumdas.net/sozluk/kam-nedirkamin-tanimikam-ne-demek-100570/> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=natya%20shastra> (Erişim Tarihi: 05.07.2011)
<http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=193343> (Erişim Tarihi: 05.07.2011)
<http://www.turkcebilgi.com/katakali/ingilizcesi> (Erişim Tarihi: 05.07.2011)
<http://holyharmony.wordpress.com/2009/03/10/mudra-nedir/> (Erişim Tarihi: 05.07.2011)
<http://www.istanbulguncel.com/kosevazilari/chhau-flamenco-kumiodori-meddahlik-ve-digerleri.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2011)
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Neokonf%C3%BC%C3%A7y%C3%BCs%C3%A7%C3%BCI%C3%BCk> (Erişim Tarihi: 22.08.2011)
<http://www.delinetciler.net/forum/felsefi-konular/81489-ying-yang-felsefesi-ying-yang-felsefesi-nedir.html> (Erişim Tarihi: 22.08.2011)
<http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=58732> (Erişim Tarihi: 25.08.2011)
<http://www.ayancuk.com/bulmaca-18424-Kagura.html> (Erişim Tarihi: 25.08.2011)
<http://www.nohmask21.com/eu/index.html> (Erişim Tarihi: 25.08.2011)
<http://neolitikhanim.wordpress.com/2011/02/16/bir-maske-uc-ifade> (Erişim Tarihi: 26.08.2011)
<http://www.hakkinda-bilgi-nedir.com/kabuki-nedir+kabuki-hakkinda-bilgi> (Erişim Tarihi: 25.08.2011)
http://tiyatro.terimleri.com/Commedia_Dell_Arte.html (Erişim Tarihi: 29.07.2011)
<http://blog.bnf.fr/lecteurs/index.php/2009/03/20/tresor-du-mois-et-presentation-de-printemps-dans-lespace-decouverte> (Erişim Tarihi: 29.07.2011)
<http://www.sanisonline.com/kultur-sanat/ynt-pantomim-nedir-t8956.0.html> (Erişim Tarihi: 18.08.2011)

http://www.nedirnedemek.com/grotesque_nedir (Erişim Tarihi: 18.08.2011)
<http://www.turkcebilgi.com/phallus/nedir> (Erişim Tarihi: 18.08.2011)
http://www.greektheatre.gr/greek_theater_masks.html (Erişim Tarihi: 21.08.2011)
<http://mimesis-dergi.org/wp-content/uploads/mask5.jpg> (Erişim Tarihi: 21.08.2011)
<http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=58732> (Erişim Tarihi: 09.06.2011)
<http://www.formistan.com/sanal-cafe/61112-rio-karnavali-hakkinda-hersey.html>
(Erişim Tarihi: 25.08.2011)
<http://www.gezenbilir.com/index.php?topic=13571.0> (Erişim Tarihi: 26.08.2011)
<http://www.fotoritim.com/yazi/gaston-batistini--venedik-maske-karnavali> (Erişim Tarihi: 26.08.2011)
<http://www.basakkadin.com/anes.htm> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)
<http://www.ozkanav.net/shopdisplayproducts.asp?id=240&cat=ARICI+KIYAFETLER%DD> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)
<http://kumlama55.blogcu.com/etiket/boya> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)
<http://www.sayamed.com.tr/product.asp?navid=1214> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)
<http://www.iges.com.tr/3/63/292/166/normweld-otomatik-kararan-bas-kaynak-maskesi.html> (Erişim Tarihi: 26.06.2011)
<http://ilginchersey.blogcu.com/etiket/buldu%20gaz%20maskesini> (Erişim Tarihi: 27.06.2011)
<http://www.federasyonlar.com/detay.asp?ContentID=3908> (Erişim Tarihi: 27.06.2011)
<http://www.uludagsozluk.com/k/terra-sigillata/> (Erişim Tarihi: 14.07.2011)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Alev_Ebuzziya_2005.JPG (Erişim Tarihi: 19.07.2011)
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Vazo.jpg> (Erişim Tarihi: 19.07.2011)
<http://www.fikironline.com/?p=2456> (Erişim Tarihi: 20.07.2011)
[http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?2141-Seramik-soyut-heykel-almalar\(-Larry-Boyer-\)-1](http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?2141-Seramik-soyut-heykel-almalar(-Larry-Boyer-)-1) (Erişim Tarihi: 20.07.2011)
<http://www.forumalev.net/soru-lar-ve-cevap-lar/369502-ahsap-oymaciligi-nedir-ahsap-oyma-sanati-yapimi-icin-ipuclar-ve.html> (Erişim Tarihi: 25.11.2010)
<http://www.forumalev.net/soru-lar-ve-cevap-lar/369502-ahsap-oymaciligi-nedir-ahsap-oyma-sanati-yapimi-icin-ipuclar-ve.html> (Erişim Tarihi: 25.11.2010)
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Metal> (Erişim Tarihi: 19.12.2010)
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Metal> (Erişim Tarihi: 19.12.2010)
<http://gulistanertik.blogspot.com> (Erişim Tarihi: 25.07.2011)
<http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=2198&bhcp=1> (Erişim Tarihi: 26.07.2011)
<http://www.antalyabook.com/2011/05/gamze-aktan-seramik-sanatcisi-%E2%80%93-ressam> (Erişim Tarihi: 29.07.2011)
<http://www.tasarimfestivali.org/archives/babek-sobhi-ile-mask-ve-heykel-atolyesi> (Erişim Tarihi: 02.08.2011)
<http://makeupbyrenette.webs.com/ceramicmasks.htm> Erişim Tarihi: 17.08.2011
<http://www.operaart.com/> (Erişim Tarihi: 17.08.2011)

